

TEAATER

DETSEMBER 1936

9

KREDIIT PANK

asutatud 1907. aastal

PEAPANK

Tallinnas, Suur Karja 1. 20

OSAKONNAD:

Haapsalu, Hiiumäe, Narva, Petseri

Pärnu, Türi, Viljandi, Võru

K. A. Rütman & Ko.

Keemiaainete suurladu

Kontor

Tallinn, Pärnu mnt. 9

Telef. 466-71, 466-72

Ladu

Tallinn, Kalda 24

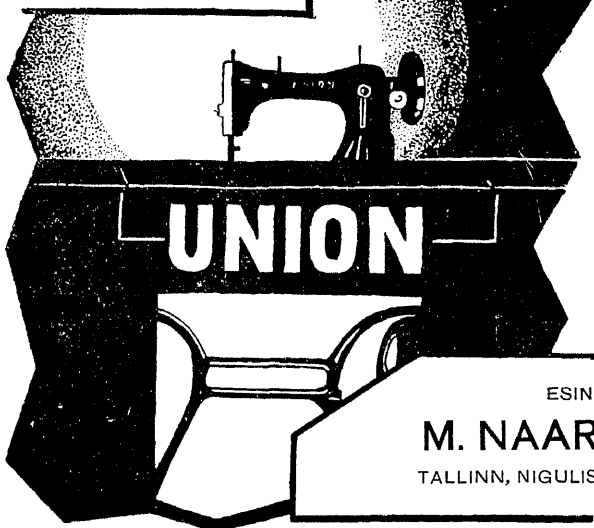
Telefon 456-93

Teatrisõbrad eelistavad ostusid tehes ettevõtteid, kes toetavad oma kuulutustega „TEATRIT“.

N. VENE ÕMBLUSMASIN

„UNION“

VÖISTLEB MAAILMA PARIMATEGA

ESINDAJA

M. NAARITS & Ko.

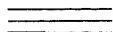
TALLINN, NIGULISTE 14, TEL. 446-68

Meeldiva välimuse tagab riietus, valmistatud

A.-S. TEKLA

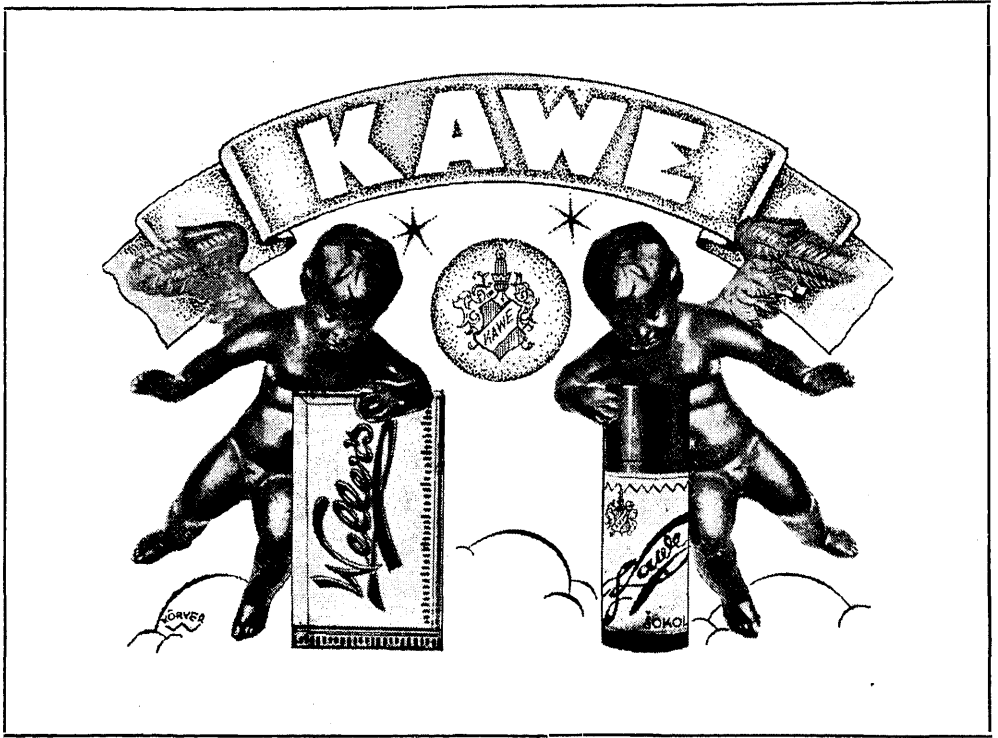
riidekaupadest.

A.-S. TEKLA kauplused Tallinnas: S. Karja 15, Pärnu 6.

Jälgige uudisväljapanekuid meie kaupluste vaateakendel.

Teatrisõbrad eelistavad ostusid tehes ettevõtteid, kes toetavad oma kuulutustega „TEATRIT“.

KINDLUSTAGE OMA
ELU JA VARANDUS

EESTI LLOID'is

ASUT. 1919. A.

Teatrisõbrad eelistavad ostusid tehes ettevõtteid, kes toetavad oma kuulutustega „TEATRIT“.

S u i t s e t a g e

ainult enneolemata

k õ r g e s h e a d u s e s

idamaa paberosse

MOKKA ja parimaid inglise sigarette

ELBA

TUBAKAVABRIK

H. ANTON & Ko.

RESTORAAN
ÕOLOKAAL

Dancing "PARIS"

TALLINN
MÜRIVAHE Nr. 2
TELEFON 471-32

P Ü H A D E K S

kõrges headuses:

välismaa veini,

šampanjat,

konjakeid,

likööre jne.

A. Petenberg,
Börsikelder

Tallinn, Pikk 17
Telefon 434-85

Teatrisõbrad eelistavad ostusid tehes ettevõtteid, kes toetavad oma kuulutustega „TEATRIT“.

Tallinna Majaomanikkude Pank

Tallinn, Harju t n. 45

telef. kodune keskjaam 478-50.

Hoiusummad. Laenud.

Linnamaksude vastuvõtmine.

Trükikoda

ESTOTR KK

Tallinn, Suur Karja 8

Telefon 445-25

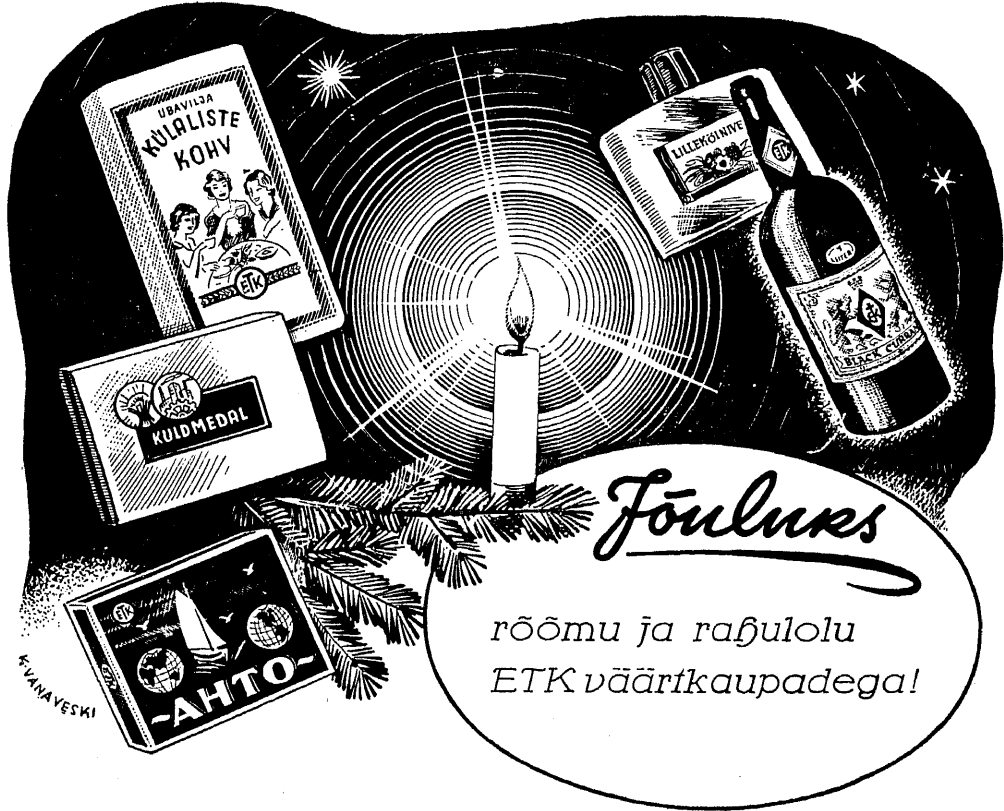
BETTY
BESPROSVANNY & POEG

Kootud kauba suurladu

Tallinn, S. Karja 12

Telefon 446-74
446-63

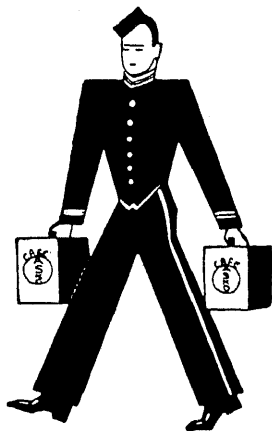
Teatrisõbrad eelistavad ostusid tehes ettevõtteid, kes toetavad oma kuulutustega „TEATRIT“.

Jõulurõõmu

*rõõmu ja rahulolu
ETK väärtkaupadega!*

Café Asko

TELLIGE KOHVIK KOJU!

Tallinn, Viru tän. 13
Tel. 467-62, 461-64

A/s. „SAVI“

TALLINN
PÄRNU 31
Telefon 459-88

**AHJU-, PLIIDI- JA
KAMINATARBED**

Maitseilt
ületamatud

on

SAKU

Kabinett

tume

&

Matador

kange

**KAKAO —
ŠOKOLAAD**

A/S
H. Brandmann

KOMPVEKID

Teatrisõbrad eelistavad ostusid tehes ettevõtteid, kes toetavad oma kuulutustega „TEATRIT“.

Päev läbi soojad sõõgid
odavate hindadega

SUURBAARIS „EUROOPA“

TALLINN, VIRU 24

MUUSIKA

KABINETID

INGLIS MAGASIN

H. GUTKIN

TALLINN, VIRU 4

TELEFON 436-46

ŠOKOLAAD
JA
BISKVIIT

GINOVKER & KO.

Pagari- ja kondiitriäri-kohvik

H. LAAS

Tallinn, V. Posti 7.

Telefon 446-57

Teatrisõbrad eelistavad ostusid tehes ettevõtteid, kes toetavad oma kuulutustega „TEATRIT“.

Külastage

RESTORAAN-ÖÖLOKALIT

O. K.

K O H V I K

TALLINN,
SUUR KARJA 18

TELEFONID:

Restoraan 449-93

Kohvik 432-61

T.
Ü. „MAJA“

„Estonia“ teatri vastas

Ehitusmaterjalide ja
majatarvete

kauplus

Telefon 461-59

Moodsad kardinaliistud

vasest ja alumiiniumist

Fototarbed ja amatöörtööd

Teatrisõbrad eelistavad ostusid tehes ettevõtteid, kes toetavad oma kuulutustega „TEATRIT“.

Kohvik

Feischner

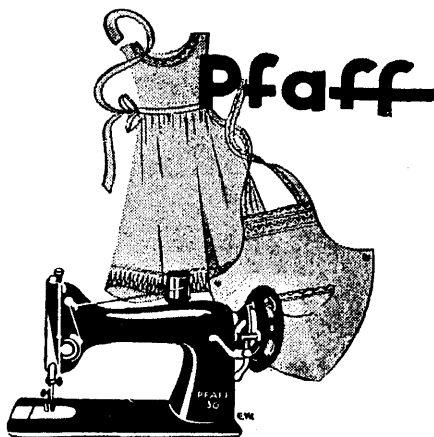
Tallinn, Harju 48

Telefon 445-00, tellimised

„ 479-00, šveitsar

„ 436-58, kõnekapp

ÕMBLUSMASINAD
NAUMANN

õmblevad kõike!
Pikaajalise järelmaksuga müüb
KR. SAAR & Ko.
Tallinn, Viru 3

A/s. ODOR

MOODSAD LÕHNAD:

**Casanova. Cascade.
Bambou. Chanelle.
Crêpe de chine. Soir
de Paris jne.**

LIDO KREEM

KUUNTE LAKK EMAIL värvides:
roosa, punane, korall. Suudlus-
kindlad **HUULTEPULGAD** värvi-
des: kirss, geraanium, hele- ja tu-
mepunane jne.

TEHN. BÜROO
VENNAD UIBOPUU

TALLINN, PÄRNU MNT, 16

TEL. 446-10

Teatrisõbrad eelistavad ostusid tehes ettevõtteid, kes toetavad oma kuulutustega „TEATRIT“.

*Kas tunnete
meie kauneimat
siidsukka*

Palume katsetage — tulemustest vaimustute!

Ainuvalmistaja

SUKATÖÖSTUS
COTTON A/S.

Põhja puiestee 7, Tallinn

Sulgi, patju,
madratseid,
udutekke,
sulekindlat
padjakotiriiet

oma vabrikust soovitab

I E. M. SULETÖÖSTUS⁰/Ü.

Tallinn, Vene tänav 27, telefon 442-94

Teatrisõbrad eelistavad ostusid tehes ettevõtteid, kes toetavad oma kuulutustega „TEATRIT“.

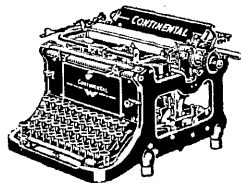
SUURIMAS VALIKUS
AKNAKARDINAID
tüll, filee ja vuaal

KLEIDIRIIDEID
siid-, villased ja puuvillased

PESURIIDEID
laua-, voodi- ja ihupesuks

VOODIVAIPU
vateeritud, villaseid ja pikee

N. TELISTE,
TALLINN, VIRU 10
TELEFON 450-93

Soodsalt ostate meie juurest:

Laskemoona
jahitarbeid
jalgrattaid
mootorrattaid
autosid
õmblusmasinaid
kirjutusmasinaid ja
arvutusmasinaid

nende osi ja tarbeid

K/m.

LIER & ROSSBAUM

Tallinn, Viru 7
Tel. 433-34, 479-79

K.=M. JOH. TOPS

Tallinn, V. Karja 5.

Telefon 444-74.

Paberikaubad. Kirjutustarbed
igal arvul.

NAHAKAUBAD ◆ JALANÕUD
Soodsaim ostukoht

Müük suurel ja väikesel arvul

Naha-, jalanõude- ja hobuseriistadekauplus

N. BÖSTROV Tallinnas,
Vene turg 1
Telefon 313-13

Teatrisõbrad eelistavad ostusid tehes ettevõtteid, kes toetavad oma kuulutustega „TEATRIT“.

EESTIMAA PÕLLUSAADUSTE ÜMBERTÖÖTAMISE OSAÜHING

„**VIRU**“

Telegr.-aadr.: Viruosa

Kõnetraat 437-84

Tallinn, Suur Kloostri 22/18

Vabrikud:

Rakveres, Kadrinas, Jõhvis

Valmistavad:

kõrgeväärtuslikku kartulitärklist, kartulisiirupit, glükoosi

Peaesindaja

A-S. Rumberg, Tuberg ja Ko

Tallinnas

Hooaja uudiseid:

siid-, villaseid ja
puuvillaseid riideid

pesu, kõlapitse,
sporditrikoosid jne.

soovitab rikkalikus valikus

A/S. „**RAUANIIT**“

Tallinn, Põhja puiestee 7

Nõudke meie kaupu!

Teatrisõbrad eelistavad ostusid tehes ettevõtteid, kes toetavad oma kuulutustega „TEATRIT“.

Pange märki tähele.

PARIM puhastusabinõu metallidele, klaasile ja marmorile!

Teie olete üllatatud
PUHASTUSABINÕU

„KROON”i“
mõju tagajärgedest!

Palun tehke kord proovi, ega siis teisi enam ei soovi!

Teie kallistele jalanõudele on kõige parem
KINGAKREEM

„KROON“

ja

VEESAAPAMÄÄRE

„KROON“

Kõige maitsvamad toidud valmistate
tarvitades taimevõid

„ASTA“

Taimevõitehas

„OLIVIA“

Tallinn, Volta tän. 3, telefon 431-97

Saada kõigis toiduainete- ja delikatesskauplustes

Teatrisõbrad eelistavad ostusid tehes ettevõtteid, kes toetavad oma kuulutustega „TEATRIT“.

Moodsaid uudisriideid, interlokk-trikoo pesu,
villaseid ja siidist cotton-sukki ja plateeritud
(kahekordseid, pealt siid — seest floor) sukki

„ILMATAR“

s o o v i t a b

A.-S.

OSKAR KILGAS

vabrik Tallinnas

**Ootamatult võib variseda ka
terveim ja tugevaim mees!**

**Haiõus ja õnnetus võib Teidki
tabada keset kõige paremat iõa.**

E E K S = M A J A

**elukindlustuse poliis kaitseb
Teie omakseid ootamatute ras-
kuste eest.**

Teatrisõbrad elistavad ostusid tehese ettevõtteid, kes toetavad oma kuulutustega „TEATRIT“.

EESTI AKTSIA-SELTS

C. SIEGEL

TALLINN, LAI 27.

OSAKONNAD

**TARTUS
PÄRNUS**

JAHIMEHED!

Tarvitades kõrgeväärtuslikku Belgia musta ja suitsuta »Mullerite.« ning Rootsi musta »Gyttorp« jahipüssirohtu saavutate odavaimalt parimaid tagajärgei ning hoiate oma püssi alaliselt korras.

Nõudke ainult Belgia ja Rootsi püssirohtu.

AINUESINDAJA

JOH. FREYBACH,

TALLINN, VÄIKE KARJA 8.

GEORG STUDE

ASUT. 1864

TALLINN, PIKK 16
TELEFON 442-76

Teatrisõbrad eelistavad ostusid tehes ettevõtteid, kes toetavad oma kuulutustega „TEATRIT“.

Kõik teatrisõbrad tarvitavad
märgiga paberikaupu.

KIRJAÜMBRIKU & PABERI- ÜMBERTÖÖTAMISE TEHAS

OSAÜHISUS

RAF. HAARLA

TALLINNAS, TINA 9. TELEF. 302-56

Reserveeritud

Teatrisõbrad celistavad ostusid tehes ettevõtteid, kes toetavad oma kuulutustega „TEATRIT“.

Austagem tööd ja töömehi!

Kolmkümmend aastat ei ole iseendast mingi tähtpäev, mis vääriks erilist väljatõstmist ja juubeldamist. Kui Eesti Näitlejate Liit süüski esines ettepanekuga selle juubeli pühitsemiseks ja pidulikkuks märkimiseks meie teatrielus süis olid tal selleks kaaluvad põhjused.

Seni on meil teatreis, ja mujalgi, pühitsetud juubeleid kas mõne üksiku tegelase või organisatsiooni või ettevõtte tegevuse märkimiseks. Näitlejate Liit tuli välja uue seisukohaga: on aeg austada tööd ja töömehi, kes antud ülesannet on teostanud. Praegu on veel võimalik ja juhus osutada austust neile eesti naistele ja meestele, kel oli vääramatut usku oma asjasse ja töömehelikeks visadust rajada poliitilise reaktsiooni aastail, Vene isevalitsuse surve all, eesti kutselist teatrit ja anda talle edaspidises töös suunda kunstiteatri arenguks. See oli suur ja raske ülesanne, kui mõelda tagasi aegadele, mis valitsesid meil kolmekümne aasta eest. Seepärast on ülim aeg austada eesti kutselise teatri rajajaid ja väsimatute tulihingeliste töömeeste kollektiivi, kes läbi aegade ja olude raskuste, igasuguste takistuste ja ahvatluste kiuste on jäänud truuks näitleja ja teatritegelase kutsele, kes on lakkamatu armastusega aastakümneid teinud oma tööd. Ilma et püüda hinnata iga üksiku teeneid ta kutse alal, on põhjust teha laiemalt teatavaks need inimesed ja tõsta nad hetkeks meie kultuurielu tulipunkti.

*

Eesti Näitlejate Liit, kui teatritegelaste ülemaaline keskkorraldus, kutsus kokku 29. novembriks s. a. Tallinna Estonia teatrisaali eesti kutselise teatri 30-da juubeliaasta pidulikkuks märkimiseks kutselise teatri loojad ja kõik need, kes vähimalt 25 aastat on pidevalt töötanud eesti kutselises teatris. Siin, pidulikult aktusel, riigivalitsuse, diplomaatkonna ja seltskondlike organisatsioonide, kolleegide, Soome, Läti ja Leedu näitlejate esindajate ning laialdase rahvahulga osavõtul makseti tänuvõlga neile meestele ja naistele.

Eesti Näitlejate Liit selle piduliku sündmuse mälestuseks ja tänuhäheks tehtud töö eest annetas omalt poolt:

I. ENL kuld-rinnamärgi:

- 1) eesti kutselise teatri isale — minister Karl Menningle, nimetades teda ühtlasi ENL auliikmeks;
- 2) eesti kutselise teatri loojale Tallinnas, ENL esimehele ja auliikmele, teenelisele näitekunstnikule Paul Pinnale;
- 3) Eesti Näitlejate Lõudu asutajale ja auliikmele näitejuht Eduard Lemmistele;
- 4) lavaveteraanile, ENL auliikmele, teenelisele näitlejale Aleksander Trilljärvele;
- 5) ENL auliikmele, teenelisele dirigendile Johan Simmile;
- 6) eesti näitlejate vanaemale Amalie Konsale, nimetades teda ühtlasi ENL auliikmeks;

- 7) teenelisele näitlejale *Betti Kuuskemaale*;
- 8) " " *Netti Pinnale*;
- 9) " " *Erna Villmerile*;
- 10) " " *August Michelsonile*;
- 11) " dirigendile *Raimund Kullile*;
- 12) " solistile *Benno Hansenile*;
- 13) " näitlejale *Rudolf Ratassepale*;
- 14) " " *Julius Pöderile*;
- 15) näitlejale *Anna Tammele*;
- 16) " " *Liina Reimanile*;
- 17) " " *Maire Möldrele*;
- 18) " " *Anna Altleis-Heislerile*;
- 19) " " *Anna Markusele*;
- 20) " " *Olli Teetsovile*;
- 21) " " *Leopold Hansenile*;
- 22) " " *Eduard Türgile*;
- 23) " " *August Sunnele*;
- 24) " " *Aleksander Teetsovile*;
- 25) " " *Alfred Sällikule*;
- 26) " " *Ferdinand Pettaile*;
- 27) " " *Heino Vaksile*;
- 28) dirigent professor *Juhan Aavikule*;
- 29) teenelisele orkestrandile *Valdo Jürilole*;
- 30) orkestrandile *Adolf Udrikule*;
- 31) " " *Aleksander Käsperile*;
- 32) " " *Albert Härmale*.

II. ENL hõberinnamärgi:

- 1) teenelisele lavategelasele *Aleksei Radionovile*;
- 2) " " *Armilde Pöderile*;
- 3) Draamastudio teatrikooli loojale *Paul Sepp'ale*;
- 4) näitlejale *Salme Peetsonile*;
- 5) " " *Kristjan Hansenile*;
- 6) jumestajale ja parukaseadjale *Voldemar Tofer'ile*;
- 7) näitlejale *Manivalde Mitt'ile*;
- 8) lavameistrile *Martin Loit'ile*.

Kutselise teatri rajajaile, kes kaasa töötasid esimesel hooajal 1906/07. a., aga praegu teatritööst on loobunud:

- 9) *Ants Simm*;
- 10) minister *Hans Rebane*;
- 11) *Karl-Robert Pusta*;
- 12) *Maimo Anto*;
- 13) *Heino Anto*;
- 14) *August Kuuskemaa*;
- 15) *Liidia Adler*;
- 16) *Emmi Treumundt*;
- 17) *Karl Treumundt*;
- 18) *Julie Jõgi*;
- 19) *Robert Holst*;
- 20) *Ida Põdram-Tago*;
- 21) *Taavet Mutsu*.

*

Sügava tänutunde ja austuse kõrval võime ühtlasi tunda siirast rõõmu, et need, keda meie juubelpäevadel pidulikult dekoreerisime mälestusmärgiga, on valdavas enamikus veel täis nooruslikku värskust ja loomingurõõmu, et nende silm on särav, riht sirge ja tegu hoogus. Need on kandvaimad jõud meie teatris, loomingujõulised töömehed, kes hoi-

vad kõrgel töölippu ja kellega koos eesti teater sammub edasi uutele kunstilistele võitudele.

*

Väärib märkimist, et selle juubeli puhul toodi esmakordselt välja, „põranda alt“, muusikamehed, orkestrandid, need vaiksed, laiale publikule tähelepandamatud töomehed, kel on täita oma kaaluv osa teatri üldises loomistöös. Teeneliste dirigentide R. Kulli ja J. Simmi kõrval on meil nüüd ka teeneline orkestrant V. Jürilo ja kolm kuldmedalimeest: A. Udrik, A. Käsper ja A. Härma. Samuti leidsid austamist näitlejate kõrval jumestajad, lavameistrid, etteütledjad jne. Teatri töö on kollektiivne töö ja hinnata tuleb selle suure ja keerulise mehhanismi iga üksikut osa, iga üksiku ala loovat jõudu.

*

Eesti Näitlejate Liit, kes algatas eesti kutselise teatri 30-aastase tegevuse juubeli märkimise mõtte ja kelle korraldada oli pidustuste läbiviimine, on veel väga noor organisatsioon: alles kolmeaastane. Kuni 1933. a. meil puudus teatritegelaste kutseorganisatsioon. Aeg ei olnud küps sellase organisatsiooni tekkimiseks, ehkki teatritegelased ise tundsid vajadust oma ülemaalse kutseorganisatsiooni järele.

ENL on püüdnud jõudu mööda täita laialdasi ülesandeid, mis tal on teatritegelaste kutseoskuse arendamisel ja -huvide kaitsmisel. Noore organisatsioonina ei ole suudetud ega osatudki alati vajalise mõjukusega välja astuda, samuti paratamatud on olnud väärtused ja pettumusedki, kuid kindel teadmine oma organisatsiooni vajalisusest on annud jõudu ja püsivust täita oma ülesandeid parimaid võimisi mööda.

ENL võib oma töötulemusist märkida süski rea positiivseid saavutusi: tegelaskonna ainelise seisukorra parandamine suurenenud rüklilike toetuste tõttu; arstiabi läbiviimine tegelasile kõigis teatris; laenu- ja hoiukassade asutamine; sõprussidemete sõlmimine ja läbikäimise süvendamine naabermaade näitlejaskondadega; oma ajakirja asutamine ja, lõpuks, käesolevate juubelipidustuste materiaalne saavutus: Riigivanema ja teatripubliku kaasabil on pandud reaalne alus teatritegelaste puhkekodu asutamiseks. Need positiivsed tulemused kinnitavad usku ja lubavad Näitlejate Liidul teorõmsalt astuda vastu uuele aastale ja uutele ülesannetele.

Ed. R.

Rõõmsaid jõulupühi

ja

head uut aastat

soovime kogu teatirahvale ja kõigile oma
sõpradele — lugejaile ja kaastöölisile

„Teatri“ toimetus

Näeme kolme põlve oma peres . . .

„...30 aastat öeldakse rahvaste elus olevat lühike aeg, ja ta ongi seda tõepoolest. Kuid inimelus on see siiski juba õige pikk aeg: kolmekümne aasta kestes saab vastsündinust täismees, kolmekümne aasta kestes saab aga ka noormehest isa, kes näeb uut noorpõlve enese ümber sirguvat ja ta eluaateid, olgugi ruutes vormides, edasi kandvat. Nii näeme, et kolmekümne aasta kestes vahetub inimelus üks sugupõlv teisega.

Teatrielus 30 aastat on ühtpidi vahest lühike aeg, kuid teistpidi on see siiski pikemgi ja tähendusrikkam kui ühe inimese elus. Kui me võrdleme oma Estonia kutselise teatri iga teiste, vanade kultuurrahvaste teatrite eaga, mis ulatub sageli üle sajandite, siis on see muidugi lühike ajavahemik. Kuid nood teatrid olid kord ka vaid 30-aastased ja kahtlemata pühitseti siis ka nende juubeleid. Ja sama õigusega mis meidki tänaseks peaks on kokku toonud.

Kui kolmekümne aasta kestes, nagu ma tähendasin, inimelus sirgub üks sugupõlv teise asemele, siis kolmekümne aasta kestes teatrielus sünnib ja kasvab vähimasti kolm sugupõlve üksteise kõrvale. Ja me võime õigusega ütelda, et teater elab kolm korda kiiremini kui mauu elu, et ta põleb kolm korda tulisemalt ja heledamalt kui üksiku eluküünal.

Seda näeme ka oma teatrielus. Me näeme terve rea tegelasi eneste hulgas, kes kolmekümmend aastat tagasi noorukeina olid meie häällilapse, Estonia, kutselise teatri, isadeks, emadeks ja vaderiteks. Teatri juubel on ühtlasi ka nende juubel, jah, see ongi sisuliselt nende juubel. Nad on küll nüüd juba meie häällilapse nõnda-ütelda vana-isaadeks ja vanaemadeks saanud, aga ma ütlen, et õnnelik on see pere, kel on nii noorusvärsked, nii rõõmsad, kehalt ja vasmult nii ühtviisi nõtked ja tegu võimsad vana-ised ja vanaemad. Meie tervitus ja meie tänu nende, meie tänastele pärisjuubilari-dele!

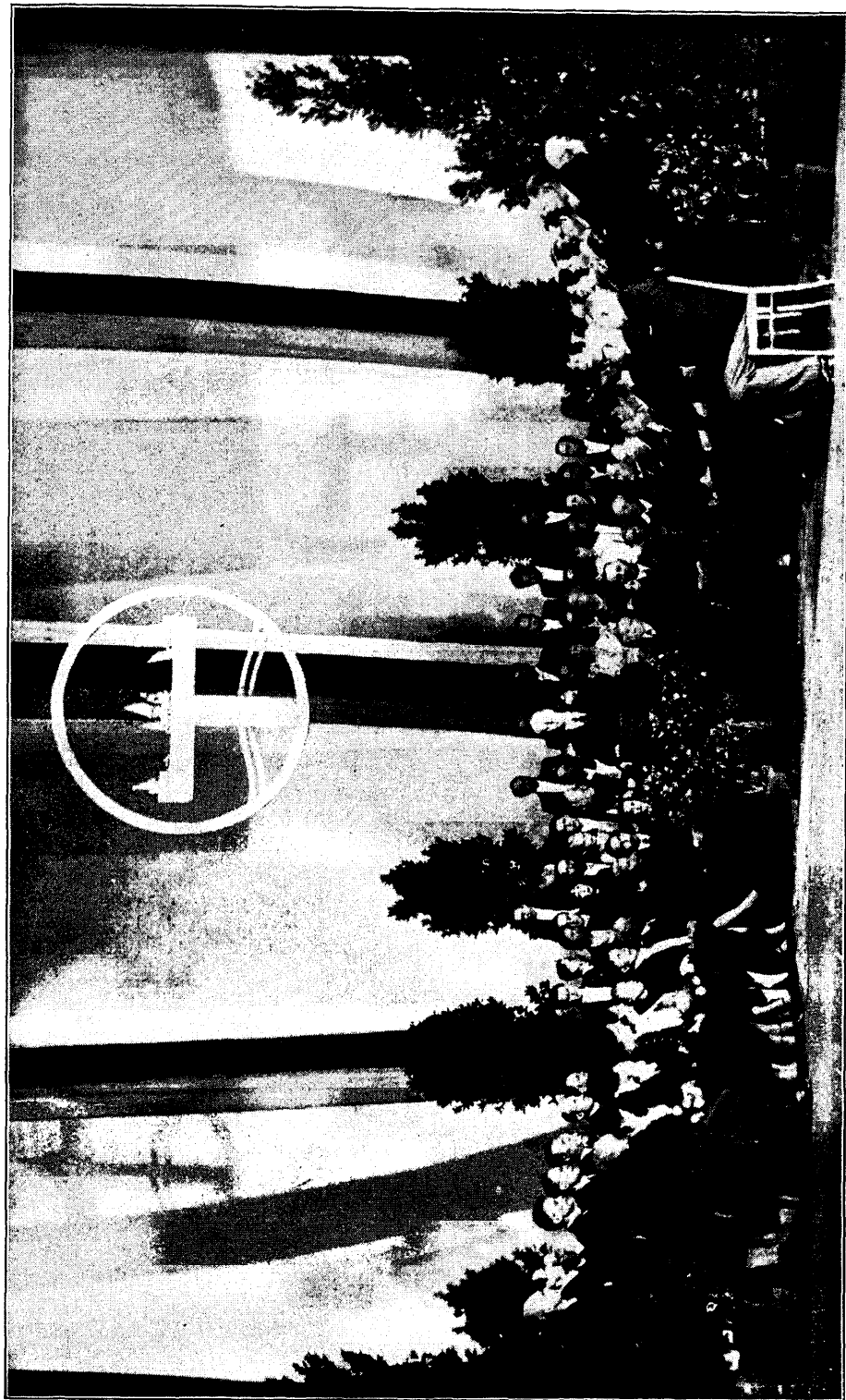
Nende kõrval me näeme täis sihiteadlikku jõudu, kõrget kohusetunnet ja mehiste teotahet sammumas oma pere keskpõlve. Nende kätte on usaldatud võitluslipp, nende ülesandeks on hoida seda puhtana ja kanda seda kõrgel. Nemad on need, kes nüüd juhivad, kel lasub vastutus — ja see on ainult loomulik ning oleks kurb, kui see oleks teisiti, — nemad annavad tänapäeval meie teatritele ta näo. Me tervitame nendes oma teatri tänast tuuma ja hiiuame neile „jõudu!“ ja „julgesti ning väsimatult edasi!“

Ja siis meie teatri noorem põlv. Meie põlevate siidametega noorukid, kelle tuiksoon tegutsemisihas rahutult tuikab, kellele ükski ülesanne pole küllalt suur, kes ühe haardega tahavad tähti tuua taevast. Nende elukihk oma kärsituses vahest rabab üle piiri ja mõõdu, nende elurõõm ja elujanu teimekord satub vahest hullamagi. Kuid see peabki nii olema: ka vanad veinid on kord ägedasti käärinud. Käärigu meie nooruski, et tast saaks kord kange vein ja vana vein. Me usume, et neis peituvad ideaalid, mida nad vahest ise igakord selgesti ei teagi veel sõnastada. Kuid need ideaalid peavad neil olema, sest nad on kutsutud kord lippu enda kätte võtma. Kas võib aga keegi lippu kanda ilma aateta, ilma sihita? Oma noorukeis tervitame tulevase lipukandjaid ja eestvedajaid uute horisontide poole!

Ning juba tangleb lävel veelgi nooremaid, kasvav neljas põlv, ja ihkab sisse-pääsu. Ja mõni neist ongi juba vahest astunud oma esimesi samme neis kodades, mida on nimetatud templiks. Meil on heameel, enamgi, meil on tõsine ja tõeline rõõm, et nad seal on, et me oma peres ei seisa tühja hälli juures. Meie tervitame neidki, sest nad on meie tuleviku lootus!

Nii näeme kolme põlve oma peres, neljas sirgub meie silme all. Kas me siis ei tohi olla rõõmsad ja pidutseda, vaadates ühel hoobil tagasi ja ette, minevikku ja tulevikku?

Peres, kus nii mitu põlve teineteisele ulatavad käed ühises ülesandes, niisuguses peres sünnivad ja kasvavad traditsioonid. Seda sõna on hakatud põlgama. Kuid see pole õige. Traditsioon ei tähenda tuuma ja krampplikku kinnihoidmist vanast; õigesti mõistetud traditsioon tervitab ka kõige noore ja edasitungleva sigimist ja kasvu. Kuid kasvu, mis juurdub kindlas pinnas, toitvas maamullas. Puu, mida alatasa välja juuritakse ja ümber istutatakse, jääb kangu ega kannu kunagi vilja. Meie aga tahame oma

Eesti kutselise teatri 30 a. juubeli aktus Estonias 29. XI 1936
Kõneleb Riigivanema esindajana peaminister K. Eenpalu

juured saata üha sügavamale, et kasvada üha kõrgemale. Vana tüvi tugevnegu ja andku järjest uusi võsuid.

See vana tüvi aga, see seisab endiselt tolles maamullas, mis ainsana eesti teatrit võib kanda ja toita. Meie suurima linna eesti seltskond on ta võõra valitsuse ja võimu aegadel oma rahvusliku kultuuritahte tähiseks enda keskele istutanud, siin on ta sirgunud ja kasvanud, selle seltskonna püsival hoolet ja hoidmisel kosunud, seltskonna, mis on osake eesti rahvast. Me teame, et meie tulevanegi kasv ja püsi oleneb sellest, kui sügavale eesti rahva põue me suudame saata oma juuri.

Teater, see on hulk elavaid ja erksaid inimesi. Mitte alati pole inimestel ühed ja samad mõtted, need lähevad mõnikord ka lahku. Me ei tarvitse salata, et kolmekümne pika aasta kestes on olnud sääraseid mõtete lahkuminekuid ka nende inimeste vahel, kes teatrit teevad, ja nende vahel, kes temast rõõmu ja kosutust otsivad või kes on tulnud teda hindama. Kuid ikka jälle on teater ja publik teineteist ometi leidnud, ja leidnud just seal, kus ühtuvad meie kõikide soovid ja tahted, meie rahva põhilistes tungides ja vajadustes. Olgu meil kõigil usku nende õilsusse. Ning olgu nad ka tulevikus, kui lahkuminekuid kipuvad tumestama vahekordi, olgu nad siis meie ühiseks juhiseks niihästi siin saalis kui sel laval.

Kui ma täna kõigis siinoliijais tervitan meie pealinna eesti seltskonna esindajaid ja nende kaudu kogu eesti rahvast, siis tahaksin ma ühtlasi ütelda kõigile meie tänu nende truuduse eest ja töötada meie ustavust kõigele, mis on õilis ja kõrge Vaba Eesti vaba rahva põues!"

(J. BERGMANN — kõne Estonia teatri pidulikul juubelitendusel 29. XI 1936. a.)

Kolmkümmend aastat eesti kutselist teatrit

„Küesoleva sajandi algaastad töid meie haridusellu ja meie rahvuslikku iseteadvusse erakordse tõusu.

Venestamine tõmbus veidi tagasi oma haripunktilt, rahvas oli saanud teatava majandusliku kosumise ning noorem põlv moodustas juba kenakese hulga haritlaskonda.

Vene-Jaapani sõda lõppes Venemaale kaotusega ja tõi riiki ärevusi, mis nõudsid valitsusvõimu ja rahva vahekorra ümberkujumdamist rahvahulkade õiguste kasuks. Sellest puhkes 1905. a. revolutsioon, mis meiegi rahvale avas paremad võimalused oma kultuurielu korraldamiseks.

Tartus oli tol ajal tooniandjaks „Postimehe“ ja Jaan Tõnissoni rahvuslik idealism ja aatelisus, mis nõudsid inimeste iseteadvuse tõusu, rahva kui terviku ühiste paletuste armastust ja tööd rahvuskultuuri kandmiseks.

Tallinnas „Teataja“ ja Konstantin Päts käsitelid elu mõistmist majanduslikult vaatekohalt ja kuulutasid kuni päris sotsialistliku radikaalsuseni, et rahvaid ei kanna mitte üksnes aatelised unistused, vaid et on vajaline ka klassiteadvus ning võitlus selleks, et töötavad kihid saaksid oma vaeva eest inimväärse tasu, mis võimaldaks neile töö kõrval ka osalisegi vaimse elu.

Need kaks voolu olid omavahel teravas vastolus, aga nende paaritumine tõi meie rahva ühiskondlikku ja vaimsesse mõtlemisse väga viljaka elevuse.

Selles elevuses sündisid meil väga mitmed ülemaalse tähtsusega organisatsioonid. Selles elavuses sündisid ka meie esimesed kutselised teatrid — Vanemuine Tartus ja Estonia Tallinnas.

Avaliku seltskondliku elu juhtide tegevuse kõrval sündis noore generatsiooni „Noor-Eesti“, mis sügava vaimustusega arendas vaimset loovat tegevust ning üldse vaimse elu kultuuristumist...

Tartus kui idealismi ja intelligenti keskuses Vanemuise kutselise teatri rajamine toimus järsult, peadegu revolutsioonilise valgusega. Endine näitemängu-õhtute energiline korraldaja A. Wiera lahkus kui ebasobiv mees kutselise teatri loomiseks. Asemele astus K. Menning, kelle kunstielulisemad mõtlemised pidid panema kindla kunstikoolilise aluse teatritööle. Menning tegi seda valju järjekindlusega. Ta pidas realistlikku ansambli põhimõtet ja koostas repertuaari kõige paremaid näidendeist rahvusvahelisest näitekirjandusest — selleks, et publikut kunstiliselt ja üldse vaimseltski

Momentpilte mälestusmärkide väljaandmisest ja pidulikust aktusest Estonias 29. XI 1936. a.

kasvatada. Tema arvates teater ei võinud olla ajaviiduks, meelelahutuseks jne. Meie rahvas oli vaimsetl veel nii noor, et Menning võimalikuks ei pidanud teatrit kui võimsat kultuurivahendit kulutada tühihisele ajaviitele. Nii Vanemuine Menningi ajal ei ujunud hetkegi rahvaga pärivett, vaid rahvas kasvas tema järele.

Tallinnas oli olukord teisiti. Teisiti toimus ka Estonia kutselise teatri sünni ja ta esimesed aastad.

Eestlased vallutasid 1904. a. küll Tallinna linnavalitsuse ja said raatseerist rae peremeesteks, aga Estonia ei jõudnud kohe uut ajakohast teatrihoonet püstitada, olgugi et estoonlyasil selleks krunt varem oli valmis kui vanemuistlasil. Estonia seltsi ellu oli juurdunud ka palju väikeinimeselist ajaviidet — kaardimängu, mutimängu, hanesöömisi aanispiitsidega, lärmikaid pulmapidusid jne. Sellest tuli seltsi elu vabastada, ja sellega tulddigi toime.

Teatri tegemiseks puudusid Tallinnas aga säärased kindlad ja selged põhimõtted nagu need olid varuks Vanemuisel. Nii näemegi, et hea repertuaari kõrval mängiti ka ajaviidulabasusi, mis „jassat tegid“. Näitlemist iseloomustas kooli puudus — rabeldi teatraalitsemise, paatose, realismi, jantlemise jne. vahepeal. Kandejõuks ei seatud ansambli mõtet, vaid Pinna, Altermanni j. t. suurte annete spontaansus ja sära. Selts ise kui teatri peremees kaalus asju majanduslikult ja, näit., ei maksnud esimesel hooajal näitlejatele palka kauem kui märtsi lõpuni. Hooaeg viidi lõpule näitlejate riisikol.

Hoopis uus aeg Estoniale algas 1913. a., millal teater sai endale uue teatrimaja. Estonia kutselise teatri esimesi aastaid kandis aga publiku armastus ja see võimaldaski tema elulisuse.

Kui me meenutame kord C. R. Jakobsoni poolt öeldud lauset Viljandi Põllumeeste Seltsi maja nurgakivi panemisel, et küll selle hoone kivid kord rahvale kõnelevad, siis Vanemuine ja Estonia hooned on oma ülesannet täites kindlasti rohkem kõnelnud kui seda osaks anti Viljandi Põllumeeste Seltsi majale...

30 aastat meie kutselise teatri elus ei ole olnud ühesuguselt viljakad.

Maailmasõda, revolutsioon, okupatsioon ja vabadussõda kiskusid rahva jõu ajutiselt hoopis teistele ülesannetele. Teatrid lonkasid sageli, sest näitlejad oli sõjaväes, rahvas vaesestus ja muutus ühtlasi ühepäevasemaks ning elupõletavamaks kui ta seda on rahulikumaal ajal.

Vanemuine kaotas kauaks jalad alt.

Uue elu käärimestes sündinud meie rahva iseseisvus tegi endisest kubermangu- ja ärilinnakesest — Tallinnast — riigi pealinna. Riigi loomine ja riigiasutuste kandmine nõudis palju inimesi ning Tartu jooksis tühjaks. Tallinn kasvas tugevaks. Elu Tallinnas muutus põlevaks, erksaks, rikkamaks ja ka vaimult värviküllasemaks.

See andis ka Tallinna teatrielule hoopis värskema jõu kui jäi osaks Vanemuisele. Estonia elas tõusu tähe all. Vanemuine aga kiratses nii aineliselt kui vaimsetlki.

Mingi elu maitsev ja meelelahutusi otsiv tendents meie jõukamas kihis ja ka võimalikandluse osalised härratsemistendentsid vajutasid ilmet Estonia repertuaarile. Mitme aasta kestes harrastati sealgi salongitsemist ja operetitsemist elavamalt kui see oli kõige parem meie teatri vaimsele kujunemisele rahva kui suure kandejõu elutahte seisukohalt.

Kui Vanemuise esimeste aastate suur vaimne meelekindlus võimaldas meie klassikalise Kitzbergi, siis Estonia ajutine kobav salongitsemine ses mõttes jättis iseseisvuse esimesed aastad üsna unarusse.

Uus ärkamine ses mõttes sündis teisalt — noorema generatsiooni tungidest. Sündisid uued teatrid — Draamastuudio ja Töölisteater, kes hakkasid endid ehitama rohkem neile ürgmõttele, mis kuuluvad rahva südamekäärimestele nende käärimeste parimas mõttes. Nii tuli ajakomöödia, tuli tung sealt edasi oma rahvas käärivate mõtete ja murede poole.

Käesoleval ajal on meil seitse kutselist teatrit. Neist igauks on käinud oma teed, aga nad on jõudnud ühisesse Rooma — realistliku ansambliteatri taotlusele, mis ka sisult mõtleb sügavamini ja vaimu-ehtavalt. Estonia võimed on suured, Vanemuine arendab uut ärkamist ja vähemad teatrid hoiavad häid südemeid kõikjal.

Kui me palju tänu võlgname neile meestele, kes kord löid teatrid, siis suurima tähelepanu peame hoidma näitlejail kui peamisil elemendil teatrielus.

Meie elus pole kellelgi kerge olla laulikuks. Ka näitleja kuulub nende loojate hulka, kelle vaimset põlemist me väärilikalt ei suuda tasuda. Eesti näitleja on ennast-salgavalt tööd murdnud teha, ja ta suks võime talle anda vaid tänu ja armastust.

Uus aeg paneb peale uusi kohustusi. Ka meie teatri tulevik ei kannata seisakut, vaid nõuab uut pingutavat tööd ja põhjalikumat süvenemist. Sellest oleme teadlikud. Eesti näitlejaskond on organiseerunud ja võitleb üksmeelselt oma aineliste ja vaimsete olude eest. Eesti riigivõim on teatritele tõe tähelepanu osutanud ja praegu kaalutakse teatrikooli teostamist uue vajalise näitlejate järelekasvu saamiseks.

Näitlejatele enestele tuletan meele üht lugu: kui mõnikümme aastat tagasi leitud auruvanker, siis tehti vanema põlve poolt määrus, et Londonis võis sellega sõita vaid siis, kui selle ees jooksis laternaga jalamees inimeste äraajamiseks. Mõistagi, et auruvankri kiirusest polnud nä mingit kasu. Uus elu uute väärtustega meie elus nõuab, et noorte vaimne värskus ja tööhoog, mis toob uut mõtlemist ja maailmatunnetamist teatritöösse, areneks järjekindlalt koos vanade kunstilise oskusega ja loomupärase andega. Olgu see koostöö viljakas ja toogu ta meie teatril uusi kunstilisi võite! Ja ärgu olgu kunagi raugastunud laternamehi pidurdamas eesti teatri hoogsat edu!

(R. Kangro-Pool — kokkuvõtte kõnest austamisaktusel Estonias 29. XI 1936. a.)

Eduard Sirk

Sinilindu püüdnmas . . .

Küps, kunstikõrge lavakuju — see on näitleja loovast fantaasiast tekkinud kujutelm ja tehniliselt viimisteldud vormi süntees. Esimene loominguiline moment — kuju leidmine — ei allu mingile kindlale seadusele ega süsteemile. See on sügavalt salapärase individuaalne toiming, isesugune iga üksiku näitleja juures ning isesugune ühe ja sama näitleja iga üksiku osa juures. Kuju esimene sünnimoment on imetaoline ja lahendamatu, nagu sünni ja surma saladuski. Pole võimalik seda isegi post factum analüüsida, sest kui tõesti oleks võimalik analüütilisel teel fikseerida loominguilise protsessi käiku, siis poleks see enam kunst, vaid oskustöö. Nagu pole võimalik keemia ja füüsika abil konstrueerida elavat organismi, nii ei saa ka keegi anda kindlat vormelit kuju leidmiseks. Võib küll märkida mõningaid soodustavaid eeldusi, mis oluliselt kergendavad loominguilise momendi tekkimist, näiteks: vastava dramaatilise teose haarav rütm, tegevusvõitluse põnevus, kujude eluline reljeefsus, vastava miljöö põhjalik tundmine näitleja poolt jne. Kuid kõik need eeldused ja andmed peavad, nagu üksikud valgusekiired, näitleja isikupärase hingeprisma läbi koonduma tervikuliseks kujuks. Harilikult hakkab loova näitleja fantaasia mänglema juba dramaatilise teose esimesel lugemisel. Mõnikord viib see fantaasiarend suure nägemusliku momendini: terve kuju seisab korraga suure selguse ja särava vaimusilme ees. Võiks üldise reeglina tähendada: mida selgem ja reljeefsem on see nägemuslik moment, seda kergem on pärast töö osa väljatöötamisel, ning vastupidiselt: mida tuhmim on nägemus, seda raskem on osa viimistlemine. Kui aga kuju näitleja fantaasiast üldse elama ei hakka, siis on hiljem raske talle elu sisse puhuda. Siis tuleb sellest tihti ainult elutu, mehaaniline robott,

mil pealegi on juures kunstlik higi-vaeva lõhn. Muidugi tuleb ette üksikuid erandeid antud reeglist, näiteks, kui andekas näitejuht suudab näitlejat kuju loomisele inspireerida, kuid need üksikjuhud ainult tõestavad üldreeglit. Kuid ismide ajajärk, millal näitejuhud kasutasid näitlejaid vaid nukkudena oma lavastuslike ideede teostamiseks, peaks olema küll lõpliku kolikambrisse heidetud. See näitleja profaneerimise ajastu oligi üheks peamiseks põhjuseks tolele halluse ja igavuse vinele, mis meie teatri kohal hõljus ning mis omakorda põhjustas selle kriisi.

Meie näitlejaspere on oma enamikus küllalt loominguvõimeline, nii et ta enam ei tarvita sääraseid „nukumeistreid“ ja teksti suhu nämutajaid. Muidugi ei taha ma sellega kuidagi vähendada lavastaja kui kollektiivse teatritöö peajuhi ja reguleerija suurt tähtsust. Inspireerides ja abistades näitlejat tema kuju loomisel peab aga lavastaja-näitejuht väga taibukalt ja peenetundeliselt arvestama vastava tegelase individuaalsete omadustega, ainult siis võib sel koostööl olla tagajärgi. Kui näitleja oma loova intuitsiooni kaudu (teinekord ka näitejuhi inspireerival kaasabil) juba leiab ja tunnetab oma kuju ning enam-vähem võib juba määrata selle kontuurid, siis alles võib ta asuda oma osa väljatöötamisele, mis moodustab teise staadiumi näitleja loomingu. See on toiming, mis teatud määral allub juba plaanile ja reeglile vastavalt antud osa tekstile ja vahetõlketele teiste tegelastele. Kuid näitleja emotsioonidele ja fantaasiale, mis ei allu mingisugustele kindlatele seadustele, jääb siin ikkagi lai tegevusväli. Selles näitleja loomingu staadiumis nägemuslik kuju valatakse pikkamisi nähtavasse ja selgesse vormi ning sulatatakse koos teiste kujudega ühiseks kunstiliseks tervikuks.

Säärane on minu isiklike kogemuste najal

koostatud skemaatiline loomingulise protsessi käik. Kuid igakord ei lähe see asi sugugi nii plaanikindlalt. On juhtumeid, kus osa väljakujunemine on väga pikaldane ning alles kolmandal või neljandal etendusel, sõltudes kontaktist publikuga, enam-vähem lõpule jõuab. Teinekord ühtuvad esimene ja teine staadium. Mõnikord aga tuleb suur loominguline nägumus säärase sära ra reljeefusega äkitselt nagu ilmutus, nii et liikumise ja tooni varjundite ja finesside leidmine osa lõplikul viimistlemisel ei sünnita enam mingeid raskusi, kõik voolab vabalt nagu iseenest. Säärasesse õnnelikku kontakti sattusin ma omal ajal Wedekindi Simsoniga. Teose võimas sisemine rütm haaras mind juba täiki esimesel lugemisel. Simsoni kuju ilmus selgena hinge ekraanile. A. Adsoni suurepärase tõlge aitas palju kaasa ning kuju viimistlemine ei sünnitanud enam mingit raskust. Muide, Simsoni etendusel suutsin end tihti täielikku transsi viia ning selles pidevalt kogu etenduse kestes püsida. Mõnel etendusel läks see transiolemine peaaegu mingi astral-suseeni: keha tunnetus kadus ning ma heljusin nagu mingis fantastilises kauges muinasloos. Kuigi oman veidi muusikalist kõrva, pole ma siiski kunagi muusika-kompositsiooniliste küsimustega tegelnud, kuid Wedekindi teose võimsa rütmil mõjul lõin retsitatiivse sõjamehelaulu, mis muusikameeste arvates vastavat kõigile komponeerimise seadustele.

Hoopis isesugune vaherkord tekkis mul vana Maurusega. Olen seda osa mänginud kahes dramatiseringus: Vanemuises V. Mettuse omas ja Tallinnas Draamastuudios A. Särevi omas. Vanemuises tegutsesin ise ka teose lavastajana. Kartsin alguses seda osa, sest Tammsaare poolt antud Mauruse tekst koosneb suurel määral paradoksidest ja näiliselt üksteisele vastukäivatest mõttekäikudest. Väliselt olid kuju piirjooned mulle enam-vähem selged, sest olin Mauruse prototüüpi isiklikult näinud. Pealegi oli mul kadunud Trefferneriga umbes 30 aastat tagasi samasugune stseen olnud nagu Indrekul kooli tules. Aga kuidas sulatada tekstis leiduvaid paradoksaalseid mõttekäike usutavaks kunstiliseks tervikuks? Üldrežiitükile oli tehtud. Algas arranzeerimise proov. Mul endal aga süda värises sees: mis saab Mauruse osast. Ning siis äkki, enne Mauruse esimest etteastet, tuli ilmutus nagu välg selgest taevast: kõik oli korraga nii selge ja lihtne nagu lapse unenägu. Lugesin oma osa kohe kindlas toonis ning säärase häälevarjundite ning värvingutega, et see oli üllatuseks nii kolleegidele kui ka mulle endale. Harilikult tekib süntees kujutelma ja vormi vahel pikkamisi proovide kestes, kuid tookord ilmus sünteetiline moment äkit-

selt ning ühtus täieliselt esimese loomingulise moomendiga. Ning sellega oli valatud vastavasse lavalisse vormi Tammsaare poolt loodud geniaalne pedagoog-veidrik, kes suure Vene surve all igasuguste kavaluste abil oskas ainukest Eesti gümnaasiumi elus hoida. Osa kõrguspunktid määrasin hiljem kindlaks sellega, et Maurust kujutasin fanaatilise patrioodina. Kuid see suur Eesti rahvamees rääkis lavalt, oma saksa kasvatusel mõjul, Rõuge murrakut tugeva kadakasaksliku aktsendiga! Mauruse osa kujunemise käik on ainulaadne kogu minu lavaloomingus.

Kitzberg-Simmi „Kosjasõidu“ Mulk, mis minu kujutlusel omal ajal tähelepanu äratas, ei sündinud aga sugugi säärase ilmutusena, vaid kujunes järk-järgult proovide kestes, võttes alles kolmandal-neljandal etendusel kindla ilme. Pean avalikult tunnistama, et säärast uhket, rahakata, rahvariides abjakat, nagu Kitzberg teda kujutab, ma pole üldse kunagi näinud. Hakkasin kuju looma tugevate mulkidele omistatavatele tüübilistele omadustele: iseteadvusele, jõukusele, teatud aristokraatsusele jne. Ka K. A. Hindrey omaaegsed mulgi-karrikatuurid mõjutasid mind inspireerivalt. Kuid nähtavasti sai minu poolt antud tüüp nii populaarseks selle tõttu, et ta vastas suurel määral kujutlusele, mis massidel on tekkinud mulgi prototüübi kohta, kuigi vastav abjakas tegelikult võib hoopis teisiti välja näha. Kuid siin põrkame kokku juba reaalse töö ja kunstilise töö arutlustega, millised ei mahu selle kirjutuse raamidesse. Seepärast püüdnud seekord ülaltooduga.

Lõpuks rõhutan veel kord, et pean esimest, toda salapära, intuiitiivset momenti näitleja loomingulises protsessis kõige olulisemaks, kuna sel on määrav tähtsus osa edaspidisel kujundamisel. See ongi too fantastiline Sinilind, mida meie, näitlejad, ikka ja alati püüame. Ja kui meil õnnestub seda linnukest oma fantasia-võrguga tabada ning oma hingepuuri paigutada, siis on see meile suure õnne ja rõõmu allikaks. Ja kui me teda ta täies hiilguses hulkadele näitame, siis on see suur teatrielamus, ühine õnnest ja rõõmust osasaamine. Kahjuks selgub aga iga uue osa eel, et puur on tühi, linnuke on kadunud. Läheme jälle otsinguile, ja kui me teda õigeks ajaks üles ei leia, siis asetame salakavalalt mingi vau-sulgedega ehitud varese-taolise linnu puuri ning püüame šarlatanlikult tõendada, et see moonutis ongi taevalik Sinilind. Kuid lindu tuntakse ta laulust. Seepärast ei lase keegi end ksiteele viia: varese laul jääb ikkagi ainult varese lauluks, halliks ja kraaksuvaks nagu ta isegi.

Seepärast, maha šarlatanid! Olgem alati Sinilindu püüdnud!...

lialgi ei loo sügavat, püsivalt täisväärtuslikku kunstiteost see kunstnik, kes ei taju tänast päeva lähenevas „homses“ ja seda „homsel“ ei tunne tänases.

E. Vahhtangov.

A. Kitzbergi rahvakomöödia „PILA-PEETRI TESTAMENT“ Estonias
Näitejuht — P. Põldroos, dekoratsioonid — A. Vahtram. Pildil stseen II vaatusest.

Ants Kurakin

Õige ja kauni keele poole

4.

Üks meie teatrile lähedal seisvaid inimesi mainis kuski, ühes oma eriarthetlikus, et kogu meie näitlejate-peres ei leiduvat ainustki isikut, kes oma emakeeles — oma emakeele õieti tarvitamises — oleks täiesti kodus. Kinnitan täiel määral seda väidet, võib-olla ehk ainult paari erandiga.

Et see kurb nähtus ilmub ka kõigil muil aladel meie kultuurielus — isegi eesti keele õpetajate seas! — siis ei ole ime, et ka näitleja meil veel oma emakeelega lonkab. Ta ei ole lihtsalt seda veel jaksanud korralikult ära õppida, sest et tal seks on olnud õige vähe võimalusi. Teisest küljest aga — meil ei ole ka ainustki teatriarvustajat, — vähimalt praegu — kes oma kriitikas või retsensioonis oleks ükski kord maininud arvustatavas tükkis ette tulnud keelevigu näitleja suust. Muidugi ei tarvitse ju arvustaja olla õpetaja — seks, kuidas tuleks laval rääkida, samuti nagu ta ei pruugi olla õpetaja selle jaoks, kuidas laval peab õieti näitlema. Aga ometi ju mainib kriitik nii sagedasti näitleja mänguvigu ja lava-tehnilisi vääratusi, poose, kõnnakut ja diktsiooni; mõni koguni tammub pedantselt peagu ainult ühtede teatavate tehniliste külgede

ümber. Miks siis ei peaks arvustaja tohtima või tihkama — või isegi kohustatud olema — puudutada ka näitleja keelt? Kui meie kriitikud sel alal ise kõik *) oleksid täiesti kodus ning iga esietenduse puhul riivaksid ka neid sõnalisi lapsusi, mis mõni näitleja nagu halva rõhatuse kuuldesaali heidab (ta ei saa ju sinna midagi parata!) — siis oleks kindlasti juba palju, palju keelelisi mannetusi vähimalt meie suuremate teatrite lavalt vähenenud või hoopiski kadunud.

Et aga meie lavadel saamatut keelt veel kuni kõige viimasemagi ajani on rusuvalt palju, seda teavad need üksikud, kes näitleja haarava mängu kiuste siiski kuulevad kõike, mis lavakunstniku keeles on vigast ja võltsi. Olen oma suurimaks hämmastuseks lavainimesilt kuulnud, et mis need väikesed vead siis ikka võivad teha; meie publik ei ole ju neist teadlik, kuna ta ise ka ei oska oma emakeelt päris õieti. Keegi naljahammus kord arvas koguni, et meil nii-kui-nii valitsevat üldine keelesenegadus ja alatine parandamine, seepärast võib publik ka arvata, et näitleja, kui ta teeb vea, tarvitab seega mõnd uut keelevormi. Selle loogika järgi me võiksime siis ju ka lauljalt või sümfonia-

*) Meil on üle riigi umbes 15—20 tegevast teatriarvustajat.

orkestrilt jätta nõudmata kõik need laulgrammatilised ja muusikatehnilised peened, mida suurema osa publiku kõrv nii-kui-nii ei taju. Mis lausuks aga muusikaarvustaja näiteks kontsertlaulja kohta järgmisel päeval ajalehes, kui see oma kontserdil kas detoneeriks või vahe-taks mõne tähtsa noodimärgi?

Sama maksab ka näitleja kunsti esimese ja peamise väljendamisvahendi — ta keele — kohta. Iga tunnetepursang, iga lõomav või sädelev lause tundub kui porilaiguline või rebenenud pidurüü, iga ilus žest ja häälepaine jookseb tühja, siiskui lavakunstnik oma kõne-keele laseb tekkida vigu. Seda aga juhtub sagedamini kui näitleja ise või keele suhtes pealiskaudsem osa kuulajaid oskab aimatagi. Viimane kümmegi aastat ei ole paljudele meie näitlejaile, olgu see pealinnas või väljaspool, keeleoskuse mõttes suutnud olla küllalt pikaks õpi- ja endakontrollimisajaks. Iseäranis mõni näitekunstharu on oma keelega kas alles Noor-Eesti-eelses ajajärgus või kipub perutsedes ülimoodsusse. Muidugi on siin rohkem autor süüdi kui näitleja ise, aga vahest võib ju ka näitleja ise laval muutuda äkki ses mõttes autoriks, kui ta kas hädaga või teadlikult improviseerib tekstile vahele.

Kõige imelikum ja ebaloomulikum aga on see, et meie teatrikooli (kui me nii tohime väljendada) lõpetanuist paljud ei tunne õiget keelt sugugi paremini kui asjaarmastajaist pikkamisi küpsenud näitlejad, vaid koguni vastupidi: mõni teatrikooli seniste lendude mees või naine teeb laval suuremaid grammatilisi või hääldamisvigu kui n.-n. „koolitu“ lavainimene. Samuti torkab eravasti kõrva, et mõni vana vilunud ja oma mängukunstis täiuslikkuseni arenenud näitleja on oma keeles lausa armetult maha jäänud. Igatahes paistab küll nii, et noorem põlv meie teatri keeleasja vötab palju tõsisemalt, kuigi ka neil on seni puudunud õige virgutus. Aga olgu vanadega! Neid on raske vöörutada nende seniseist murrakunüanssidest või žargoonivarjundeist ja nendepärasest hääldamisest. Kui mõni meie vana teeneline, näiteks, suurima rabuga ütleb: „tõstis maast ülesse“, siis on viimane sõna muidugi küll jöhker viga, kuid me ei tarvitse ju sellest teha numbrit, sest nüisugune näitleja on tulnud meie pealinna kadaklikust keelekoolist ja tollest ajast, millal teatrilaval näitleja keel meil oli täitsa „kõrvaline asi“. Niisiis me andestame. Aga kui noor — ja meie ainsa teatrikooli lõpetanud — lavakunstnik hüüab koguni teatava iseteadvusega „tõstab silmad ülesse“, siis on see andestamatu hoolimatust meie teatri ja koguni kuritegu meie enam-vähem juba kindlaks kujunenud emakeele vastu.

Meie näitleja viga (nagu meie intellegentsi viga üldse) on see, et ta ei kohane nii kiiresti kirjakeelega kui ta kohaneb meie linnade žargooniga. Iseäranis aga omandab ta meie pealinnas õige ruttu (või on omandanud juba lap-

sepõlves) teatava osa „Tallinna dialekti“. See meie pealinna murrak aga on üks võltsimaid — niihästi grammatika kui ka hääldamise seisukohalt — ühtlasi ka pretendeerivaimaid oma „esimese koha“ tõttu. Maalt või „teise järgu“ murrakuga linnast pärit ja pealinnas hariduse saanud lavainimene jätab küll varsti oma kodunurga murraku, kuid ta keele imbub nagu mürk põline kohalik hääldamine. Meie pealinnas sündinud ja üleskasvanud kodanik loeb must valgelt, kus selgesti on kirjutatud: „mööök“, „vööras“, suurima südamerahuga: „mööök“, „vööras“. Niisugune kohalik murrak püsib eesti teatri algusest peale kuni tänapäevani kõigis meie pealinnas teatris, ühes vähem, teises rohkem, ja kirjakeel ei ole neis veel täinigi saanud pärisperemeheks. Kummaline on sellest seisukohast nähtus, et meie vähemate linnade teatris ja isegi maalavadel (viimaseist tunnen põhjalikumalt küll ainult kaht L.-Eestis) tõrjub kirjakeel kohe murraku viimse varjundigi välja. Küll aga olen enam kui üks kord märganud, et pealinnast provintsi asunud näitleja ähvardab jäävalt endaga sinna kaasa tuua oma „mööega“, „röemu“, „veikese pia“ ja „vöera hiale“, — aga kohalikud näitlejad naeravad ta välja ja nõnda tuleb tal oma armsast „pialinna keelest“ pikkamisi loobuda.

Meie linnad on seni olnud suurimad eesti keele rikkujad — ja imelik: mida suurem linn, seda võltsim ja edevam on seal keel! Aga viimasel ajal on tõeline kirjakeel siiski palju suutnud juba heaks teha. Kirjakeel on ka murrakuid jaksanud juba õige palju tasendada ning ühtlasemaks siluda ja see aeg ei ole enam kaugel, kus meie üksikute nurkade dialektidest on jäänud veel ainult mälestused keeleteadlaste raamatuisse. Aga selle suure nivelleerumise kõrval ja sellega koos püsib kiusakalt ja tõstab pead sagedamini kui on soovitav — kirjakeele enese ebardlikum teisik. Ja kui sellele teiskule meie haritlane veel külge poogib oma lohakusest ja teadmatusest sündinud keelendeid, siis ongi valmis see vördjas-keel, milles ka meie näitleja kui kala võrgus sipleb, muidugi sel määral, kui võrra ta heade autorite varal sellest oskab või ei oska vabaneda. Kuna mul vähese ruumi tõttu puudub võimalus näidete toomiseks ja seepärast kavatsen neid ohtramini anda edaspidi, sellekohases kirjutuses, — siis esitan siin vaid mõned tähtsamad, mis puutuvad just sesse viimasesse.

Meil on tekkinud tohtu hulk väljendeid, kus kaks käänat ebaloogiliselt on paigutatud kõrvuti ja mis inetavad ühtviisi nii meie sõnaku kui ka sulekunstnike keelt. „Juurdunud sügavale verre“. Kuigi me ütleme „kaugele“, „lähedale“ ja mõnikord ka „kõrgele“, ei sobi see kääne sõnale „sügav“. Sügava mõiste juba iseenesest tähendab midagi seesmist, peidetut, seepärast tarvitab seda meie rahvas vaistlikult ikka ainult sisse-, sees- ja seestütlevas käändes. Olen täiesti kindel, et see käegakatsutav

A. Kitzbergi rahvakomöödia „PILA-PEETRI TESTAMENT“ Estonias

Näitejuht — P. Põldroos, dekoratsioonid — A. Vahtram. Pildil stseen II vaatusest

viga: „sügavale verre“, see „ss“-de asemele paigutatud „l“ ei tule näitleja „s“-hääliku-põlgusest, vaid suurimast teadmatusest. Samuti on „tõusmine kõrgemale sfääri“ ja „oma õpetaja jälgedel käimine“ (abstraktses mõttes) meie lavadel — ainuüksi hooletu ja harimatu reporterikeele mõju.

Kuigi ka meie autorid õige palju eesti keele vastu patustavad, poetades oma teksti jämedaid grammatikavigu, on see ikkagi näitleja, pealegi haritud näitleja, süü, kui ta need vead oma ettekandes lavalt serveerib publikule. Alles eile, kui mitte just täna — kuulsime näitleja suust: „miks sa mu sõna ei kuula!“ — selles mõttes, et „miks sa mu käsu või keelu vastu teed“. Vea põhjus on selge: näitleja ei oska vahet teha, et „miks sa mu sõna ei kuule“ ja „miks sa mind ei kuula“ on kaks eri vormi ühe ja sama mõtte väljendamiseks. Selle mõtte sõnastused ta vahetab lihtsalt ära.

Mõnel meie näitlejal — kuigi niisuguseid pole palju — on eriline kalduvus mõnd ühekordset täishäälikut rõhutada pikalt. Nii tuleb tihti ette, peamiselt operetis, et sõnust, nagu „mäleta“, „huvita“ — saab, ehk küll mitte täiesti, aga siiski peaaegu: „määleta“, „huuvita“. Kas see peaks olema laulu mõju? Selle asemel aga jäetakse alaleütleva „l“ täiesti hooletusse; mõni näitleja hääldab seda nii nõrgalt, et see täiesti ära kaob. Jälle see kummaline vastuoksus, mis haritud eestlase keeles ilmub, siiskui tal oma keelt tuleb teadlikult kõnelda õieti! Lavainimene peaks oma diktsioonireeg-

leisse võtma punkti: paljusilbilisus sõnus tuleb alaleütleva „l“-häälikut ikka ja alati rõhutada tugevamini, sest selles vormis on see häälik üks kaunikõnalisimaid hääli, mis meie teatrirambi tagant helisevad. Selle arvel aga meie sõnakunstnik, olgu ta algaja või küps meister, kõnelgu ta maalaval või pealinna esindusteatris, — loobugu täiesti ja jäävalt niisugusest ebardlikust hääldamisest nagu tugev ja üleliia muljeeritud „tulli“, „olli“, pikavätelised „mulle“, „sulle“, tugevasti muljeeritud esimese „n“-ga „sündinud“, „kõndinud“. Meie laulumängu näitlejad oma suure õhinas patustavad aga tihti selletaoliste vormidega.

Näitleja keele kõige piinlikuma ja ebakindlama küsimuse, silbirõhu küsimuse, olen meele jätanud kõige viimaseks. Kardan, et seda probleemi, mis on ühtlasi ka eesti keele probleem üldse, ei suuda niipea lahendada meie teater. Kuna selle suure ja ahvatleva küsimuse ümber meie keelemehed peavad lausa turniirvõitlust, siis näitab see, et ülesanne on tähtis ja ränk ühtlasi. Meie keeles on suur hulk võõrsõnu, kodunenuid ja kodunematuid, vanu ja värskeid laenandeid ja kõigi nende vahepealseid. Iga kirjanik ei kirjuta neid kaugeltki ühtmoodi ja sõnakunstnik või kõnemees hääldab neid kas eestipäraselt või võõra rõhuga. Rahvas oma enamus ei oska siin kuidagi seisu kohta võtta, sest siin räägib sagedasti instinktile vastu — mõistusega peale surutud kunstlikkus. Kumb on õigem ja millises ulatuses? Teatri seisukohast lubavad mõningad asjaolud küsimusele läheneda siiski teatava

reegliga. Omaene teatridramaturgiliste kogemuste varal olen paljude aastate kestes tähele pannud — ja usun kindlasti ka meie näitejuhtidest sedasama — et eestlane üldse ja eriti eesti näitleja teatrilaval — ei saa voolava rütmiga ei ka sorava puhtusega sõnaldada, kui ta tekst sisaldab kahe- või kolme silbirõhuga sõnu. Polegi selles midagi imestada: eestlase vere ja vaistu järgi on ju ikka rõhk esimesel silbil. Me võiksime seda ka puudusena võtta, sest see kõneomadus teeb sõnaldamise kuidagi loult voolavaks ja igavaks. Eestlase kõne üldine suur puudus on aga just see, et rõhutatud silbid jäetakse peagu täiesti hooletusse, vähimalt on see meie kõneldavas kirjakeeles nii. Üksikuis murrakuis leidub küll helisevaid rõhutatuid silpe, mis kõnekeelele annavad teatava laulva kõla, aga meie suuline kirjakeel hülgab seda täiesti. Iseäranis on see puudus märgatavalt tunda võõrsõnus, kus rõhk on esimesest silbist kaugemal. Väljendeis, nagu „probleem“, „vitamiin“, „kaseiin“, „parodeerima“, „koloreeritud“ — paneb eestlane kogu oma hääle jõu pikalt transkribeeritud, rõhuga silbile, kuna lühikesed, eriti esimesed kaks, jäävad seetõttu vaevast kuuldavaks. Proovitagu aga mainitud sõnu hääldada rõhuga esimesel silbil, — on kõik silbid hästi kuuldavad. See võrdlus on toodud muidugi ainult näitena, aga see vihjab ühtlasi kummalisele nähtusele. Näitleja kõneleb tükki aega ilusasti rütmiliselt ja hästi kuuldavalt,

siis aga korraka, niipea kui lausesse satub sõna võõrapärase rõhuga, kaovad äkki selle sõna esimene ja eelsed silbid. Parimagi diktsiooniga näitleja ei saa midagi parata, kui tal tuleb sõnaldada, näiteks, kas või järgmist kupleerida: „ihkan oma väikest värvimatut blondiini.“ Silbid „matutblon“ kaovad keskmisegi akustikaga saalis täiesti, ainult see pikk „diini“ heliseb kaua nagu mingi veider huige. Olgu veel teinegi näide: „kui ta saabub, siis saabub ta ehk oktoobris“. Kui viimases sõnas rõhutata teist silpi, „oo“-d, siis silbid „buttaehkok“ jäävad veidralt, komistelevalt segaseks ja peagu kuulmata, kuna „toobris“ kõlab laialt ja kontrastselt. Katsetagu nüüd näitleja neis lauseis hääldada sõnu „blondiini“ ja „oktoobris“ rõhutatades kummaski esimest silpi blond ja ok, — siis tunneb ta lausa, kuidas kõik silbid nagu iseenesest selgesti kuuldavale tungivad.

Sellest tuleb meie teatril teha järeldus: kas peab leppima ebarütmilise ja katkuliselt kuulda kõnega meie näitelaval, või tuleb palju võõrarõhulisi sõnu meie kirjakeeles muuta eestipäraseks, s. o. viia rõhk esimesele silbile. Arvan, et viimane ei ole täiesti võimatu. Paljud võõrsõnad lasevad end väga hästi eestipäraselt rõhutada ja kõlavad seejuures võibolla ilusamini. „Konsulent, konvent, kongress, konkurent, paralleel, pseudonüüm, anonüümne, praktikant, korpulentne, organism, brillantiin, baldahhiin, kabaree, paradoks, je-

J. Kunderi rahvakomöödia „KROONU ONU“ Estonias

Näitejuht — H. Kompus, dekoratsioonid — A. Vahtram. Pildil steen II vaatusest.

suiit, kariatiid, ortodoks, balustraad, katedraal, aeroplaan, parasiit, karnevaal, maskeraad, promenaad, permanentne, ekstravagantne — need on sõnad, nagu sadu teisigi, mida kogu meie rahvas nii maal kui ka linnadeski hääldab alati rõhuga esimesel silbil. Ainult südalinna elanik ei kuule ega tea seda. Kuude nimetusi hääldab põlise vaistuga eestlane endastmõistetavalt ikka eestipäraselt, just samuti nagu neid teisi, n.-n. kodunenud võõrsilt saadud sõnu: apteek, krokodill, apelsiin, limonaad, kilogramm. Või siis tuleb meie rahvas panna mingi imepiitsa abil oma suulihaseid tugevamini liigutama; tuleb talle kätte õpetada see kunst, kuidas ta ka omakeelseid sõnu ja silpe võiks kõneldes teha helisevamaks ja painduvamaks — võõragi ritmi järgi. Ka see ei oleks võimatu, kui meie hääleseadjad ja diktsioonõpetajad tungiksid sesse saladusse, et: mis kuri nõiavõim see küll võiks olla, mis meie täna-

päeva haritud eestlase keele on jaksanud viia nii kohutavalt kaugemale meie esivanemate kaunist, musikaalsest laulukite- ja kaasitajate-keelest? Mis võoras vägi see on, mis meie tänise kõnekunsti on surunud nii ligi maad ja muljunud nii lamedaks, kuna meie vanaisade ja vaarisade sõnaldamise oskus oli nii suur, et seda kuuldes „saksadki jäid seisatama“? Ja miks on meie hõimlaste, soomlaste ja madjarite, ja kõigi teistegi rahvaste huuled, keel ja kurgu pära liikuvad ja paindlikumad meie omadest? Sest seda nad on, julgegem tunnustada!

Need küsimused ja veel palju teisigi, mida siin ei ole saadud puudutada, peavad varsti meie teatri juhtivate meeste keskel tõsiselt arutusele tulema. Mida lähemal ajal, seda kindlam on see ohu vastu, mis meie teatrit ähvardab helva autori, ükskõikse näitejuhi ja hooletu näitleja poolt.

Voldemar Klettus

Näitleja näitejuhi materjalina

Kas meil on üldse õigust näitlejat — ükskõik millist — käsitada kui materjali? Näitleja on ju looja. Kahtlemata aga just loojana — nii ütleb ka B. Zahhaava oma „Teatri“ jaanuari-nris äratoodud artiklis — ta on õige materjal näitejuhile. Kõige kallihinnalisem, kõige väärtuslikum materjal muidugi.

Näitleja igakord ei taha hästi leppida sellega, et teda võetakse kui materjali. Üldse on ta suhtumine näitejuhile sageli kaunis omapärane.

„Mina saan sellest osast niiviisi aru jne.“ — seda või midagi selle sarnast kuuled sageli, kui mõne näitlejaga alustad juttu tema poolt kehastatud lavakuju kohta. Tema, näitleja, saab niiviisi aru. Näitejuhust mitte sõnagi. Nagu ei oleks säärasest olevust üldse olemaski...

Aga TEMAL, näitlejal, on oma „arusaam“ osast ainult siis, kui ta sellega on saavutanud menu, kui ta sellega on „läbi löönud“. Kui tal ei ole vedanud, kui ta ei ole suutnud äratada publiku ja arustuse suuremat tähelepanu või kui ta koguni on „läbi kukkunud“, siis on selles harilikult süüdi režissöör, kes olevat tahtnud peale sundida oma „sobimatut“ arusaama jne.

Mis inimene see näitleja siis on? Tunneb, et ta on tänamatu olend, kes ei taha tunnustada teiste tööd ja teeneid. On muidugi ka sääraseid näitlejaid, kuid ül-

diselt ei ole seisukord sugugi nii kurvas-
tav — kui temast õigesti aru saada.

Mulle näib, et näitleja peagu alati talitab heas usus, kui ta kõneleb sellest, et tema on niiviisi aru saanud osast, kuidas ta seda mängib. Kui näitejuhti ei ole, täh, kui ta ei abista näitlejat osa lavaletooki ettevalmistavas seismises töös, siis on näitlejal kahtlemata õigus. Aga teatavas mõttes on näitlejal õigus ka siis, kui ta näitejuhile võlgneb paljugi tänu osa väljatöötamisel kaasaaitamise eest. Kas ei ole see nii, et näitejuht on säärasel juhul suutnud oma arusaama näitlejale nii lähedaseks tuua, et see ajajooksul on saanud sellegi omaks? Ja kui juba on käimas asjaomase näidendi etendus, siis on päris arusaadav ja andestatav, et näitleja ei hakka enam tagantjärele uurima, kas ja kui palju ta võlgneb tänu näitejuhile, sest faktiliselt kannab ju tema ettekannet, mitte režissöör. Mis aga puutub näitejuhis, siis minu arvates ei või tema kohta olla suuremat kiitust kui see, et etendus läheb nii nagu tema seda on tahtnud, ilma et otsekohe publikuga kontaktis olevad asjaosalised seda ise märkaksid. Selles mõttes on õige see bonnot režissööri kohta, mis ütleb, parimad näitejuhid olevat nagu parimad abielunaised need, kellest kõige vähem kõneldakse — nad võivad sellestki hoolimata olla väga tugevad isiksused, kuid nad talitavad „kavalasti nagu maod ja õrnalt nagu tuvid“.

J. Kunderi rahvakomöödia „Kroonu onu“ Estonias

Näitejuht — H. Kompus, dekoratsioonid — A. Vahtram. Pildil vasakult Kroonu onu (P. Pinna), Kadri (L. Sepa), Viuu (B. Kuuskemaa) ja Metsa Priidu (A. Vaino).

Mis puutub näitleja „oma“ arusaamasse osast, siis on mulle mu näitejuhi-praktikas alati kõige enam rõõmu valmistanud säärased juhud, kus näitleja, kes alguses millegipärast ei ole tahtnud hästi leppida sellega, kuidas mina kui näitejuht vaatan talle määratud osale, mõne aja pärast on tulnud minu juure ütlemale, nüüd olevat tal käes teda rahuldav arusaam osast, ja on siis — sageli minu sõnadega — korranud seda, mis mina talle alguses olen ütelnud osa kohta. Ma usun, et säärase kogemustega ei seisa ma üksi. Nad on väga huvitavad ja näitavad selgesti seda — mida ma juba enne toonitasin — et näitleja talitab heas usus, kõneldes oma arusaamast, mis seda ürgselt võib-olla sugugi ei ole.

Üks tähtis kolmnurk on teatrielus: näidend-näitleja-publik. Teine, niisama tähtis, kolmnurk on: näitejuht-näitleja-osa. Osa, mida näitleja peab looma, teebki teda näitejuhi materjaliks. Sealjuures me ei tohi hetkekski unustada, et igas näitlejas peab ka olema veidi näitejuhti, nagu igas näitejuhiski peab olema veidigi näitlejat — ka siis, kui ta ise kordagi ei ole laval esinenud.

See, kuidas näitleja töötades suhtub oma osale, määrab, mis laadi materjaliks ta on näitejuhile. Nagu arvatavasti igal maal, nii on meilgi selles suhtes kaks näitleja peatüüpi, keda võib lühidalt nii-

viisi iseloomustada, et üks töötab osa kallal, kuna teine laseb osal enda kallal töötada.

Viimane kõlab võib-olla veidi paradoksaalselt, ometi on asi siiski nii, et peame tunnustama sedagi väidet. Oma vahekorra mõttes osaga näitlejad jagunevad kahte liiki. Ühed neist lähenevad oma ülesandele mõistusega, nad analüüsivad seda inimkuju, keda peavad kehastama, koguvad hoolega kõik andmed, mida on võimalik saada ettevalmistatava näidendi tekstist, panevad kõrva taha, mida ütlevad selle teose teised tegelased nende poolt lavaellu äratatava tüübi kohta, jne. Nende andmete najal nad hakkavad siis oma osa kallal töötama, teda ikka enam selgitama ja loogiliselt üles ehitama, kuni ta täies hiilguses seisab pealtvaatajate silmade ees. Säärased näitlejad nii-öelda valitsevad oma osa.

Teine liik näitlejaid töötab teisiti, võiks ütelda passiivsemalt. Nad ei analüüsi kuigi palju, igatahes mitte teadlikult ja ettekavatsetult, nad üldse ei ole „pealetükkivad“ osa suhtes ja neil sageli ei seisa kuigi kaua meeles see, mida näitejuht neile osa kohta üksikasjaliselt seletas.

Nad loevad lavateost, milles neil osa, nii mitu korda algusest lõpuni, kuni see osa nii-öelda hakkab neile ise midagi endast kõnelema, kuni ta neile saab mõjuvaks nägemuseks, mis seisab nende

vaimusilma ees sundiva teenäitajana. Sageli see nägemus omandab haruldase selguse ses mõttes, et ühes osalise seesmise füsiognoomiaga tõuseb näitleja silme ette kehastust paluvana ka ta välimus, täh. näitlejal on erilise mõistuse vaevamiseta, intuitsiooni teel, selge, milline peaks olema kaju mask, kuidas ta peaks kõndima, missugust häält tarvitama, mis kostüümi kandma jne. Väga sageli ei ole näitejuhil tarvis sellele midagi juure lisada või sealt ära võtta.

Kumb meetod on parem? Näitleja seisukohalt kahtlemata see, mis paremini vastab ta kunstniku loomule. Kuna aga näitejuhile näitleja on seda paremaks materjaliks, mida vabamalt ta saab tegutseda loojana, siis peaks temagi seisuko-

halt olema antud juhul parem see meetod, mis on sobivam asjaomasele näitlejale.

Kõik teed viivad Rooma ja kõige kiiremini see, mida me kõige paremini tunne- me. Muidugi ei ole sugugi öeldud, et mõistuse töö vili peab olema vastuvõetav ainult mõistusele, sest mida teeb mõistus, tuleb käesoleval puhul lugeda ikkagi ainult eeltöödeks, sest laval ei võida mitte mõistus ja loogika, vaid tundmus ja kirg. Neist viimaseist ei saa loobuda ükski näitleja, kes tahab mõjuda pealt- vaatajasse — ja seda tahab ometi iga näitleja. Teiselt poolt aga võivad ainult väga andekad näitlejad endile lubada seda, et neid juhiks „nägemus“, sest kõrgemale tipule ei jõua geniaalsemgi kunstnik suure tööta. Ega see tarvitse igakord sunnitöö olla.

Jaan Bert

Äärmärkusi Karl Menningi stiilist

Esti kutselise teatri rajaja Karl Menning on kujunenud meile paljukõneldavaks teatrisuuruseks minevikust, kes on loonud ise oma teatri-aja, -stiili ja keda on seatud korduvalt eeskujuks. Ometigi teame me päris vähe, milles seisib Menningi-teatri omapärasus ja kuidas tegutses selle kandja, direktor ja näitejuht, milised olid tema lavakunstilised ideaalid ja meetodid tegeliku töö juures.

Kõikide temaga koos töötanud mälestused ühtuvad ühes: Karl Menning oli isikuna suur, näitejuhina ja teatridirektorina on ta meile jäänud ainulaadseks — ta oli alluvaist vaimselt täiesti üle; ta oli oma näitlejaile isaks, juhiks ja õpetajaks mitte ükski teatris, vaid eluski; ta oli karm ja nõudlik, kas või diktaator, aga samas kõik tundsid, et välise nõudlikkuse, asjalikkuse ja karmuse taga ta oli näitlejaile soe sõber, hea isa. Ta oli oma alluvaile teatris ainuke autoriteet. Arvustus võis kiita ja laita, näitlejat see niivõrd ei huvitanud kui Menningi hinnang. Kuulda Menningilt, et ta jäi rahule näitleja tööga, oli sellele suurimaks rõõmuks ja kiituseks.

Veidi ebausutav, kui võrdluseks tuua meie praegusi teatriolusid, aga Menningi ajal oli see nii. Samuti oli Menning vaimselt üle ka omaaegsest arvustusest.

Menning tõi meie lavale realismi, sellega on üldsõnaliselt iseloomustatud ka ta stiil. Aga mitte täieliselt. Meile kõneleb väga vähe teadmine, et Menning käis enne teatridirektori kohale asumist Saksamaal, kus ta tutvus Reinhardti ja Meiningeni teatriga. Pealegi viibis ta

Saksamaal võrdlemisi lühikest aega. Kui me aga lähemalt tutvume sellega, kuidas ta töötas, milles avaldus ta stiil, alles siis tõuseb reljeefsel esile Karl Menning ürgse andena, isiklike veendumuste ja kunstitõdedega, kes vaid oma vaateid käis arendamas, kristalliseerimas välis- ümbruses, kus paljude eeskujude seast tuletas talle omaseid jooni.

Menning saabus kodumaale nõudliku, järjekindla realistina. Kuid samal ajal välismail arenes ees ja nõudes võidukat tulevikku teiselaadseidki stiile: Antoine Pariisis — sümbolismile, Reinhardt — suurele rahvateatril, milles ei puudunud ka romantiline paatos, Moskva Kunstiteater — impressionistlikule meeleolutsemisele. Nende kõrval Karl Menning oli palju asjalikum ja kalgim, ja isikupärase kunstimelega, mille ta ka vajutas oma teatril.

Vaadeldes Menningi repertuaari näeme, et ta mängis samal ajal saksa realistlike kui ka skandinaavia sümboliste. Max Halbe, Ibsen, Strindberg, B. Björnson — neis ei näinud ega ka teinud ta põhimõttelist vahet. Kuid — ta vihkas paatost. Märkas ta seda näitleja üheski lauses, ta katkestas proovi ega rahunenud enne kui viimne paatose raas oli välja heidetud. Tegi näitleja laikaarellise liigutuse — oli Menning sellest kinni ja nõudis: ükski žest ei tohi olla põhjendamatu! Kui näitleja pole kindel, et ta suudab usutavalt sammuda — ta jäägu kohale seisma! Kui ta ei usalda oma käte liigutusi, ta pistku need hoopis taskusse!

Menning värbas endale näitlejad siit-sealt, asjaarmastajate seast, kel puudus igasugune eelkool ja kellest siis igauks asus mängima

KARL MENNING

oma moodi. Et neilt võrutada asjaarmastajalised võtted ja arusaamised, see nõudis Menningilt palju vaeva. Sealjuures polnud trupi üldharidus kõrge. Ainult kaks-kolm näitlejat omas vajalise üldhariduse, käis isegi ülikoolis, muu osaga aga tuli tõsiselt vaeva näha, kusjuures selle intellekti, taibu poole polnud mitte alati võimalik apelleerida. Karl Menning selles olukorras toimis otse usumatult — ta kiirustas tempot! Ei kunagi varem ega hiljem ole meie lavadel nii kiiresti kõneldud kui tema juhatusel! Ta ei lasknud näitlejail pidada pause. „Menning pani näitleja vuristama...“ on etteheitvalt lausunud. Kuid teda pole siis mõistetud. Kiirtempo oli tal ainult abinõuks asjaarmastajaliste mängunõksudega näitlejaid nende seniseist harjumusist võrutada. Ta ei annud neile aega oma mängu teha; ta ei võimaldanud neil mõteldagi, sest siis oleksid nad oma harjumuste kohaselt asunud tõlgitsema. Kuid Menning vihkas seda, mis näitlejad — mõned kauase, mõned lühema mängupraktisega — mujalt olid kaasa toonud. Kiirtempo oli tema hädaabinõu, et neist näitlejaid arendada endale näitlejaid.

Kiirtempoga ta ühtlasi saavutas elevuse. Nagu tähendasime, tema teatris polnud kohta paatosele ega žestikulationile. Aeglase, koduse, kobava tempo korral mäng ähvardab halliks jääda. Tempo aga oli see, millega Menning saavutas pinevuse ja elevuse. Selle kõrval ta nõudis mängulist lihtsust ja ehtsust. Noorte näitlejate peenutsevad, tehtud-helisevad hääled ta otse pühkis esimesel hetkel. Midagi ei lubanud ta stiliseerida — karm, karge lihtsus oli see, mis tema juhatusel all valitses. Samad ta nõuded olid maksvusel ka dekoratsioonide alal.

Proovid Menningi juhatusel algasid kell 10 hommikul ja kestsid kuni kella 3-ni. Öhtuti olid lisaproovid. Raskemate teostega tehti proove kuni 30 korda. Näitlejad mängisid etteiljeta. Annud uue teose üle lühidalt-asjalikult sisuseletuse ja iseloomustuse, algasid proovid. Siis selgus, et Menningil oli alati oma kindel, vankumatu lavastusplaan. Kuna ta polnud ise näitleja, siis ta ei suutnud ise seda ette mängida, mis ta nõudis. Kuid ta lihtsast, poolhumoristlik-teravast võrdlusest jatkus, et näitleja leidis, mida taheti.

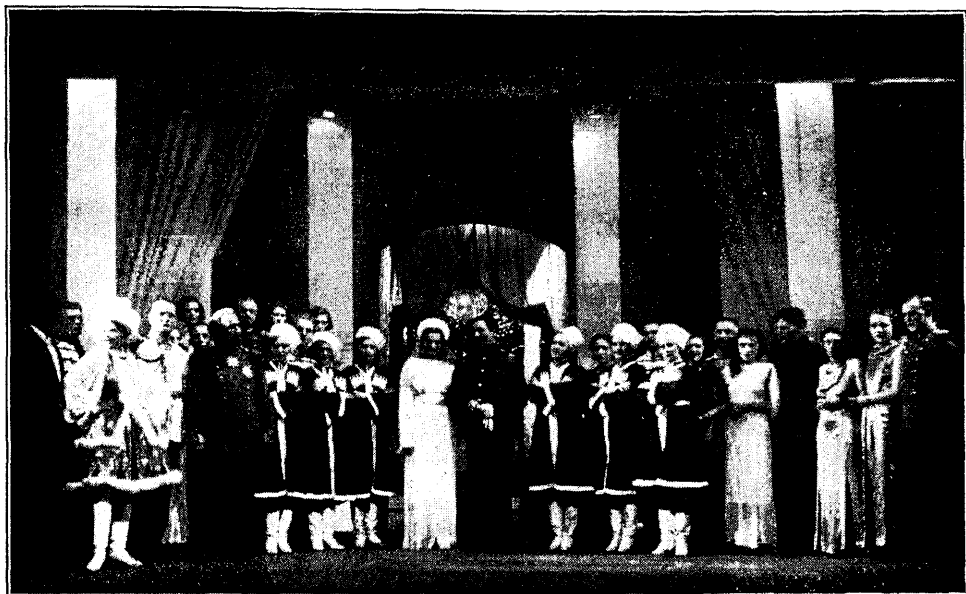
„Mis te seal tammute nagu kana...“ „Nii halvasti võin minagi mängida...“, „Teie hääle on nagu roostetanud kastruli plärin...“ — näeme, et ta võis isegi jäme olla proovidel oma säärase väljendustega. Kui talle lause väljendus ei meeldinud, peatas ta seal näitleja ja laskis sel üht ja sama lauset korrata kümneid kordi. Isegi paari sammu astumist viimsteli ta soovitud ilmekusenil! Ta oli neid näitejuhte, kes laval proovidel enam ei otsinud. Mida ta proovidel nõudis, oli tal varem peas valmis, ja ühtki käiku ei lasknud ta näitlejal teha omapead. Kõik sündis tema ettekirjutuse kohaselt. Pealiskaudsel vaatlusel võib näida, et Menningil polnud ei oma stiili ega oma meetodi — niivõrd olid ta nõuded loomulikud, lihtsad ja asjalikud. Neist ei osata eriti kõneldagi. Kuid need olid siiski olemas. Seda illustreerib väike näide: ta ansamblisse sattus kord teatrikooliga ja juba tugeva lavavilumusega näitleja. Siin alles selgus, kuivõrd Menningi kool oli isikupärane. Uustulnukaga ei osatud ega saadud midagi peale hakata. Selle väljendusmaailm ja tõlgenduslaad oli täiesti lahkuminev Menningi koolist.

Menning hoolitses ka lavategelaste järelpölv eest. Teatri juure ta koondas noori andeid. Need pidid kõiki proove pealt vaatama. Ja need ka siis istusid kõikidel proovidel suure hardusega.

Oma teatritegevuse keskes Menning ei tunnud end kutsutuna deklareerima oma kunstitõdesid. Ta polnud ilukõneline, seda olla ta ei tahtnudki. Ta otse vihkas ilukõnet. Kuid ta ränk eitav suhtumine operetile, ta teiste, peenutsevate teatrite hinnangud on meile teada — siin ta väljendas oma tõekspidamisi. Menning oli isik, kes ei läinud kompromissile. Ei kellegagi. Ta tegi ja mängis, mida pidas õigeks. Ta kõndis oma aja ees — tugeva, suure isikusena ja andena.

Kui ta oma loodud teatri juurest lahkus, varises see varsti kokku, sest teatri-organismit puudus pea.

Kui meil kõneldakse nüüd omateatrist, siis selle teostamisel peaksime pöörduma küll Menningi teatri poole, viimase mänguline lihtsus ja ehtsus tohiks meie omateatril olla eeskujuks. Või kui kõneldakse kunstiteatrist — kas jällegi ei tuleks selle aluseks võtta Menningi põhinõudeid?

Operett „TSIRKUSPRINTSESS“ Narva teatris
Lavastus — F. Maldre, lavapilt — V. Peil. Pildil stseen II vaatusest

Eduard Kulp

Operetist ja provintsiteatri orkestrantidest

Tahtes käsitleda pisut selle väikseima ja vaikseima teatriinimese, provintsiteatri orkestrandi, aja- ja asjakohaseid probleeme satud mõtteile, mis kergivad isendast, otse kontvööraina poetades end asjalik olla tahtva kirjutuse sekka. Aga ega need mõtted orkestrandi seisukohalt vaadatuna tohiksiki nii väga kontvöörad olla, pigem on nad siin teretulnud ja vajalises seoses orkestrandi-probleemi käsitlemisel, seepärast riivan pisut ka opereti küsimust üldse.

Tihti kostavad hääled ja näidatakse sõrmega opereti suunas ning hüütakse: „Pooge ristil!“ Operetil ei olevat vormilisel midagi ühist tõlise teatrikunstiga, opereti vorm olevat loogikata, isegi labane jne. Kivide loopimises operetile on mindud isegi nii kaugele, et operetilavastajaile ning selle pooldajaile on labaseid ja tsirkuslikke omadusi külge poogitud. Olgu nüüd kuidas selle kõigeaga on, kuid isiklikult on mulle tihti paistnud, et asja tõelisest tuumast on mõnigi operetivihkaja eemalt mööda läinud.

Operett kui seesugune ja tänapäeva šlaageroperett pluss revüüoperett erinevad oma vormilt samavõrra kui vana prantsuse komöödia tänapäeva realistlikust näidendist, ja seepärast, ar-

vustades opereti vormi kui seesugust, poleks halb, kui võetaks kõik need erinevad stiilid vaatluse alla enne kui langetatakse otsus opereti kahjuks või kasuks. Ei saa paigutada neid erinevaid vorme ühe mütsi alla, mille ette on kinnitatud silt küsimusmärgiga „kas operett on kunst või mitte“.

Operett ei saa olla ooper või vastupidi, samuti nagu komöödia ei saa olla draama või vastupidi. Samuti võiks küsida, kas humoresk, novell, veste on kirjandus, kas karikatuur on maalikunst, kas intermezzo ja serenaad on helikunst, kas kuub on riietuse ja vest mitte jne. Kõigile neile küsimusile tuleb kindlasti vastata jaatavalt. (On isegi, kui võrd hästi on õnnestunud kirjanikul kirjutada novelli, vestet, humoreski, kui võrd maalikunstnikul on õnnestunud karikatuur ja komponistil serenaad või intermezzo.)

Kui keemik tahab teada aine keemilist koosseisu, siis lahutab ta aine algosadeks, kui tahame küsida, kas operett on kunst, siis samuti lahutame ta sisuliselt osadeks. Selleks, et saada operetti, on tarvis kirjanikku, kes kirjutaks libretto, komponisti, kes looks muusika, ja hiljem näitekunstnikku, näitlejat, orkestranti, maalikunstnikku, kes teeb lava dekoratsioone, jne.

Sellest küljest väljudes ja asja analüüsidest on operett vormilt kunst. Kui tantsud juure lisada, ega seegi kunsti labasta — on ju tants samuti kunst, ja mitte alaväärtuslikum teistest kunstidest.

Kui Offenbach on muusikas suurim satiirik, kui ta muusikalise loomingu raskuspunkt langeb peaaegaliselt operettidele ja mõnele koomilisele operile, siis julgeks keegi vaevalt väita, et muusikaline satiir, antud Offenbachi poolt loodud kujul, pole kunst, et Offenbachi operetimuusika on vaid tühipaljas labasus. Ei saanud ega tahtnudki Offenbach olla traagik, kui ta oli satiirik, nagu ei saa ka muusikaline humoresk sarnleda vormilt sonaadi vormile.

Lequoque, Blanquette, Millöcker, Zeller, Strauss ja loendamatu palju teisi tõelisi operetisuurusi on loonud muusika paljudele operettidele selles teadmises, et nad teenivad siiski Muusat. Ja kui librettod neil operettidel käsitelid olematuid ja võimatuid ning naiivseid lugusid, siis see oli ja ongi opereti kui muusikalise humoreski peaauesandeid.

Erivoolu ja -stiili töid muusikasse ja librettosse juba hilisema aja heliloojad ja libretistid, kelle esindajaiks komponistide hulgast võiks nimetada Kalmani, Lehari ja teisi nende kaasaegeid. Tuli esile šlaageropereti eelkäija, salongoperett. Kui Offenbach ja ta kaasaegeid olid oma loomingu aluseks võtnud satiiri, pütsutades tolleaegseid ühiskondlikke pahesid ning naeruvääristades seltskondlikke armulugusid huumoriluuaga nii muusikas kui ka sõnas, siis nende järglased töid operetissee enam romantilist voolu, kadus kõik „naiivne ja võimatu“ ja asemele tulid vürstide ja krahvide salongid, hülgavad husaarimundrid, intriigid ja muu seesugune. Ei rahuldutud enam teravmeelse satiiriga, selle opereti tõelise põhivormiga, vaid hakati pookima operetile külge draamatilisi elemente. Teine akt pidi lõppema traditsiooniliselt südame krahhi ja muu sinna juure kuuluva skandaaliga, teisiti ei tohtinudki sündida. Aeg areneb, nagu öeldakse, ja nüüd asub juba esiplaanile n.-n. šlaageroperett. Selles pole enam midagi järele jäänud opereti algvormist, siin on tragöödia ja komöödia segamini, järgneb šlaager šlaagritele täis mõttetuid ja tõesti mitte midagi ütlevaid sõnu. See on küll progress, kuid asjale mitte kasuks oma valesuunaga. Sellele järgneb revüoperett, mil ei tarvitse olla üldse mingit tendentsi. See on šlaagerite revüü, kus liigutatakse pisut jalgu laval, lauldakse ka, kõneldakse ka, ja see on kõik. See pole enam operett ja asjatu oleks kõiki sel-laseid lavastusi nimetada operettideks.

Ja kui kord asetada küsimus, kas operett ja opereti tegemine on kunst või mitte, siis selle küsimuse võib esitada ainult nüüdisaja šlaager-ehk revüopereti kohta. Kuid seda küsimust lahendagu juba asjatundjad — mina seda pole, et võiksin langetada otsuse ühe või teise kah-juks.

Nüüd mõni sõna asja kohta publiku vaatevinklist. Öeldakse, et mida Juku külvab, seda Juhan lõikab. Kes on süüdi selles, et osa teatripublikust tuleb teatrisse ainult siis, kui ta näeb operetti, olgu see siis Offenbachi-aegne või nüüdisaja salong-, šlaager- või revüoperett?

Igal teekäijal peab olema oma siht. Kas aga meie teatril, eriti provintsis, on sihte, mille järgi nad lähevad, või, õigemini, kas teatril on olnud sihte ja kuhu nad on jõudnud? Kui tahetakse lapsest kasvatada korralikku inimest, siis peab last selleks varakult kasvatama. Kui teater tahab heameelele näha, et ta omaks t e a t r i p u b l i k u selle sõna sügavaimas mõttes, siis teater peab sellast publikut ise kasvatama. Et seda senini pole tehtud, näitab küllalt selgesti kas või seegi asjaolu, et nüüd nurisetakse „vaadake, lavastad sa ühe tõsise ja hea asja, ei tule sind keegi vaatama, teed sa rahvale labast ja roppu nalja, muudkuu aga anna!“. See on hauakõne iseendale. Sest rahvas ei peaks ega tohiks olla teatril teenäitajaks, mis suunas see peab minema, vaid teater peab siin olema kasvataja osas. Ainult nii saab kasvatada teatril t e a t r i p u b l i k u t, ilma kellelta pole tõsise teatri tõsine olemasolu kindlasti mõeldav.

Nüüd aga tahetakse järsku ja kindlalt ütelda: „Me teile enam operetti ei lavasta, sest see pole kellegi kunst, meil on tõsine kunstiteater ja operett ei sobi selle raamidesse.“

Kas tulla või mitte tulla teatrisse, see on publiku asi, ja siin ei saa teater oma kindla sõna ja juhatuse otsusega midagi teha. Nüüd aga publik üsna tihti jonnib — ei tule teatrisse. Ja mis sa ikka teed? Tuleb ohates järele anda ja operett jälle esialgselt lavale tuua. See on nagu lugu sõnakuulmatu, halvasti kasvatatud lapsega. Et asja parandada, hakatakse teatri poolt, eriti provintsis, väikest „sõjakavalust“ tarvitama: aasta-aastalt vähendatakse operetilavastuste arvu ja mõne aastaga loodetakse nii välja jõuda puhtsõnalavastusteatri. Ühe sõnaga, kui sul juukseid peast tõmmatakse märkamatuks ükshaaval välja, siis sa ei pane tähelegi, kui osutud järsku paljaspeaks. Võib-olla on see ka üks teatripubliku kasvatamise süsteeme, kuid jäägu seegi küsimus asjatundjate otsustada.

Operett iseenesest on kunstivorm. Kui libretist ning komponist on oma töö v ä ä r i k a l t ja kunsti nõudeile vastavalt teinud, kui näitejuht ja näitleja, orkestrijuht ning iga orkestrant oma ülesannet tõsiselt võtab, siis on kindel, et operett õigustab oma olemasolu. Milles siis seisab küsimus? Milleks on siis vaja kärpida operetilavastuste ja -etenduste arvu? Milleks on siis vaja keelda vastavatest summa-dest toetust operetile? Ja kellele on see kasuks?

Et operettigi korralikult lavastada, selleks peab teatrile olema ansambel, kes tegeleks ainult oma žanriga, ja et operetis pearõhk langeb ikkagi muusikale, siis sellast „operetitegemist“, kus kaasmänguks on kombineeritud 7—8-meheline orkester (nagu see on harilikult meie provintsiteatris), ei saa kuidagi heaks kiita. Sellasel moel eksisteerivate operettide küsimus peaks küll lahendatama nii, et kui juba operetti lavastada, siis nii, et töö annaks ka tulemusi ja väärtusi, niipalju kui operett neid üldse suudab anda. Kui see pole aga võimalik teatreile teada olevail põhjusil, siis tuleks küll operett üldse mängukavast välja jätta.

Iga tõsine töö annab ainult siis tõsiseid tulemusi, kui ollakse asja juures ihu ja hingega, kuid kuidas saab seda nõuda teatrit, kus pooled tegelaskonnast kuuluvad igauks eri elukutsesse ja teatrit tehakse ainult ülejäänud vabadest tundidest. Ja needki vähesed vabad tunnid pühendatakse peaaegselt sõnalavastustele. Veel halvem lugu on orkestriga operettide lavastamisel. Palgalist orkestrit provintsiteater teata-

vasti ei pea ja muusikalavastuste puhul tarvatakse orkestrante vaid juhuslikult, kusjuures tasu orkestrantidele on naeruväärselt madal. Näitena võiks tuua Narva teatri, kes maksab igale orkestrandile keskmiselt 25 senti töötunnist (etendus ja proovid) (? „Teatri“ toim.). Kui arvesse võtta, et Narva teater kavatseb käesoleval hooajal lavastada üldse kolm operetti, siis võib kujutada, kui vähe on orkestrant otseselt seotud teatritööga ja teenistusega teatris. Et mängu tasu nii madal on, siis see juba võõrutab kutselisi ja paremaid orkestrante teatritööst eemale. Igaüks võib aga arvata, misuguse „opereti“ võib lavastada puuduliku orkestriga. Sellega võib küll mõnd šlaagrit jorutada, kuid tõsiseks teatritööks see ei kõlba. Sellaste operettide vastu on „pooge risti!“ täiesti õigustatud, ja mida varem see sünniks, seda parem. (Mitte publiku vaatevinklist.) Kui puuduvad majanduslikud ressursid asja korraldamiseks, siis on parem üldse mitte nii teha, et asi poolikult välja kukub.

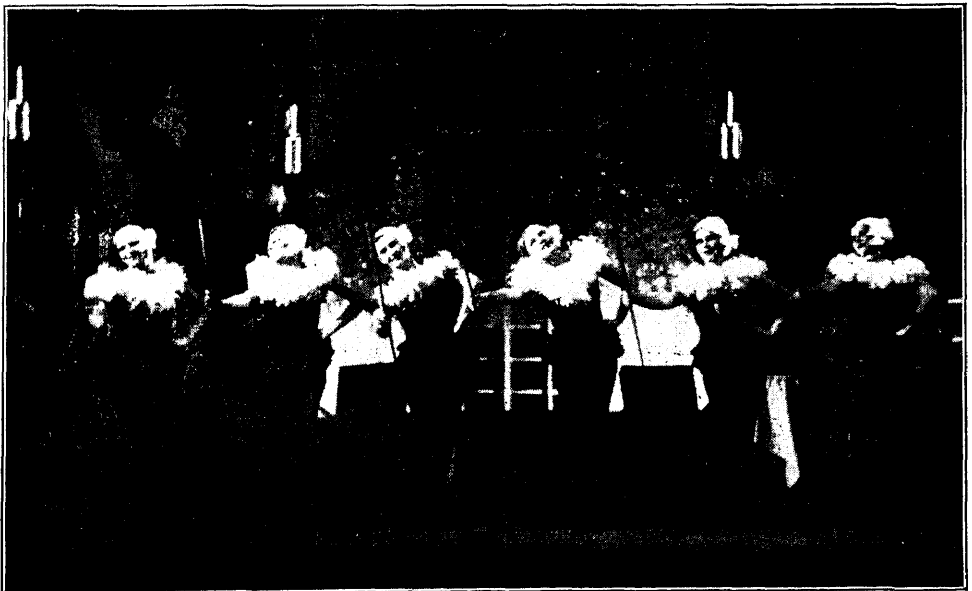
„TEATER“

on ainuke teatrühvilliste
häälekandja linnas ja maal

Aastatellimine (9 numbrit) maksab ainult 2 krooni, välismaale 3 krooni. Eelmisi aastakäike on saadaval toimetuselisel piiratud arvul.

Operett „TSIRKUSPRINTSESS“ Narva teatris

Lavastus — F. Maldre, lavapilt — V. Peil. Pildil stseen I vaatusest

Vanemuise lepingulised näitlejad juubeli-hooajal

Asutagem Eesti teatrimuseum!

Kutselise teatri juubelipäevadel asutati Tallinnas „Teatrimuuseumi Ühing“, kes algab tegevust, niipea kui on seaduslikult korraldatud ühingu registreerimine. Seega on pandud alus kogu meie teatrisse puutuva kirjanduse, käsikirjade, pildimaterjalide, samuti ka lavatarvete ja näitlejate elulugude, mälestuste, piltide jne. kogumisele. Kahtlemata leidub meil hilisemast ajast päris tõhusat materjali muuseumi jaoks (eriti teatrite arhiividest, näiteks Estonia väga rikkalikust muuseumi kogust), kuid üks suur ülesanne jääb teatritegelasile ikkagi selle kõrvale: koguda mälestusi meie teatri algpäevadest. Ajalooliste muuseumiesemete korjamine nõuab suurt tööd, kuna haruldasemad mälestusesemed on mööda maad laiali kantud. Meie vanema põlve haridus- ja seltskonnategelaste laegastesse ja arhiividesse on aegade jooksul kogunenud väga mitmekesist materjali, mis valgustab „näitemängutegemist“ seltsides ja organisatsioonides möödunud sajandil, kui meil veel ei olnud kutselist teatrit. Kui seni puudus asutus, kuhu meie vanemad vaimutegelased oleksid võinud nende kätte kogunenud teatrisse puutuvad materjalid edasi anda tulevastele põlvedele säilitamiseks, siis teatrimu-

useumi asutamisega on nüüd loodud sellane panipaik.

Siin on sobiv juhus märkida ühe meie vanema lavategelase, Heino Vaksi, elupölist tööd, kes on kaunis tiheda rehaga riisunud maa puhtaks igasugustest teatrirariteetidest. Selles subtes on H. Vaksi tegevus ja muuseumlik kogu meil haruldasim ja ainulaadsem. Leidub vähe inimesi, kes oleksid sellase innuga ja järjekindlusega päästnud hävimisest nii palju tähtsat muuseumimaterjali kui seda on teinud aastate kestes Heino Vaks.

Nii huvitav kui see era-teatrimuuseum ka pole, on siiski H. Vaksi kogud jäänud kuidagi silmapaari vahele, paljudele ja nende olemasolu vist koguni teadmata. Ometi on siin ühe isiku käes umbes 3000 fotot, mis puudutavad meie teatrit, nii praegust kui varajasematki, siis 500 näidendit ajavahemikust 1871. a. kuni 1919. aastani — seega peaaegu kogu meie vanem teatrikirjandus raamatutega, mida praegu on raske või juba võimatu veel kusagilt hankida. 5000 ajakirjade ja -lehtede väljalõiget moodustavad omaette väärtuse. Ja pealeselle on terve hulk teatrite müürilehti, paljud neist ainukestena säilinud. Niisama haruldased on originaaldokumendid, tunnistused ja sajad pisi-

mällestused ning reliikviad. Siiä hulka kuuluvad ka mitmed käsikirjas näidendid, haruldäsim neist on vähest A. Saali näidendi „Vambola“ käsikiri, mille järgi kunagi Wiera tõi selle „Vanemuise“ lavale. Käsikiri on arvatavasti Saali enda käega kirjutatud.

Kõik need kogud kõnelevad meie teatri ajalooä ja iseloomustavad üksikuid etappe eesti lavakunsti arengus. Siin on palju vääräusliku materjali meie teatri ajaloo koostajäile, kui need tulevikus ilmuvad ja oma tööd alustavad.

H. Vaks ise räägib, et teatrimuseumi mõtte isaks oli kadunud K. Jungholz. Juba 1908. aastal, tulles Estoniäga Riiasä võõrustendusi andmast, on Jungholz maininud, et oleks vaja koguda üksikuid teatrimällestusi. Esimeseks muuseumi algvaraks sai Ibseni „Noora“ võõrustenduse müürileht. Selle oli kadunu mässinud Riias ühe paki ümber ja nii see toodi Tartusse, kus Vaks tol ajal elas. Edaspidi praegune muuseumi-omanik hakkas juba pidevalt korjama teatrimällestusi. Kõik, mis lavatöö juures silma puutus, kui võimalik teatrimuseumi ese, pandi tallele. Hiljem rännates maal ringi lavapedagoogina avanesid uuesti võimalused omandada siit ja sealt üksikuid käsikirju, vanu raamatuid, pilte jne. Nii on kogu see suur materjal nopitud üksikute esemetena ligi 30 aasta jooksul ja moodustab seega teatud mõttes H. Vaksi elutöö.

Õigupoolest ei saa siin veel juttu olla muuseumist, vaid rikkalikest muuseumliku väärä-

sega materjalidest, mida on sundinud korjama suur kiindumus lavasse ja teatrisse. Kõigi nende esemete süstemaatiline liigitamine nõuab aega ja kulu. Eks ole niigi antud küllalt raha nende asjade omandamiseks, suuremat kulu äga nõuab nende korraldamine. Peab mainima, et senini võis vanu käsikirju, raamatuid ja pilte saada eraisikuilt võrdlemisi odavasti, kuna need ei hinnatud kuigi kõrgelt nende vääräust. On äga kindel, et kui ametlik asutus — teatrimuseum — hakkab sellast materjali koguma, siis igasuguste vanade rariteetide omanikud äimavad siin teenimisvõimalusi ja hakkavad hindu dikteerima.

On lausa kiiduväärt, et H. Vaks on jõudnud teatrimuseumist ette. Esiteks on tehtud põhjalik materjalide päästmise töö ja teiseks on vääräuslikud esemed kogutud ilma äsajatute kuludeta. Kui H. Vaks hindab oma muuseumiesemete vääräust praegu umbes 1000 kroonile, siis võib kindel olla, et ametiasutusena isikute käest üksikuid äinuusemeid ostes need kogusummas oleksid maksma läinud kaugelt üle poole suurema summa.

Eesti Teatrimuseumi äsutamisega tuleb kindlasti hakata ärvestama sellega, et Heino Vaksi käes olev haruldane muuseumivara ei läheks kuidagi uuesti laiali, kui peaks ootamatult lõppema omaniku isiklik võim ja õigus selle vääräustete kogu üle. Sama nõue on maksev ka teiste eraisikute käes olevate materjalide kohta.

Endla tegelaskond juubeli-hooajal

Sefeküilgi kutselise teatri ajaloost

Eesti kutselise teatri 30. a. juubeli puhul, millal meie, asutajate, teeneid igati alla kriipsutati, olime siiski unustanud ühe meie algupäraseima, nüüd juba ammu mullas puhkava, seltskonnategelase, kes oma elutegevuse oli pühendanud eesti seltside ärkamisajale ja tegelnud ka teatriga, hiljem ajakirjanikuna ning lõpetanud oma töö ajalehe väljaandjana. See mees oli kadunud A. Pert, praeguse „Päevalehe“ asutaja. Praegune „Päevalehe“ konsortsium ostis omal ajal A. Pertilt nimetatud lehe, mis muidugi ei olnud siis niisugune suurleht nagu praegu.

A. Pert oli energiline mees. Õppisin teda isiklikult tundma siis, kui veel vanas Estonias asjaarmastajana tegutsema hakkasin. Pert oli siis juba „suurmees“ ega tegelnud enam teatriga, vaid oli „tooniantaja“ tolleaegses seltskonnas, Estonia liige, pealegi eestseisuse liige. A. Pert oligi see mees, kes juba 1893. a., niisüüsi peaaegu 50 aastat tagasi, esimest eesti kutselist teatrit tahtis asutada ja töötaski mõni aeg kui „kutseline“, kuni see „kutseline teater“ kokku varises. Sorides oma „muuseumis“ endist kirjavara leidsin selle ajaloolise ajajärgu kohta laialdasi andmeid ja koguni A. Pert enda sulest ilmunud kirjatüki, mida siin tahan kasutada, et meie noort näitlejate generatsiooni tutvustada eesti teatri ärkamisajaga: millised olid kombat, olud tol ajal, kui meie vanaisad värgisi ja „maksku mis maksab“ kodumaal tahtsid teatrit teha, kuidas nad oma ideede eest väljas olid ja missuguste kaljude vastu nad pidid pörkama. Kõige huvitavam on meie teatrite ärkamise ajajärk, kuid me ei tea sellest midagi. Õigemini — väga vähe! Ja kui me midagi teame, siis tänu ainult üksikuile juhtumeile ja isikuile, kes pilgu on tagasi heitnud ja veidi meie teatri algust on uurinud, kuid sedagi ainult „külmadel andmetel“ ja aastaarvudel, nimetades ühe kui ka teise tolleaegse tegelase nime. Aga kuidas see tegelikult sündis, selle sisu ja tuuma ning läbiviimise keerdkäigud on meile tundmatud. Me ei tunne tolleaegset teatri närvi ega isikute omapärasust. Ühe sõnaga. meil puudub eesti teatri ajalugu. Kirjutatud ajalugu. On ülim aeg. et me sellele mõtleme, kuna seisame oma riikliku teatrikooli avamise ees. Mida tahame pakkuda oma teatri ajaloost? Ajalehekatekendi selle kohta? Kuid sellest küsimusest teine kord rohkem. Vaatame, kuidas A. Pert kutselist teatrit tegi 1893. a. Sel aastal tuli ta nimelt Tartust Tallinna, et siin oma unistus teostada. Tung kirjandust tundma õppida ja eriti armastus näitemängu vastu oli tal sees juba lapsest saadik. Koolipoisina

maal oli tal näiteseltskond, mida ümbruskonnas nimetati „Konguta Vanemuiseks“. Tartus käis A. Pert sageli vanas Vanemuises ja Saksa teatris; samuti ergutasid teda August Wiera ettekanded. Teades, et Tallinnas tol ajal Tartu Vanemuise teatri taolist ettevõtet ei olnudki, sõitis Pert ühel „ilusal suvisel päeval“ 1893. a. Tallinna teatrit asutama, s. t. kohe kutselise teatrit asutama. Siin sobitas ta kõigepealt tutvusi kohalike seltskonnategelaste ja ajakirjanikega, nagu: Järv, Ed. Vilde, I. Vahterik, A. Busch ja teised. Kuna A. Pert pidas liig kulukaks ja raskeks uuele ettevõttele eraldi ruume üürida, siis kavatses ta selleks mõne olemasoleva eesti seltsiga kontakti luua (nagu meiega tegime seda 1906. a.).

Tartu Vanemuise eeskujul oli ka Tallinnas asutatud eesti selts „Estonia“, kes oma liikmeile vaimset meelelahutust pidi pakkuma. Kui selts asutati, olid siinsed sakslased ja eestlased veel nagu üks perekond: sakslased härrad ja ülemad ja eestlased nende teenrid. Või kuigi mõni eestlastest oli juba natuke iseseisvam, oli ta siiski veel üht või teist moodi sakslaste mõjualune. „Hea südamega“ sakslased olid ka „Estonia“ seltsi toetanud ja, tolleaegsete oludega võrreldes, õige suurte summadega, nii et „Estonial“ oli oma majagi. Kuid kus on head, seal on ka kurja: lõhe sündis ja „Estonia“ plahvatas kaheks — „Estoniaks“ ja „Lootuseks“. Mõlemad pidid põhikirja kohaselt muusika, laulu ja näitekunstiga oma liikmeile vaimset lõbu pakkuma. Seltsid kujunesid aga harilikeks kooskäimise kohtadeks, kaardi-, piliardi- ja joogiklubideks. See oli loomulik nähtus. Olid ju sakslasil samasugused klubid ja nende eeskujul järgi tegid ka nende eestlasist teenrid. Eestlased unustasid aga, et sakslasil oli ühtlasi ka oma teater ja kontsertsaal. Muusikat ja näitemänge nüügpilju harjutada, et avalikku kontserti anda või õhtul näidendit etendada, see oli Tallinna eesti seltsidele tundmatu asi. Kõige paremal juhul tehti paar korda aastas perekonnaõhtuid, „pidu“, kus kavas olid koorilaul, nali-asoolo, ühevaatuseline näidend ja tants. Sellelgi au osaliseks oli jäänud, kui ma Tallinna tulin, vaid „Lootuse“ selts. Tal oli veel laulukoor ja Hamann muretses pidudele „Einaktereid“, mida ta ise „saksa keelest eesti keelde toimendas“. „Estonia“ oli aga oma ainlise ja vaimse vara „ära joonud“ ja oli nelja (loe ja kirjuta nelja) liikme peale kokku kuivanud ning Liivalaia tänavale ühe kõrtsmiku juure elama asunud. Mis seal seltsi põhikirja katte all õöd läbi tehti, selle kirjeldamisel karjuks pabergi, ehk see küll kannatlik öeldakse olevat. Pert ise ütleb:

W. Shakespeare'i tragöödia „OTHELLO“ Töölisteatris

Lavastus — A. Särev, lavapiit — H. Tamm. Pildil — Othello (A. Särev)

„Mulle jäi siis ainult „Lootuse“ selts valida. Kui „härrad“ koos öeldi olevat, läksin sisse. See oli üks trepaluse moodi, ilma aknata, käsikambri sarnane ruum. Kui ma oma ettepaneku olin teinud, et oma kulul „Lootuse“ ruumides teatrietendusi tahaksin andma hakata, ja selleks vähemalt üks kord nädalas hinnata ruumi palunud, käis naeratus üle meeste nägude. Üks arvas, et kes siis „paljast“ teatrit vaatama tuleb, teine pidas seda ainult seltsi rahu rikkumiseks, kuna kolmas küll võimaliku arvas olevat seda lubada, sest puhveti kaudu saavat selts sellest kasu ja kulud ei puutu ka seltsisse. Enne kui mehed pikemat nõu pidada või otsustada said, läks üks lahti ja üks pikk, kuivetanud mees astus sisse. „Täna ei tohi te midagi otsustada,“ sõnas ta. „Teater ei ole nalja-asi, meie peame oma seltsile mõtlema.“ Mis ta seltsi ja teatri all mõtles, ei võinud aru saada, aga ta sõnadel nähti koosolijate peale elektriseeriv mõju olevat. Kõik tõusid püsti ja mulle öeldi lihtsalt: „Eks me pärapoole näe, kuidas teha.“ Sissetuliija oli lihtne seltsiliige, rikas majaperemees ja veovooripidaja olnud. Et ühel ainsal seltsi liikmel, pealegi niisugusel kloostri vaimuga mehel, seltsis nii suur mõju nähti olevat, siis võib juba arvata, missuguse rusutud tundmusega ma „Lootusest“ ja seekord ka Tallinnast lahkusin. Enne ärasõitu pidasime aga asja üle süiski veel tuttavatega nõu. Asja läbiviimist „Lootuses“ lubas kadunud A. Järv enese peale võtta. Paarinädalalise ootamise järele tuligi siis mulle kiri, et „Lootuse“ selts mu ettepa-

neku vastu on võtnud. Vanemate keelust hoolimatta, viskasin siis kooliõpetaja ameti nurka ja tulin 1893. a. sügisel Tallinna Eesti teatrit looma. Nooruse tuhinas tundsin enesel selleks kuhjaga tahtmisejõudu ja ettekavatsusi olevat.

Ilma riidepanemise ruumita, pukkide peal seisval, ligemale paar sülda sügaval näitelaval leidsin ainult kolmed katkised toa- ja ühe metsadekoratsiooni eest. Garderoobi polnud olemaski. Orkester puudus täiesti ja näitlejatest, kes korrakski juba „lambipalavikus“ olnud, teati ainult kolme isikut juhatada. Ja süiski tahtsin asjale kohe esimesel korral suuremat tähelepanu juhtida, orkestrit, laulukoori ja hulga näitlejaid nõudva suurema lauludega rahvatüki „Ilumäe piimatüdruk“ mis tol ajal igal pool Saksa, kui ka „Vanemuise“ näitelaval suures lugupidamises seisis, ette kanda. Kõige pealt oli tarvis muusikajuhti leida. Saksa ja kroonu muusikamehed olid kõik oma ametis ja see ainuke Eesti soost elukutseline muusikamees (vist Tüürpu) oli ka sakste pehmesse rüppe istunud. Lõpuks juhiti mu tähelepanu härra E. Bergmanni (praegune „Estonia“ seltsi abiesimees) peale, kel iseäranis hea muusika and ja kes iseõppimisega ennast nii kaugele viinud oli, et õige osavasti orkestrit ja laulukoori võis juhatada. Temaga sain kaubale ja see oli mulle juba suur võit. Tema tööpüsivus ja oma taktikepi alustega ümberkäimise osavus on selleks palju kaasa aidanud, et sinne teater, muusika ja koorilaul aasta-aastalt ikka paremaks muutus ja seisatama ei jäänud.

Viimaks oli mul umbes veerandsaja liikme-

line personal koos ning ennastalgavad harjutused algasid. Muusika- ja laulukooris leidis veel mõni üksik, kes rohkem juba harjunud oli, palju täbaram lugu oli aga näitlejatega. Harjutused ja üksikud etteastete mitmekordsed kordamised tüütasivad lõpuks tegelased nii ära, et terve kogu enne avalikku esinemist koos ära ähvardas kukkuda. Käisin üksikute näitlejate juures kodus eraviisil osade ja etteastumiste üle seletust andmas. Umbes kolme nädalise harjutuse järele tuli siis esimene etendus. Osavõtt oli üllatavalt rohke. Gonsiori tänav oli rahvast täis, kes sisselaskmist ootasid. Mõned olla jäänudki saali puust seinte taha muusikat kuulama. Algas oli hea ja andis ettevõtjatele uut julgust. Täiki kordamisel olid ka saksa ajalehtede mehed etendusele ilmunud, kirjutasid sellest õige rahuloldavalt, ettevõtet „Eesti teatriks Lootuses“ nimetades. Eesti lehtedest ilmusid siis ainult nädalalehed „E. Postimees“ ja „Valgus“. Viimane nähti näitemängu kohta kirjutamist nagu armuanniks pidavat, nii enne kui pärast etendust, mille eest, nagu kuulutusegi pealt, maksu oleks pidanud võtma.

„Ilumäe piimatüdrukule“ järgnesid talve jooksul mitmed suuremad, lauludega rahvatükid. Rahva osavõtmine uuest ajast oli alati hea. Ja see rikkuski „Lootuse“ meeste rahu. Etteheited ja nägelemised muutusid ikka sagedamaks: Pert ajada teatriga rikkust kokku, „oma“ liikmed ei saada argipäevade õhtutelgi harjutuste pärast rahulikult koos istuda (vististi „mutti“ lüüa) ja pühapäeviti kolada „võõras rahvas“ seltsimajas. (Kogu jutt tuletab kangesti meele neid aegu, kui Töölisteater oli veel m.-s. „Pandorini“ allüürimik. — „Teatri“ toimetaja.) Et nii kindnes klubivaimuga „Lootuses“ teatri asi edeneda ei või, see sai mulle juba sügisel selgeks. Siis septisesin ma järgmise uue plaani. Sakslastel oli teater mis linna poolt suuri abirahasid sai ja paar päeva nädalas etendusi ei annud. Miks ei võinud seda ruumi ka eesti etendusteks saada? Saksa näitetegelastega ja direktor Berendtiga tuttavaks saades, ja sellest neile rääkides, ei näinud neil midagi selle vastu olevat. Direktor ei olnud mitte ükski teatri edenemise sõber, vaid ka oma loomu poolest väga mõnus inimene. Kuigi Saksa teater tema isiklikel kuludel ja tuludel ei töötanud, siiski teha see temale iseäranis head meelt, kui galerii hästi täis oli ja seal palju võõraid nägusi näha oli. See olla tundemärk, et arusaamine ja lugupidamine teatri vastu ka alamrahva juures kasvab. Selles mõttes arvas ta ka omagi teatrilte ainult kasu olevat, kui Eesti teater edeneb, ja ei näinud sellest Saksa teatrilte mingit kahju, kui ka Eesti teater seal oma etendusi annab. Kui pisike ja tähtsusetu mu ettevõtte ka oli, siiski julgustas ta mind alati. Kätt öla peale pannes ja ametivennaks nimetades seletas ta vahest pikalt ja laialt, kuidas tema või mõni teine tei-

nud ja kuidas tema arvates Eesti teater võiks edeneda. Tutvus Berendtiga viiski siis asja nii kaugele, et samal talvel kolm suuremat etendust Saksa linnateatris andsin. Etendusele tulivad suurem laulumäng „Pillaja“, väga palju dekoratsioone nõudev „Kapten Granti lapsed“, ja kellegi nimeta autori, kohalikust elust võetud „Purila küla pruut“. Direktor andis teatri ühes garderoobidega maksuta tarvitada, ainult tema orkestrile tuli tasu anda.

1894. a. sügisel pidi minu teater oma tegevust uuesti algama, aga talle tekkisid ülepeaamatud takistused teele. Direktor Berendit oli oma teatri komiteele küll ette pannud; ka Eesti teatrilte lubada anda oma etendusi Saksa linnateatris, aga mõned komitee liikmed olid selle vastu. Otsus oli see, et ainult siis lubada „kuidas see parajal ajal passib“ ja kui eesti mehed „oma tükatiste saabastega“ mitte nende polsterdatud looshed ära ei määri... Nädal aega hiljem tuli teine Hiiobi sõnum. „Lootuse“ peakoosolek tegi otsuseks: Pert võib oma etendusi küll „Lootuse“ seltsi saalis anda, kuid sel tingimusel, et teatriõhtud „kinnised“ on, s. t. et igal etendusele tulijal pidi mõne „Lootuse“ seltsi liikme soovitus seltsimajasse pääsemiseks kaasas olema. Selle ajaloolise otsuse üle olla „Kriitikassa“ kojamehed, nagu mõnda „Lootuse“ liiget tol ajal kutsuti, väga rõõmustanud. Aga nende rõõm oli üürrike.

Nagu öeldud oli Tallinnas veel teine selts olemas, nimelt „Estonia“. See asus Tallinna kõige mudasemal tänaval, Liivalaias, harilikus erakorteris. Ühes eestseisusega ja liikmetel kokku oli tal neli liiget, ehk küll põhikirja üksi eestseisusele rohkem kui neli liiget määras. Aga need neli olid vägevad. Politseimeistri vend, jookidega kaupleja Nieländer oli esimese ja tollaegse kõige vägevama pristavi vend Allas seltsi kirjatöimetaja. Et tol ajal seltside asutamiseks lubasaamine iseäranis raske oli, pidas ärksam Eesti ringkond nõu, kuidas „Estonia“ seltsi nende nelja mehe, või õigemini öeldud, kõrtsmik Fuchsi käest päästa. Selleks tehti järgmine diplomaatiline plaan. Kõige esiteks tegi härra Kraemann ennast seal sõbraks; ta võeti liikmeks. See oli juba eelkindluse langemine, soovitaja oli sees. Tema läbi pääsesid ka juba härra Laurenberg, Mäns ja Purde liikmeteks. Mõjumees puudus veel. Et seda saada, pidi härra J. Linnamägi paar õhtut, kui „võõras“ seal „purjutamas“ käima. Ilma kurja aimamata võeti seegi „lõbus pois“ liikmeks. Nüüd oli tarvis kähku veel paar liiget juurde saada ja peakoosolek ära pidada. Hiir meelitati ikka rohkem lõksu poole, Nieländer valiti koosoleku juhatajaks ja lubati esimeheks edasi valida. Nüüd passiti parajat silmapilku, kuidas meest uue plaaniga äkki ära ehmata, et ta vormivea teeks. See silmapilk tuligi. Mees ehmatas tõesti nii hirmsalt, et enesevalitsemise kaotas. Sõnalausemata kahmas ta seltsi põhikirja (teist eksemplari vist ei olnudki) ja

W. Shakespeare'i tragöödia „OTHELLO“ Töölisteatris

Lavastus — A. Särev, lavapiilt — H. Tamm. Pildil — Desdemona (L. Reial) ja Othello (A. Särev)

pani uksest välja. „Estonia“ oli päästetud. Küll karjus üks „vana“ liige, et koosolekut ei tohi edasi pidada kuna juhataja puudub. See oli aga ehmatuse pärast sõnad „lõpetan koosoleku“ ütlemata unustanud. Uued mehed valisid uue eestseisuse ja härra J. Linnamägi esimeheks. Sellest ajast peale sai J. Linnamägi „Estonia“ isaks. Kahe nädala jooksul oli asi niikaugel, et uued ruumid, V. Tartumaanteel, kuhu selts 20 aastaks jäi, leitud, korraldatud ja mitte kellegi vähema kui Eestimaa kindral-superintendenti poolt sisseõnnistatud olid. Kõige paremate lootustega asusime siis siia etendusi andma. Et uuestisündinud selts endiste meeste käest muud ei pärandanud kui helistamise kella ja hulk võlgu („Linda“ seltsile üksi 900 rubla) — kinnitatud seltsi põhikiri tuli kubernerite kaudu endiste meeste taskutest välja kiskuda, siis jäid siingi teatritendused kaheks esimeseks aastaks minu kulle. Avamiseks valisin „Järk järgult ehk hirmus unenägu“ mis oma nime kui ka sisuga

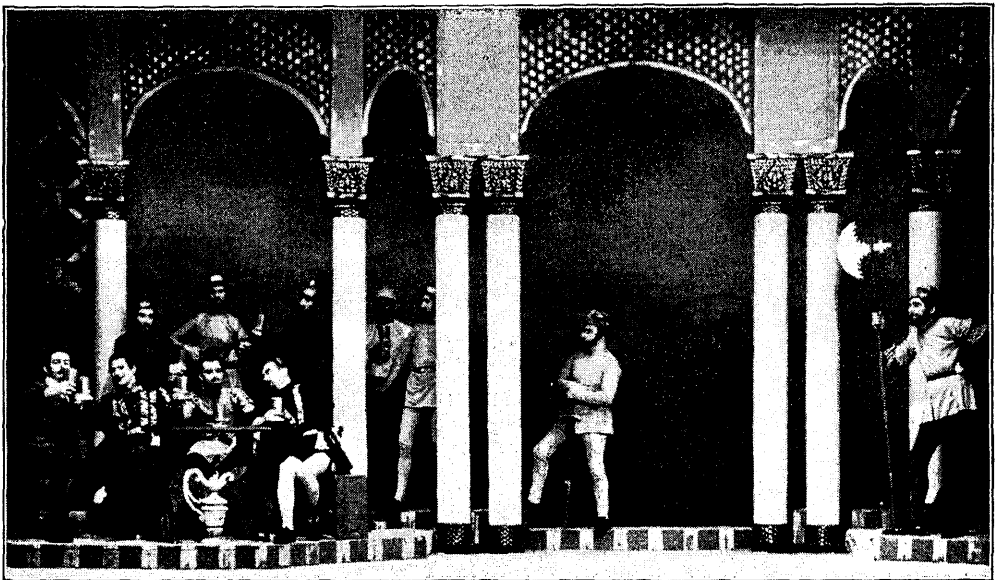
„Estonia“ ajalugu meelde tuletas. Rahva osavõtmine etendustest oli alati suur ja seltsi liikmeteks astuda soovijaid oli nii palju, et eestseisus paljusid välja praakima pidi, et jälle mitte kõlbmatud isikut liikmetena seltsi ei pääseks.

Vaheajal, seni kui uus, natukenegi rohkem kõlblik ruum juurde ehitati, täitis näitejuhi kohusid üks minu paremate näitlejaist, härra Kihlfeldt, kuna härra Bergmann muusika harrimise eest hoolitses.“ Nii kirjutab A. Pert.

See oli umbes aeg, millal minagi Estonia A. Perdi näitetruppi sattusin, milles A. Trilljärv juba tegev oli ja hiljem ma ka Th. Altermanni juure „lootsisin“. Kuid muidugi see A. Perdi „kutseline“ teater ei kestnud kaua, vahest ühe aasta, sest võimatu oli Perdil oma põhimõteteid kinni pidada ja ka ettevõtet aineliselt läbi viia, ning kogu tegevus hargnes jällegi asjaarmastajate põhimõtete järgi kuni 1906. aastani.

Kas Teid rahuldab käesolev „Teatri“ number?

Kui jah — ärge siis unustage hankimast meile uusi tellijaid!
 Kvitungid tellimuste vastuvõtmiseks saadeti Teile novembrinumbriga — kasutage neid!
 „Teater“ väärrib Teie soovitust!

W. Shakespeare'i tragöödia „OTHELLO“ Töölisteatri
Lavastus — A. Särev, lavapiilt — H. Tamm. Pildil stseen IV vaatusest

Aleksander Trilljõrv

Kuudas minust sai näitleja

Sattusin lavale täiesti juhuslikult, ilma et mul olnuks selleks mingit kalduvust. Minu isa oli kiriklik mees, kes ei sallinud teatrit, nimetades seda patukoopaks, kus mõnitatakse Jumala sõna ja tehakse iga-suguseid pühakirjavastaseid rumalusi. Ka koolivalitsus vaatas tol korral halva pilguga teatrile ja õpilasile oli lubatud osavõtt vaid jõulu eel korraldatavaist laste-etendusist. Ei olnud siis midagi imestada, et ma 17-aastase noormehena polnud veel külastanud ühtki tõelist teatrietendust.

Hoopis halvas kuulsuses, n.-n. „verru-fen“, oli 48 aasta eest Estonia, kuhu ükski mõistlik inimene, kes pelgas konflikte, minna ei sõandanud. Kui kuuida saadi, et keegi õpilane oli külastanud Estoniat, ja ta nimi kindlaks tehti, siis heideti ta jalamaid koolist välja.

Sel ajal oli Estonia peategelaseks mustakunstimees „professor“ Martin Jäger, hiiudnimega Tite-Matu. Ta näitas laval oma mustakunsti, laulis gitarril saatel nülbeid lorilaule ja demonstreeris elavaid pilte. Kord kukkus ta aga nendega hale-

dasti sisse, mis andis linnaelanikele pilke-maks ajaks lõbusat kõneainet.

Ühel pühapäeval löbu- ja rõõmuõhtul (näi oli reklaamitud) lõppnumbrina näidatud elavas pildis „Adam ja Eeva“ Jäger esines oma famulusega, kellegi maalri-selli Tammega, täiesti alasti: tüseda kehaga Jäger Eevana ja kõhn Tamm Aadamana. Karistuseks selle karutembu eest keeldi Jägeril tollaegse kuberneri Šahovskoi käsul üheks aastaks Tallinnas elamine. Niisugused olud valitsesid siis Estonias.

Aga nüüd tagasi enda juure.

Lõpetasin Tallinna realkooli juures oleva kaubandusklassi ja minust pidi saama kontoriametnik. Kaubandusklassi juhataja dr. Balgi soovitusel sain õpilaskoha Schmidt'i kontorisse, kus pidin algama oma kaupmehe-karjääri. Saatustõmbas aga äkki kõigest sellest kriipsu läbi.

Olin sel ajal Roosikrantsi tänaval leskproua Friedemanni juures pansionis. Tol proual oli minuvanune tütar Henriette, sädelev neiu, täis tuld ja temperamenti, olles muuseas suur teatriharrastaja. Ta

elab veel praegu Tallinnas erukolonel Korjuse lesena. Maailmakuulus lauljatar Miliza Korjus on ta võõrastütar ja ühtlasi ka ta minia, sest proua Korjuse poeg — esimesest abielust Fõlšiga — abiellus Milizaga, oma võõrasisa tütreaga.

Eelmainitud temperamentne Henriette Friedemann võis mind 1888. aastal esimest korda teatrisse. Paar päeva enne seda, kui pidin astuma kontoriteenistusse, ütles ta mulle: „Aleksander, tule täna minuga linnateatrisse, mängitakse operetti „Korneville kellad“, mis on väga ilus ja viisirikas!“

Nõustusin ja läksime.

Etenduse lõppedes oli „teatrikurat“ oma töö minu juures juba teinud; nägin teatris maapealset paradüüsi, kus kõik on õnnelikud.

Kogu öö unelesin vaid „Korneville kelladest“ ja hommikul, ilma et kellelegi oleksin lausunud sellest, läksin linnateatri direktori Berendti juure ja pakkusin end koorilauljaks. Direktor saatis mind peanäitejuhi Grünbergi ja see omakorda kapellmeistri Schönfelderi juure. Viimane proovis mu häält ja otsustas: „Esimene bass, vastu võetud koori 15-rlbl. kuupalgaga.“

Kes oli õnnelikum kui mina!? Kontoris oli samuti esimese aasta kuupalgaks 15 rubla, aga — milline vahe! Kontoris pead päeva läbi konutama puldi taga, aga teatris ümbritseb sind ainult laul ja muusika!

Juba samal õhtul tegin vaikiva kujuna „Nahkhüüres“ kaasa.

Nii möödus umbes nädal, enne kui kodurahas mu seiklusest teada sai. No küll oli siis noomitusi ja etteheiteid! Poiss loobub kutsest, milleks ta end on ette valmistanud, ja hakkab tuuletallajaks, kel väljavaated tulevikku äärmiselt tumedad.

Ena kutsuti maalt juhtima oma ärakadunud poega õigele teele. Aga olin kangakaelne ega lasknud end pöördä. Ära nähes, et minuga enam midagi teha pole, heideti lõpuks käega ja ennustati mulle kõige halvemat.

Tallinn omas sel ajal linna poolt saadud suure abiraha tõttu väga hea teatri. Tegelasfond koosnes kolmest iseseisvast trupist: ooper, operett ja draama. Suurimat palka said ooperi sangartenorid, nimelt 400 rubla. Teiste palgad kõikusid 50—275 rublani. Koorilauljate palga ülemmääraks oli 45 rubla. Pealeselle makseti kõigile peale põhipalga mänguhonorari.

Töötasin Tallinna saksa teatris kolm aastat, mängides talvel Tallinnas ja suvel Tartus. Viimseks põhipalgaks oli mul 40 rubla.

Esimene aasta, töötades sakslaste seas

ALBERT ÜKSIP,

kes 9. skp. vaikselt ja tagasihoidlikult, nagu see iseloomulik Üksipile, märkis oma 50. sünnipäeva. A. Üksip on eesti näitlejaskonnas suurima eruditsiooniga ja väga mitmekülgselte huvidega mehi.

kollanokana, oli õige raske, aga hiljem oli mul läbisaamine kolleegadega parimaid ja kui ma kolme aasta pärast vanemate piisival nõudmisel teatrist lahkusin, kinkisid kolleegad mulle kollektiivselt 35 rubla „reisikuludeks“.

Siirdusin maale, kuhu jäin seitsmeks aastaks. Isa soovil hakkasin kooliõpetajaks. Ühe aasta olin Uudekülas õpetaja abiks ja viis aastat Karinul iseseisvaks õpetajaks. Pealeselle õppisin Porkuni mõisas ühe aasta metsaasjandust ja pöördusin siis jälle Tallinna tagasi.

Maal elades ei loobunud ma „teatritegemisest“. Kui leidus vähegi vaba aega, korraldasin siin ja seal kohalike asjaarmastajatega näitemänguõhtuid. Mängisime Kallel, Uudekülas, Tamsalus, Aluperes, Väike-Maarjas ja Rakveres Tammiku aias. Näidendid olid, teadagi, kergesisulised, nagu „Virrvarr“, „Mõrsja ja märatsejad“, „Teder mulle, suled sulle“, „Kustas kosib Mihklit“ jne.

Tolleaegseist kaastegelastist on praegu Tallinnas koolide inspektor ja haridusnõunik J. Kiiwet ja Rakveres linnanõunik J. Konso. Hra Kiiwet, kes 1898. aastal oli Karkusel õpetajaks, juhatas Naisteväljal meie väikse meeskoori ja mängis ka Väike-Maarjas näidendis „Kustas kosib Mihklit“ vahvalt kaasa.

Tulles 1899. aastal Tallinna Markel Markarovi metsaärri ekspeditsiõriks, pühenda-

sin oma vaba aja jällegi näitetegevusele. Olin algul näitejuhiks „Lootuses“ ja hiljem „Pandorimis“, „Karskuse kuratooriumis“ ja Käsitöölise Seltsis. Tolleaegse Käsitöölise Seltsi alatise näitejuhi Levitiga, kes paari aasta eest mulda varises, lavastasime „Linna teatris“ üheskoos ka Schilleri „Röövlid“. Levit mängis Karli ja mina Franzit.

Estonias esimesin esmakordselt 1900. aastal koos Paul Pinnaga Vossi „Eevas“. Korraldasime Pinnaga etendusi ka väljaspool Tallinna omal rüüsil, kukkudes mõnikord kassaga nii sisse, et kõmbi kas või jalgsi Tallinna tagasi. Aga rühkisime edasi; see ei kohutanud meid.

Nii kestis see 1906. aasta sügiseni, Estonia kutselise teatri avamiseni.

Estonia asjaarmastajate perest astusid kutselise teatri truppi ainult Paul Pinna, Theodor Altermann, Anna Markus, Anni Mahling ja mina. Uute jõududena astusid truppi Netty Adler (pr. Pinna), Lydia Adler, Aleksander Johanson, Eduard Kurnim, Heino ja Maimo Antod, August Michelson, Ida Põdram, August Kuuskmann ja Joh. Lepa. Betty Jõggis (pr. Kuuskmann) oli jäänud paariks aastaks vanemate survele Estoniast eemale.

Eelmäinitud tegelasist lahkusid hiljem trupist: Ida Põdram, Heino ja Maimo Antod, Lydia Adler, Joh. Lepa ja Aug. Kuuskmann.

Teisel hooajal tulid juure: Betty Jõggis, Julius ja Anette Rossfeldid, Mia Pumbo,

Albin Strutzkin ja muusikajuht Otto Hermann. Viimased juuretulijad lahkusid Estoniast juba järgmisel aastal, peale Betty Kuuskmanni, kes on Estoniale jäänud truuks tänaseni!

✦

Tegelasist Estonia kutselise teatri algpäevilt on jäänud veel Estoniasse ainult Paul Pinna, Netty Pinna, Betty Kuuskmann, Aug. Michelson ja mina.

Endisist kaasaegseist on lahkunud surma läbi: Theodor Altermann, Ed. Kurnim ja Aleks. Johanson. Viimase — väga andeka näitleja, kellest loodeti tulevikus palju — viis kuri tiisikus mulda juba kolmandal hooajal. Ta oli alles kahekümneaastane.

Anna Markus astus 1907. aastal Vanemuise truppi ja on nüüd, nagu minagi, pensionil.

Teised on loobunud lavategevusest juba aastaid. Heino Anto, Maimo Anto abi-kaasa, on praegu „Kaubandus-tööstuskoja Teataja“ toimetaja ja Joh. Lepa on samas asutuses raamatupidaja. Ida Põdram abielus vabakunstniku ja tuntud muusikajuhi Taagoga ja Anni Mahling on abielus raudteeametnik Taftiga, kes oli enamalt ka kaastegev Estonia asjaarmastajate trupis. Aug. Kuuskmann tegutseb inkasso alal.

Lõpuks olgu veel mainitud, et trahve sel ajal Estonia teatris ei tuntud. Ei olnud põhjust selleks. Kõik sooritasid oma ülesanded kohusetruult.

W. Shakespeare'i tragöödia „OTHELLO“ Töölisteatris

Lavastus — A. Särev, lavapilt — H. Tamm. Pildil stseen I vaatusest

A. Mälgu-A. Särevi „ÕITSEV MERI“ Valga „Sädes“

Näitejuht — F. Pettai, dekoraator — K. Rooleid

Reinhold Kamsen

Mälestuskird Soomas Sondust

Oli vist okupatsiooniaeg (ei mäleta täpselt), kui Estonia näitetrupp külastas Pilistveret. Külaskäigu tegi kaasa ka Toomas Tondu. Eeskava palade hulgas leidis naljalaul (kuplee), millega tuli Tondul esineda.

Et kohapealsetest oludest lisa hankida, pöördus ta minu poole ja küsis: „Kuidas on lugu luuletamisega? Mul on kaasas mõned naljalaulud, kuid enamik neist on üldsõnalised ja ammutuntud. Tahaksin ette kanda midagi mahlakamat ja kohalikele oludele vastavat.“

Vastasin: „Kaks vaimu on ikka kaks vaimu, ega's muud kui hakkame kahekesi luuletama.“

Tondu naeratas, aga nõustus.

Läksime siis Pilistvere jõe kaldale (rahvamaja lähedale) Paemuru metsa luuletama. Oli sügise poole suve. Tondu murdis tee äärest põllult kollaka kaerahao ja tähendas:

„Kaer kui kaasik. Hagu nii kahar, tarvita kas või vihaks.“

Jõe ääres metsakurus leidsime lameda kivi. Istusime kivile.

Tondu väpas käega jõe ja sõnas: „Just kui altariesine. Vesi kürgab kui kristallkangas. Veeämblikud muudkui viirlevad siia-sinna. Neil on alles muretu

elu. Inimene selle vastu on kui ründlind, täna põhjas, homme lõunas.“

Ta kraamis oma paberite hulgas ja tähendas märkmiku lehte mulle ulatades:

„Sün on passlik värsimoot: Nad rehkendavad Ober-Ost, siis poole nooremad nad just.“

Minul kipitas tookord südamel Pilistvere alevi pori, sest iseäranis kevadetsügisel oli alevit läbiv maantee nagu must tainas, mis äärest ääreni õitsus. Mõte küündis Pilistvere porri ja ma riimisin:

Sün Pilistvere alevis
ei tohi käia kalevis;
sün pori poole sääreni,
kui kukud, määrid üleni!

Tondu kinnitas: „See hakkab hästi. Peamine asi, kui ots on käes, ega siis jännijäämist ole karta.“

Mäletatavasti lõimegi kahe peale kokku mõnusa naljapala valmis, mis õhtul eduga ette kanti. Pöördudes tagasi jõe kalda äärt pidi tähendas Tondu:

„Veeämblikel on tõesti tõhus tegevusvabadus: viirlevad küsimata kuhu või ei kuhugi. Ainult inimene on piiratud sõnas ja teos.“

Nüüd ei ole enam Tondut.

Ta tookordne mõte veeämblikust on tähtsustunud: viiru viiru järele löikas temagi avar kunstitung teatriellu.

Küül rõduft

Saf Kõiviste

Kui on taas saabunud sügis, külm, pime, jäist vihma piserdav, kui ei ole tänavail enam midagi rõõmsat, midagi vallatult helendavat, siis igatsed tunda teatrisaali soojust ja pehmet valgust, inimeste sumisevat lähedust, laval elavaid näitlejaid. Ihkad jälle seda kõike nagu ihkad õrne ja armastust, otse vajad seda nagu vajad oma igapäevast leiba.

Kurvalt longid siis sügisõhtu pimeduses, jääd seisatama vaatekasti säravasse valgusse ja tunned nagu mingit kutset, mis kisub sinna, kus helendab tuttav teatrimaja...

Kõrval asetseva kino vaatekasti ees seisab sõbratar.

— Tere õhtust! Mis sa norutad külmis sügisvihmas, läheme parem kinno!

— Kavatsesin minna teatrisse. Tule ka.

— Ei. Olen igaveseks hülganud teatri — kahel väga lihtsal põhjusel.

— ?!

— Vaata, kui kinos on draama ja pilt lõpeb peategelase surmaga, siis ta jääbki surnuks, vähimalt minu nähes. Pärast tehku ta mis tahes, see pole enam minu asi. Aga kui teatris inimene „sureb“ ja leinameeleolu ning vaikne nukrus sind täielikult on vallanud, siis lõikab selle nagu vaheda noaga katki eesründe uuesti kerkimine ja heledalt silmi lõikav valgus. Ning laval ei ole enam jälgegi endisest, sind hingepõhjani liigutanust. „Surnu“ aga seisab ja naeratab, naeratab, nagu tahaks üelda: oh teid rumalakesi, võtsite seda tõsise eluna, värisesite nähes inimhinge sügavat traagikat... Hah-ha-haa, see oli ju vaid mäng... Näete, sin ma olen jälle naervana, rõõmsana, ja see valu, mida väljendasin enne, ei olnudki minu valu. Kõik oli vaid mäng, ainult mäng.

Nojaa, ma tean isegi, et see on mäng, kuid lastagu mind jääda natukesekski selle kujuteldud elu lummusse... Aga pead plaksutama, pead avaldama headmeelt, kuigi endal on pisarad silmis. Ei, mina tõesti ei salli teatrit.

— Aga teine põhjus?

— Arusaadavalt rüetud. Kuidas ma lähen sinna helendavasse valgusse oma kulunud kleidis, sinna, kus daamid kahisevad südis ja sametis, hõbereased kallistavalt ümber õlgade? Ei, parem lähen kinno, kus saab istuda mantlis ja varjavas pimeduses...

Jaa, tal on mõlemas punktis õigus, tuuline õigus... Aga mida võin mina parata, kui mind siiski tõmbab teatrisse, võitmatu jõuga tõmbab — mind ja paljusid

teisigi minutaolisi. Lõunasöögi jätame ostmata, aga teatrisse läheme ikkagi. Küll mitte alla, nende lõhnavate ja kahisevate keskele, vaid üles, sinna kõige kõrgemale. Seal domineerivad meie kahvatud näod, meie kulunud rüüed. Kuid seal säravad ka üliras rõõmsad meie silmad, tuksuvad soojalt meie südamed... Oleme nagu vaha näitlejate käes. Kui põlevad nemad, põleme meiega.

Aga nõudlikud oleme me, oi kui nõudlikud. Me ei lähe sinna ajaviiteks ja sellepärast ei rahuldagi meid pealiskaudne ja tühine. Sügavat, sisukat, tundeüllast tahame me. Ei lähe kunagi meelest nähtud head lavastused, nagu käesoleva hooaja A. H. Tammsaare „Kuningal on külm“, W. Somerset Maugham'i „Peavõit“, M. Triger'i „Õnnelik abielu“, Shakespeare'i „Othello“ ja möödunudki Henrik Ibseni „Peer Gynt“ ja „Kummitused“, N. V. Gogol'i „Revident“, A. Korneitsuk'i „Platon Kretšet“ ja paljud teised. Neid vaatamast tulles kubiseb pea tuhandeist mõtteist ja probleemest, ning tunned, et oled tõesti midagi kaasa toonud, millegi poolest hulga rikkamaks saanud.

Ja selle eest võlgname peamise tänu näitlejatele. Võib olla, et näitlejad peavad meid tänamatuimaks osaks publikust, aga uskuge, see ei ole süski mitte nii. Kui te mängite südamega, tunnetega, on meiega süda avali teie ees. Tõsi küll, me siis sageli unustame ära, kes te olete, me vaid teame seda, keda te kujutate, keda kehas-tate laval, kellele annate hinge ja elu. Nii ei ole te meile siis Juhan Tõnopa, vaid elav ja hingestatud Sepi ise, mitte Liina Reiman, vaid Marja Ignatjevna, mitte Ruut Tarmo, vaid Osvald Alving, mitte Andres Särev, vaid Platon Kretšet jne.

Kui te vaid tahate, suudate te iga kuu juhus ja veres meie ette tuua, ja nii loomutruult, et me eesriide langedes istume nagu lummuses ega usu, et see kõik lõppes, et see kõik oli vaid mäng...

Sageli suleme silmad, et mitte näha teid kumardamas publikule, et mitte näha teid teie tõelises isikus. Aplodeeridagi unustame, kiituse jätkame nii sageli avaldamata teile, kes te meile ometi nii palju andsite. Aga kui me siis ärkame publiku tõusvast suminast, siis algame oma hilinenud plaksutust, ägedalt, meeletult, taltsutamata. Ja just meie oleme need, kes teid teie garderoobistki veel tagasi kutsuvad.

Aga väga harva suunate siis oma pilgu meile — sinna kõrgele lae alla, kust paiskame teie peale oma otsese imetluse ja tänumeele laviini. Ja lilli, neid te ei saa

meilt kunagi. Meil ei tule mõttesegi anda teile reaalsed tänutähte, me vaid paneme oma põlevad südamed teie jalgade ette ja tuleme ikka ja jälle, et näha laval meie suurt tänapäeva, tunda inimhinge, millele teie olete elu annud, saada koju kaasavimiseks midagi mõtlemapanevat, midagi, mida võid kanda endaga ja ikka ja jälle sellest rõõmustuda. Ei lähe kunagi meelest aastaid tagasi Draamastuudio rändetendusil provintsis nähtud draamad: A. Andrejev'i „Mõte“, S. Michelise „Revolutsiooni pulm“ ja A. Afinogenov'i „Hundi-rada“...

Pikkamisi astud koju teatrist, pea vajunud alla mõtete ja tunnete raskusest, mida said kaasa, mida nüüd võid kanda endas. Piserdab külma sügisvihma, tuulehoog keerutab märgi lehti kõnniteel, vilgub ähmaselt tänavalatern nagu nukrust nõrgudes... Aga sa oled rõõmus, kannad endaga teatrisaali soojust ja valgust ja su enda tubagi ei tundu enam nii külmana ja kõledana...

VALDO JÜRILU,
esimene teeneline orkestrant Eestis

Eevatt Viskel

Yestlus näitlejaga ühel vaiksel äraolemise tunnil

Tähendab, ka sina istud praegu minuga ainult seepärast ja pead tutvustki minuga ainult seepärast, et olen näitleja. Jaa-jah! Et olen ainult l a v a-inimene, mitte harilik tõsine inimene...

„Miks sa seda asja võtad just nii väga nii! Tahtsin vaid teada su arvamisi, soove, nagu sul neid on kogunenud aastate kestes tingimata miljon.“

„Soove, ütled sa?“ Peet päris ägestus, jõi konjakiklaasi kuivaks ja viskas pea selga. „Mul on üksainus ja suur soov, mis seletab kõik teised ja paljud. Aga see soov ei saa iialgi täide minna...“

„Aga miks mitte?! Sa pole ju mõni mõistmatu fantast, et ihaldada Saturni võid endale koju pliidirõngaiks!.. Ütle, mis soov see sul on.“

„Ja kui ütlen?“

„Noh, siis vaatame ja kaalume — äkki saab seda siiski täita.“

Peet Loodam naeris nii, et tõmbas kurku sigareti suitsu ja hakkas läkastama. Ta grimmist sõõdud näonahk löi punetama. Ja kui ta jälle sai sõna suust, arvasin ta mõõdavaatavaist silmist lugevat üleolevat pilget ja alistuvat nukrust ühtlasi:

„Tahaksin lasta teha endale näoplastilise operatsiooni...“

Ma ei teadnud, mida vastata või ütelda. Peet Loodam, meie lava tunnustatuimaid ja tuntumaid näitlejaid, tahab endal lasta kas õgenda nina või koolutada põski! Mõttetus! Milleks? Või pilkab ta ainult?

„Nii et siis kosmeetika...“ oskasin vaid ütelda. „Need operatsioonid — ega need ole nüüdsel ajal midagi võimatut. Aga ma ei mõista... Või ei ütelnud sa seda siiski tõsiselt?“

„Päris tõsiselt.“

Pidin mõtete kogumiseks omakorda kõvendama end konjakiga.

„Aga — ei või just ütelda, et su soov oleks väga tavaline meesnäitleja kohta, keda pealegi Jumal on õnnistanud kaunis, vabandust, vastu võetava esifassaadiga. Tean daame, kes...“

„Teadsin kohe, et sa ei taipa.“ löi Loodam väsinult käega. „Ja kust võiksidki sa seda mõista? Sina, kes sa pole olnud „tuntud näitleja“ nahas! Tahaksin olla kuu või kaks täiesti tundmatuna inimeste hulgas ja lavalgi. See võib sulle paista veidrana ja peabki näima kummalisena esimesel pilgul — aga mõtle veidi sügavamalt ja sa saad aru!“

Rüüpasime. Imesime suitsu ja mina mõistasin. Arvasin lõpuks, et olen taibanud ta soovi mõtte.

„Jah, saan aru,“ ütlesin. „Sest ka minu,

ajakirjaniku, kutses on mõningaid ühiseid jooni sinu omaga. Blaseerumine, küllastus enese andmisest, tüdimus enesest teistele andmisest eeskirjade kohaselt... Kord sai unistatud, ja kui saavutasid selle ning harjusid unistatuga... nüüd on see vaid tavaline leivateenimine, see „maailmale midagi ütlemine“. Iga ametimees sureb oma ametis loomuliku surma... S. t. kui tal on vastuvõetavad võimalused selle ameti barrastamiseks, aga mitte läbi häda ja takistustega pooleks.“

„Ei. See pole see. Sa võtad asja liig lihtsalt. Vähimalt minu suhtes. Tõde su öeldus muidugi ju on, ja kaunikesti kaaluvatki. Et kunst leivateenimisena võib muutuda vaid paratamatuks ametiks. Et tüdined oma kutsest — aga ometi tunned, et lahkumine sellest oleks jälle nagu heinpuute läbilõikamine vikatiga... Siis enam ei saaks alata uut elu, ilma seniseta aga kaotaksid peagi mahlad, kuivaksid ega kõlbaks millekski. Ent ometi — ma ei tahaks lahkuda lavalt, seda mitte!“

„Seleta siis pikemalt, mida kõike selle juures peaks tähendama too plastiline operatsioon. Tahad mängida tundmata näitlejana? Konkureerida iseenesega?“

„See tuleks siis pikk jutt,“ naeratas Loodam. „Aga olgu! Püüan igatahes teha lühidalt. Ja sina püüa end seada minu asemele — ainult siis võidki seda kõike mõista.“

Ma ei mäleta, kas sa tead ja jälgisid mu esimesi samme ja aastaid laval. Ja kuigi arvad teadvat, ei või sa ometi kujutella, missuguste tunnete ja ootustega üks noor inimene, kel perekonna ja päritolu tõttu oleks väljavaateid mujalegi, ristiinimeseliseimatele aladele, end pühendab just talle kolme seinaga maailmale...

Juba poisikesena — et need südamlilikud jutud kõik peavad algama selle, nüüd tagantjärele mõeldes, lollaka aja meenutamisega! — juba poisikesepõlves tundsin end kuidagi sisimalt lähedasena teatrile. Mäletan, näiteks, juhtu, kus vanemad viisid mind vaatama mõnd „laulumängu“ või „Lõbusat talupoega“ — mis need kõik olid. Mäletan, et etendust jälgisin suure pinevusega ja — ühtlasi nagu ka poolkaudu üleoleva asjaosalisena. Umbes niisuguse tundega, nagu võib kord mõni ingel kuusarvel jaigu kõlgutades vahtida pealt pingevaid viimsepäeva kohtumõistmise steene... Sest lugu seisis selles, et laulumängu peaosalistist oli üks meie perekonna vanu tuttavaid, käis vahest meil lõunat söömas ja siis vahetevahel enne lauda istumist ürgitas saalis klaveri taga oma osadest laulukesi. Seepärast siis nüüd etendusel oli kole koomiline vaadata ja jälgida, kuidas see nässakas ja alati koleda isuga mees seal laval püüab olla väga loomulik talle väga ebaloomulikes osades... Kuidagi nagu hakkasin vahest kujutelema iseenast tema asemel, et kas mina ei teeks seal selles või teises steenikeses hoopis teist nägu, hoopis teist poosi.

Need kujutelmad olid muidugi süütud ega saanud kardetavaiks. Hullemaks läks asi gümnaasiumis. Minuga ühes klassis käis Alfred Rihvak — kas see nimi ei näi sulle tuttavana? Ta on nüüd insener ja suur mees, mängib vahest minu suhtes metseenigi — aga las' olla. Temal oli aga vanem vend — „Lontuks“ hüüdisid nad teda perekonnas. Sest ta oligi tööpoolest lontu: lahkunud gümnaasiumist enne selle lõpetamist, kuna jäi juba kolmandat aastat „istuma“ ühte ja samasse klassi; siis hakanud väikeselt „näitemängijaks“ kuski seltsis, arvanud selles ametis olevat lõpuks avastanud eneses „midagi“, enese kuidagi kombineerinud elukutselise teatri juure, n.ü. teisejärguliseks jõuks. Ja seal ta nüüd oli, endine „lontu“; suuri osi talle ei antud, sest oma väikesigi mängis ta kõiki ühes ja samas „žanris“ — ikka kole kõrgena ja kõrgendatud toonides ning žestides; „nagu karkudel“, ütleme nüüd sellaste kohta.

Alfred ja Peeter Rihvakute kaudu tõmmati mind aga jälle lavale lähemale. Sain priipileteid, enamasti aga vaatasime näidendeid lava eest orkestriruumist, kuhu nurka Peeter Rihvak meid, minu ja oma venna Alfredi, sokutas. Ja sealt vahtisin ma näitlejaid ja jälle võrdlesin, kuidas mina nende asemel teinuksin või ütlenuksin üht ja teist...

Noo-jah, ja sealt sai käidud siis ka kulisside taga. Ning kes kord saab koduseks seal, see sealt enam ei pääse.

Gümnaasium jäi minul lõpetamata, nagu oli ta jäänud lõpetamata Peeter Rihvakulgi, kes praegu olevat kuski provintsis restoraniipidajaks. Ainult et mina lahkusin gümnaasiumist vastu vanemate tahtmist ja „hea õpilasena“.

Ja sellest ajast peale olengi laval.

Esimesed aastad — muidugi vaid statisti ja kõrvalised osad, siis aegamööda märgati mu „talenti“. Töötasin enese kallal otse pöörase järjekindlusega, luurasin inimestelt nende iseloomulikke žeste, näoilmeid, kõnetoone. Vähihagi oma osadest „töötasin läbi“ kümned korrad, sagedasti kahe peegli vahel. Märkasin oma hariduse puudulikkust — tellisin ja laenasin raamatuid ja ajakirju. Eralõbusid, neid lubasin endale vaid harukordadel, kuigi jälle olin leppinud perekonnaga, või, õigem, mu perekond oli leppinud paratamatusega ja elas jälle oma vanemate kodus. Aga aina treenisin end — mängima, kujutades end tõeliselt selle inimesena, kelleks mind määras osa näidendis. See oli kõva ja halastamatu treening. Ja mul oli võoraste elude mängimiseks nähtavasti eeldusi. Sest aegamööda, visalt pressis inimese ikka ette- ja ülespoole — ja siin ma nüüd olen — „ein gemachter Künstler“!.. Mulle usaldatakse anda ainult suuremaid osi, arvustus on olnud mulle armuline, kuigi asjatundmatu. Ma ei kuulu lava naljameeste hulka, oma kunstnikutses olen harrastanud päris väikekodanlike eluviise. Keegi ei või mulle ette

heita boheemlust, nagu seda mõistetakse meil. Abiellusin korraliku naisega, kes on mulle truu ja hoolitsev abikaasa, ning meil on kaks tervet last. Mul pole ka majanduslikke kitsikusi, sest pärijana elan oma vanemate majas ja ka naisel on päreuseosa kasutada. Oma töös olen kohusetruu, iga osa on mulle kui inimese loomine, kuhu tuleb sisse puhuda elu iseendast, nagu pubus seda Jumal savitükile.

Ja ometi, ta rüüpas viimse klaasi konjakit, „ja ometi tahaksin lasta teha endale näoplastilise operatsiooni, et kuu või paar nädalatki elada maailmas oma elu.“

„Küllastunud edust?“

„Ei, ma tahaksin olla ma ise... Tahaksin olla ainult isik Peet Loodam, mitte näitleja Peet Loodam. Kas sa mõistad seda vahet?“

„Arvan seda taipavat,“ ütlesin kindlusest. „Ei. Sa ei taipu ega võigi seda mõista... Seda ei mõista keegi, isegi mu kõige lähedases, mu naine, kelle ees mul ometi pole saladusi ja kellega püüame olla nagu üks inimene kahes kehas. Ja ma otse kardan, et ta seda ükskord märkab.“

„Mida? Ma tõepoolest...“

„Kardan, et ta märkab, et see mina, keda tema tunneb, pole mu võltsimatu mina...“

Vaikisime viivu. Ma ei teadnud, mis ütelda. Kas pole see tal mingsugune maania? Siis haaras ta mind laua alt käest.

„Isegi see kõnelemine siin, ka selles olen palju näidelnud. Kujutelen endale — ja näitlen. Ise ma ka ei tea, kustsaadik on selles tõde... See on mul läinud niikaugele, et kui mul hiljuti suri ema ja ma üksinda seisin külmas toas ta kirstu ääres ja meeleliigutuses langesin põlvile — ka siis, selle juures, kujutelin endale, kuidas ma praegu põlvile olen... Hulluks võib see teha. Naist emmattes, ratsutades seljas last — ikka tuled enesele ette näitlejana. Tuleb sul kellegagi sõnavahe- tust ja pahandad tõsiselt — ikka mõtled, et kuidas sa „välja näed“, mis sa teed...“

Mul oli tast kahju. Sest arvasin teda nüüd mõistvat lõplikult. Küsisin:

„Arvad, et kui laseksid opereerida enese teistele tundmatuks!...“

„Ega ma looda sedagi. Võib-olla on seegi vaid näitleja-tuju. See oli mul üteldud rohkem vaid sümboolselt — näitlejaslikult...“

Ta süütas mõõdetud, näitleja liigutusega endal sigareti, naeratas.

„Sa kahtlustad, et vaikne hullumeelsus? Metsa mine! Aga sa hakkasid pärima nii sügavamõtteliselt ja sügavalt näitleja elu suhtes — vist selleks, et kuski seda kirjutada. Noh, eks ma siis näitlesin sulle, et vastata...“

Ja kui lahkusime, olin päris segane. Ma ei tea, kus tal ses jutus algas tõde või kas oli selles üldse tõde.

Vestlus külalisjuubilariga

Väinö Sola ja eesti ooperi tutvus 25-aastane

Mäletame, et kui eesti kutseline teater ja „Estonia“ äsja pisut pidulikumas hoiakus peatusid oma ühise edutee kolmekümnendal aastaviidal, et siis lahetagused tervitused tõi Tallinna nimelt Väinö Sola.

Kellel teisel soomlasist see tee oleks küll tuttavam olnudki! Ja mitte ainult soomlasist, vaid üldse rajatagustest võorastest. On vist küll üsna kindel, et kui küsime kunas tahes kellel tahes meie vanemalt teatrisõbralt: kes on olnud „Estonia“ kunstikäitises äsja juubeldatud kolmekümne aasta kestes kõige ustavam ja järjekindlam väliskülaline, siis vaevalt saaksime muud vastust kui — eks ikka Väinö Sola oma tuttava tenoriga. Vaevalt leidub ooperisõpra, kes ei mäletaks tema häält ja osi „Estonia“ laval.

Aga kui Väinö Sola pärast seda, kui juubelitervitused lausunud, jäi veel mõningaiks päeviks Tallinnaga oma vana tutvust värskendama ja kui ta ühel oma siin veedetud õhtuist „Estonias“ „Boheemi“ kaasa laulis, siis meie juh-

tusime mäletama pisut enam kui vaid seda, et Väinö Sola on meie lavade ustavaim väliskülaline.

Meil tuli nimelt meele, et Väinö Sola on meie ooperi — külalisjuubilar.

Sest kroonikais on kirjutatud, et esimest korda kõlas Väinö Sola tenor tallinlasile anno 1911. Ja ei tarvitse tunda kuigi kõrget mate- maatikat, et selle aasta-arvu põhjal leitudagi kõigiti soliidne ja märkimisväärne juubeli- arv — 25!

Kakskümmend viis aastat on Väinö Sola võrdlemisi pidevalt külasthanud meie ooperilava ja publikut! Peab olema sitke sõprus, mis nõnda kaua troudust hoiab.

— Kas mäletate veel oma esimest esinemist eesti ooperiansambliks? — pärisime külaliselt, kui olime endamisi kindlasti kavatsenud selle omapärase ja ehk ainulaadse troudusejuubeli „Teatri“ veergudel mõne reaga ära märkida.

— Muistanhan hyvin... mäletan hästi! Muidugi oli see „vanas Estonias“. Ja nimelt „Toska“ oli see ooper, milles ma esimest kor-

da eesti publikule soome keelt laulsin. Pinnagi löi ligi. Laulis hästi, aga veel paremini näitles... Ja samast algaski mu pidev kontakt „Estonia“ ooperiga. Algul ei leidunud teil siin sobivat tenorit, mind kutsuti sageli ja ma tulin, kui vähegi oli võimalik, sest Tallinna ooperipubliku soe ning soojendav erksus ja eesti kolleegide sõbralik lahkus said mulle tuttavaks juba esimesel külastusel... Ei jõua ju kõiki häid ja paremaid mälestusi nii paljude aastate hõlmast kokku korjata. Aga nägin küll sedagi, kui „Estonia“ praegusele majale nurgakivi pandi, mäletan hästi seda dramaatilist silmapilku, Eesti laulusõprade võimsa rahvustunde kõrgepinget. Ja isegi vabadussõja ajal ei tekinud mu Tallinna-sõitude sarja pikemat pausi. Neilt päevilt ongi pärit minu kõige põnevam ja erakordsem laulja-elamus. Esinesin siin mingil rahvuslikul õhtul. Aga pärast esinemist, keset sügavat ööd, äratati mind ootamatult, arreteeriti ja viidi rongile... Alles teel selgus, et „Põhja Poegade“ kolonel Kalm oli see, kelle käsul mind nii kähku ja karmilt küüditati Valga poole. Pikkamisi hakkas selguma ka mu sundsõidu põhjus. Olukord oli nimelt säärane, et „Põhja Pojad“ olid Valgas seisnud reservis kauem kui neile oli meeldinud ja nii nad siis tõsisema töö puudusel olid hakanud isekeskis taplemist toime panema ja üldse elama-olema nõnda nagu see pole kõige kohasem korralikule rinderahvale. Mulle seletati, et vapper väeosa on läinud tagalas pisut liimist lahti ja et mina pidavat nad nüüd laulma jälle võitlusvõimelisteks. „Sädes“ kiirkorraldati selleks kontsert...

— Nii et olete oma ilusa häälega isegi meie vabadussõjast osa võtnud...

Jatkates mälestusi ja jagades soojasõnalist tunnustust meie ooperi küirele ja jõulisele arengule rõhutas Väinö Sola, et tal kõigist 25

VÄINÖ SOLA

aasta kestes tehtud külalisesinemisist „Estonia“ laval on parimaid mälestusi.

— Oma „Estonia“ tutvuse esimesil aastail käisin ma ju siin nagu hädakustutuseks, aga nüüd on teil ju oma jõudu rohkem ja rikkalikumalt kui meil või mujal. Soome ooper ei ole mitte ainult imetelnud teie häid noori tenoreid, vaid ta on ka kavatsenud neid teilt ära röövida. Pikalt ja põnevalt on peetud teispoole lahte kurja nõu, kuidas Tarast või mõnd muud teie ilusamat häält Soome ooperile võrgutada ja võita. Aga ehk see siiski õiglasem ongi, et neist kavalaiast kavatsusist pole tulnud tegu. Kuid külalistena ikkagi tahaksime eesti häid hääli Soome ooperis kuulda palju rohkem kui tänini. Kui draama alal kavatsesid vastastikused trupikülalused juba ongi teoks saanud ja saamas, siis ooperi alal ei peaks lepitama kindlasti mitte vähemaga!

„Lava on põrgu, aga siiski armas!“

Jutuajamine Aleksei Rodionoviga

„Härra Rodionov, ärge nüüid taevasse ronige!“ ütlesin ma Endla balli dekoratsioonide seadmise redeli otsas lae all kõikuvale naeratavale Endla lavameister A. Rodionovile, kes hiljutisel Endla kutselise teatri 25 a. juubelil tunnistati teeneliseks teatritegelaseks.

„Ei-ei, ega mina, väikemees, sinna ulatu... Aga maskipidu tuleb, peab ilustama...“

Varsti istume garderoobis vestlemas,

ning Rodionov jutustab, et tuleval aastal pühitseb ta 60. sünnipäeva ja 45-a. teatritegevuse juubelit.

„Jah, ma olin 15-aastane poisike, kui sattusin lavale, kust pole senini pääsnud. Riia teater käis siin, Pärnus, külaskäiguetendusil, ning eks ma siis seal saanudki teatriniimeseks.“

„Nii et siis nägite esimest korda teatrit. Aga ütelge, palun, millal te ise esmakordselt laval mängisite?“

ALEKSEI RODIONOV

„Mina ise? — Eks see olnud 1901. aastal. Kamp Pärnu poisse lõi kokku ja kuskil Jannseni tünaval debüteerisin näidendis „Virr-varr“. Kaaslasiks olid teiste seas Melnikov, praegu SSSR-is, Karu, praegu rügi trükkikojas, ja teisi.“

„Ning edasi?“

„Edasi läks nagu lepse reega. Olin sajandi algul kõva karsklane ja viinavastane — praegu ma seda küll enam pole — ning tegev karskusselts „Valguses“. Ehitasin seal lavagi, mängisin kõigis näidendis — „Kroonu onudes“, „Poissmeestes“ jne. Kui „Valgus“ revolutsiooni päevil oma maja sai, siis olin 100% näitleja, aga samuti ka lavameister, dekoratsioonide ja muud, mis tarvis.“

„Oli huvitav ajajärk, eks?“

„Muidugi. Aga raske. Palju raskem kui praegu. Mis nüüd viga töötada — ole nagu paradüüsis, toetused siit ja sealt, aga kus siis, Endla teatri sünniaegadel, tuli kõike linna pealt santida. Mina kui lavameister jooksin sageli hommikust õhtuni, et mõnele daamile kaunist pitskleiti saada. Aga vastutulelikud olid inimesed siis, kindlasti vastutulelikumad kui praegu.“

„Nii-nii... Olete seega kõik Pärnu teatri sünnivalud ja raskused oma silmaga kaasa näinud ja üle elanud. Kas te võiksite ka midagi pajatada Endla teatri-maja avamisest, „Libahundi“ esietendusest?“ pärin lahkesti naeratavalt vanahärralt, kes pakutava paberossi tagasi lükkab, kuna ta olevat suitsumees õige harva.

„Jah — too oli ikka juubel... Kus oli vaimustus, oma maja, oma teater... Nüüd on asjad palju proosalisemad,“ ning kõne-

tatav räägib, kuidas omal ajal „Pärnu esimene Eesti teater“ (1907) püües murdnud „Valguse“ teatritrupiga. Rodionov kuulub karsklaseks „Valguse“ juhtivate jõudude hulka, kuid kui Endla jalad alla sai, s. t. teatriks sai, vandus ta truudust Endlale.

„Kuuludes Endla vanimate tegelaste hulka olete kindlasti paljugi head-halba näinud...“

„Oi, miks mitte — lava on ju põrgu... Aga süüsi armas. Ta on veres, ja ega ma tast lahti saa. Seda vist suurengi... Eks ole siin, ma mõtlen dekoratsioonide taga, sest seal liigun ma rohkem kui dekoratsioonide ees, üle elatud igasuguseid silmapilke ja nähtusi. On siin küllalt nuttetud ja hüsteeritsetud, küllalt vihastatud, aga ka rõõmu tuntud. Olen mitmel korral etenduse ajal pidanud näitlejailt pingi või muuga pähe saama, aga veel rohkem olen tahtnud ise näitlejailt pingi või muuga tõmmata. Aga kus sa saad — etenduse ajal ei kõlba, ja pärast on viha üle läinud. Need näitlejad... oo, nad on kenad ja armsad inimesed, aga mõnikord oma närvitsemise ja segamisega ajavad hinge täis. Aga mu viha läheb ruttu üle...“

„Kes teile näitlejaist Endla lavalt on kõige enam meele jäänud?“

„Eks nad ole kõik meele... Sass Teetsov, mu kaasaegne koolipingi ajast — oli kange Mats. Mettus — tubli direktor, Krull hea organisator...“

Ning Rodionov toob elavates kujudes silme ette hulga neid, kes on tulnud ja läinud Endla lavalt.

„Palun ütelge, kas teile kuulub ka au esimese Eesti vabariigi lipu heiskamises?“

„Jah, seda küll. Vabariik kuulutati ju välja 23. veebruari õhtul kella 9 paiku Endla rõdult tookordse Pärnu advokaadi Kuusneri poolt. Rahvamurd oli Endla ees... Oi — terve Pärnu oli seal... Jah, notar Tammanni juurest toodud sinimust-valge ülestõmbajaks olin küll mina, sest eks seegi kuulunud lavameistri ülesandesse. Praegune minister O. Kask oli kah abiliseks. Ronisime katusele, heiskasime lipu ja tahtsime ka hurraa karjuda, kuid, kes teab — vahest oleks keegi rahva hulgast lasknud. Ei julgenud. Aga lipu tõmbasime Endla masti...“

Pikalt-laiult räägib Rodionov veel oma pika elu huvitavaid mälestusi lavalt ja mujalt. Märkamatult on tunnid läinud. Lahkume, lubades kohata mardi-maskipeol leti ees napsiklaasi juures. Sest ega's Rodionov enam karsklane ole, nagu oma teatritegevuse algpäevil.

August Lääne juubel

15 aastat viljakat tööd Narva teatris

AUGUST LÄÄNE

August Lääne elab Lääne tänaval nr. 9. Ega tarvitse kohe mõelda, et narvakad austavad oma teatrinäitlejaid seevõrra, et ristivad isegi tänavad nendanimelisteks. Ei, Lääne tänav on Lääne tänav seepärast, et . . . aga kust mina tean, miks see just on Lääne tänav?! See on nagu rohkem linnaisade asi.

Ukse avab mulle alati lõbus ja sarmikas pr. Lääne, kes samuti töötab näitlejana Narva teatris.

— Kas tulid isale intervüüd tegema? — küsib Lääne 4-aastane poju, väike Alo. — Jah, isa on näitejuht ja — Viljur ka, Frants lavastas aga „Tsirкусprintsessi“ ja Peil pani laval auto liikuma, — kõneleb väike mees asjatundlikult. — Noh, nüüd ongi intervjuu antud; näe, poeg kergendas vaeva, — sõnab naeratades Lääne.

Jutlemisel selgub, kui väga on Lääne seotud lavaga. Kõnetatu on oma esimesed sammud näitlejana teinud Narva teatri laval 1921. aastal. Sellest ajast senini on Lääne loonud palju unustamatuid kujusid.

Arvan, et Narva teater Lääne energiata ja kauni kunstimeeleka kaotaks palju. Kes Narva teatris käijaist ei mäletaks näiteks ta parimaid kujusid — Püve Peetris, Faunis, Silvas, Lõbusas leses, Mary Dugani protsessis, või Lääne lavastusi: „Ringi ümber armastuse“, „Kaksikabieliu“, „Villu võitlused“, „Clo-Clo“, „Raudne Mask“ ning käesoleval hooajal „Mare ja ta poeg“ ja „Platon Kretšet“.

— Et provintsis näitlejana eksisteerida, selleks pead omama kõigepealt suurt armastust teatrikunsti vastu, see on esimene nõue, — kõneleb juba hoogusatumumalt Lääne. — Pead olema, iseliiki olevus, sest eelmisele omadusele peavad seltsima kaameli kannatus, hobuse jõud ja vastupidavus, Saalomoni tarkus, on tuhat teist isevärki omadust. Provintsinäitleja ei saa olla kutseliselt ainult teatriga seotud, sest selle palgaga, mida provintsiteater näitlejale maksab, on kunstide-kunst end pealvee hoida. Sellased me, vaatamata kõvale treeningule, ikka veel pole. Teine asi aleks, kui vanataat oleks kunstiinimese vabastanud kõigist inimlikest „nõrkusist“, nagu seda on söömine ja muud sellased vajadused.

— Kuidas on su töötunnid jaotatud era-teenistuse ja teatri vahel?

— Väga lihtsalt: kella 8 hommikul kuni kella 3-ni p. l. tegelen linnavalitsuses, 3—6-ni on mul aega puhkuseks ja kõigeks vajaliseks. Kell 6—7 olen juba teatris ja viibin seal harilikult kella 12-ni öösel. Noh, vahest kipub aeg ka üle kesköö, kui alles koju saab. Olen mõelnud vahest, et kui õige võidaks miljoni, no lööks siis. . . Aga näe, ei tule võitu, teised muudkui võidavad ja võidavad.

— Mitu piletit sul siis on?

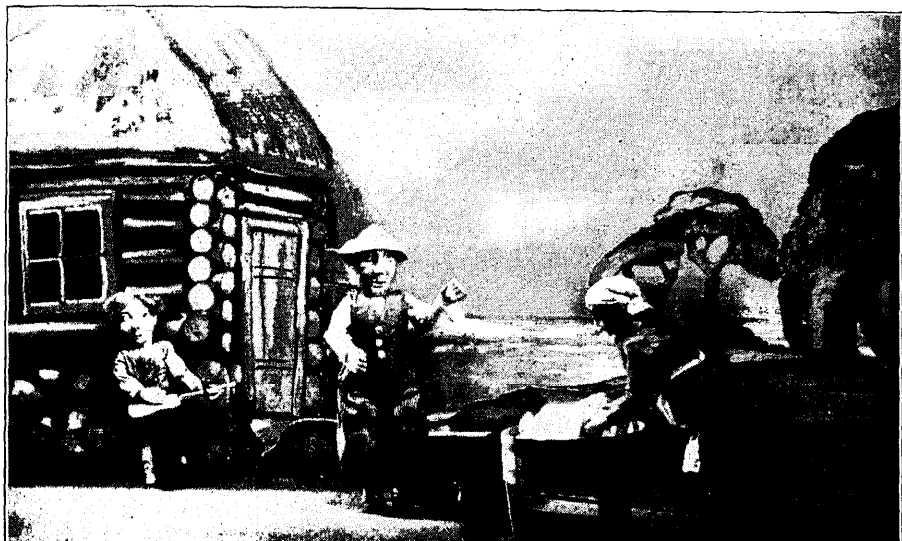
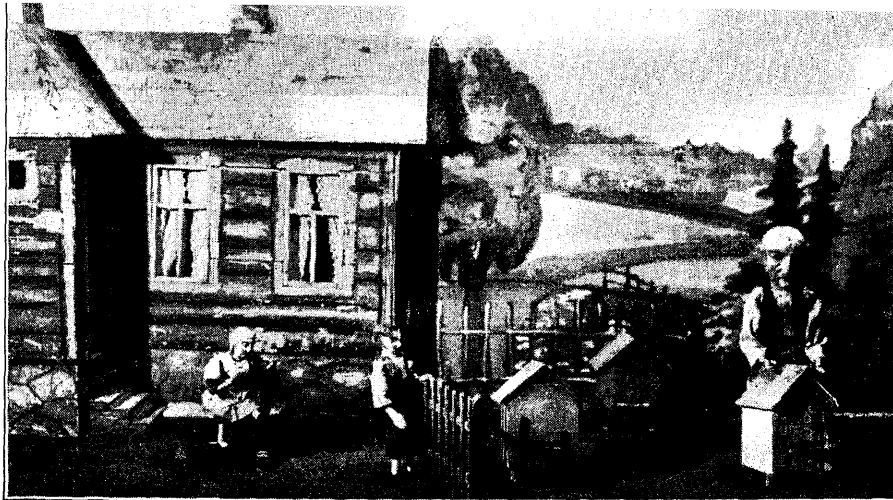
— Vaat, selles see viga seisabki, kuramus, et mul neid ühtki pole! — naerab Lääne.

— Noh, — ütlen, — õnn öeldakse pime olevat, aga nii pime ta siiski pole, et saadab peavõidu sinna, kus pole piletitki. Sigineb hetk vaikust.

— Jah, — ütleb siis Lääne, eks rassimist ja vaevanagemist ole küll, aga kui teatris viibin, siis nagu unustan väsimuse ja muu meeolehärma. Teater on kord juba nii veres, et kui võidaksin kas või kümme miljonit, teatritööst siiski ei loobuks. Vähi-masti praegu mõtlen nii.

DRAAMASTUUDIO
NUKUTEATER

O. Lutsu näidend
„NUKITSAMEES“

DRAAMASTUUDIO
NUKUTEATER

D. Poska laulumäng
„MÖLDRI MÄLESTUSED“

DRAAMASTUUDIO
NUKUTEATER

Nukuteatri kulisside taga
etenduse vaheajal. Parem-
mat kätt äärel nukuteatri
juht L. Kalmet

Ēesti nukuteatrit loomas

Käesoleva hooaja sügisel algas Draamastuudio teater katsetamist nukuteatriga, milline ala on mujal maailmas, eriti Lääne-Euroopas, võitnud suurt poolehoidu.

Draamastuudio teater oma noorsooteatri näol on senini meie teatrite peres kõige enam tähelepanu pühendanud noorsootendusile Tallinnas. Pikemat aega on kaalutud ja otsitud teid, kuidas oleks võimalik ka provintsi viia noorsootendusi. On proovitud paar korda korraldada laste ja noorsootendustega ringreise provintsi, kuid need ringreisid lõppesid, noorsootendus-

tele omaste suurte kulude tõttu, igakord puudujäägiga.

Neil põhjusil tuli neist katseist loobuda. Provintsi publik, kes on osutanud Draamastuudio teatri ringreiside vastu suurt ja kasvavat poolehoidu, on viimasel ajal korduvalt hakanud nõudma nii erajutuajamisil kui ka provintsi ajakirjanduses ka noorsootendusi ringreisile.

Kui Tallinnas mõni aasta tagasi Tšehhoslovakkia nukuteater esines kunstiküpse eeskava ja ettekandega, siis tekkis mõte, kas ka meie oludes poleks võimalik noorsootendusi sel kujul hõlpsamini ringreisile viia. Teoreetilist kaalutlustist jõutigi esimeste tegelike katseteni käesoleva hooaja algul. Nimetatud küsimuse võttis oma huvialaks teatri üldjuht Leo Kalmet, kes algas tegelike katsetega ja lavastas esimesed tükid. Kutsuti asja juure mõned meil leiduvad selle ala eriteadlased ja muretseti tehnilist erikirjandust. Ühtlasi moodustati osat Draamastuudio tegelasist trupp, keda hakati tehniliselt välja õpetama. Nukuteatri truppi kuuluvad V. Alev, S. Reek, A. Mägi, A. Talvi, S. Siirak, H. Siirak, O. Liigand, kuna tehnilisteks jõududeks on dekoraator P. Raudvee ja inspitsient R. Kalk. Nukuteatri tehniline süsteem rajati Tšehhoslovakkia parimate nukuteatrite eeskujule. Ligi neljakuise katsetamise järele võidi anda esimesed kinnised katseetendused, millised mõningaist tehnilisist puudusist hoolimata leidsid publiku elavat huvi ja poolehoidu. Esimesteks tükikideks on lavastatud D. Poska ühejärguline meeleolupilt „Möldri mälestused“ ja O. Lutsu „Nukitsamees“, mis on kohandatud nukuetenduse jaoks. Peab märkima, et nukuteater nõuab eriliselt nukuetendusele kirjutatud repertuaari, mida meil veel ei ole, vaid mida tuleb alles looma hakata algupäraseil ainel. Sel alal olemas olev tõlkerepertuaar aga ei ole meile vastuvõetav. Kohase repertuaari puudumine on praegu takistavaks asjaoluks, millest tuleb õige pea üle saada.

Et saada muljet laiemale publiku suhtumisest nukuetendusile, korraldas Draamastuudio teater nukulavastusega katseringreise (koos tavalise ringreisiga), andes terve rea kinniseid etendusi provintsilinnades ja aleveis. Rõõmustavalt kroonis esimest katset publiku elav huvi ja poolehoid ning üksmeelne arvamine oli, et nukuetenduste näol tuleb edaspidi tingimata noorsootendusi ka provintsi viia, ning leiti, et sel alal seisab ees kindel tulevik. Isegi mõningad ettetu-

Draamastuudio nukuteater

Nukuteatri kulisside taga etenduse ajal — küljelt vaadatuna

levad tehnilised viperused andestati heatahtlikult, milliseid peeti nagu andestamõistetavaks esimese katseetenduse juures.

Näitlejad on selle lühikese ajaga võrdlemisi osavalt õppinud tehniliselt nukke käsutama ja on eeldusi, et nad viimistlemise teel õige pea suudavad nukumängu viia nõutavale kunstilisele tasemele.

Publiku elav ja pooldav reageerimine senistele nukuetendustele ja senised töötulemused annavad julgust selle ala edasiarendamiseks. Esimesele katsele järgnevalt tahab Draamastuudio teater Noorsooteatri eriharuna järjekindlalt hakata andma nukulavastusi, neid kordkorralt tehniliselt täiendades ja nende kunstilist taset tõstes.

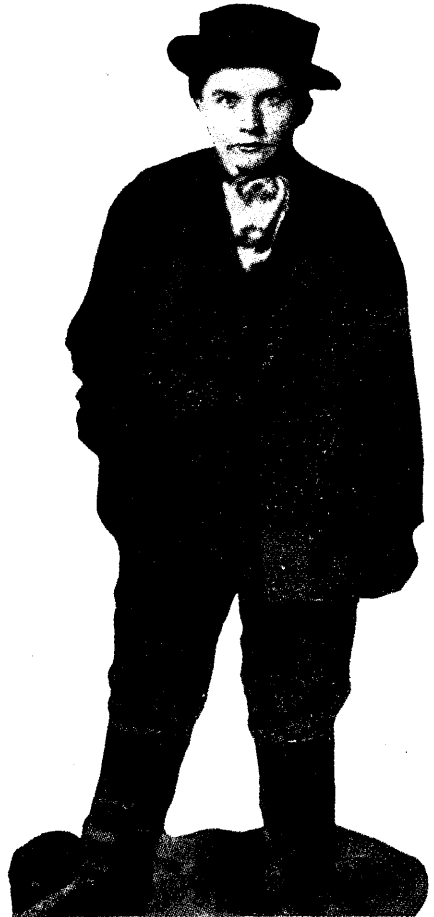
Joosep Toots käis juubelfiaktusel

Kui astuda asja juure päris luulelisest vaatevinklist, siis pean hüüatama luuletaja sõnadega, mis kõlab umbes sedasi, et elu on kui üks aeroplaan, mis liugleb su silmapiiri eest põrinal mööda, lõpmatusse kaugustesse, tuhandeid kilomeetreid taevaalaotusse. Ja just niisama sünduvad meie elust 25 või 30 aastat kange tuhinaga igavikku, nii et pole arugi saanud, aga korraga vaatad, et alles oli, aga enam pole mitte kedagi.

Ja vist nõnnamoodi mõtlevad kõik need auväärilised büüine vidronaarid, kes said endile kullast või hõbedast medaljongid rinda, tänutäheks näitemängu tegevusväljal tegutsemise eest büüine tegevuse alal.

Kui aga kõik pidupidamiste tseremoniaalid läbi olid, alles siis tegin pinsaku pressimise ja puhastamise varal kindlaks, et minu rinda põld sattunud ühtki märki ega akselpanti, ja märgi väljajagamise komisjon teatas hiljem, et just siis, kui nad järjega minu juure olid jõudnud, märgid parajasti otsa lõppenud. See on kohe nagu minu saatatus — just niisamuti jäin ma kord vabadsuristist ilma. Kuigi ma näitlejana olen veel verinoorukene, sest alles kevadel, näitlejate seminariumi lõpetamise puhul, angažeeriti mind Draamastuudio teatrisse kandvate osade peale artistiks, kus ma nüüd mängin „Kolmandas Kompaniis“ Kübeme nimelist osa, tekitades sellega tugevat põhjalaenetust ajakirjanduses. Aga kui rahvuslik kõne oraator tegutsen ma juba vahetpidamata 22 a. väsimata poliitikamehena riiki ülesehitavas töös ja seepärast oleks ikka mulle kah mõni tärrnikene ära kulunud.

Kui ma aga erapooletu pealtvaatajana aktuse aeg saalis istusin ja seda 30 a. lavategelaste matuste talitust pealt vaatasin, siis olin ma päris rõõmus, et minu kellad põld veel löönud. Ja kui ma ajalehtedest eelteateid lugesin, et „vanadele“ lavategelastele hakatakse nüüd austust

JOOSEP TOOTS,

kes ka peab juubelit: on 22 aastat täis tema tegevusest poliitilise oraatorina. Selle tähtsa sündmuse märkimiseks J. Toots laseb esmakordselt trükkida oma oraatorikõne.

avaldama, siis ma kalkuleerisin endamisi, et 2—3 tükki üle Eesti kogub ikka nüisuguseid büüine tegelasi ära küll, kellel oma 60—65 a. juba turjal on, kuigi nemedki enamjagu oleksid veel töövõimelised artistid. Aga kui pärast nimes üles loeti, et neid „vanu“ on meil kokku hoopis 50 tükki, s. t., et kõik puha on ühevanused, siis harutasin ja veeretasin seda asja omas ajus, et kuhu jäävad siis ometi meie praegused töökangelased, kes kõige noorusliku energiaaga lõhuvad seda büüine tööd teha, ja ka need, keda enneaegselt või vägivaldselt oma tööst on eemaldatud, aga trööstisin, et küllap neid austatakse kunagi hiljem.

Aga kui saabus kätte see pühitsemise kallis päev — eesriie tõusis ja vaataja silmade ette kerkis meeli ülendav pilt: must-sini-valge trikoloor, piserdatud pimestavast prožektoril valgusest, millisele foonile olid asetatud toolid loorberi põõsaste vilusse. Toolide peal istusid, minu nägemise järele, väga ebamääraselt imeelikud inimolendid, kellele väljanägemisest oli raske välja lugeda kas nad on juba kunagi vanad olnud või tahavad nad alles selleks saada, sest mingisugust õiget muljet ma neist ei saanud. Kuid ma rahustasin ennast ja mõtlesin, et küllap need päris „vanad“, kellest leht rääkis, lastakse alles hiljem lavale lahti, et mõju oleks rabavam. Kui ma aga nägin, et kõnelejad keerasid endid kõik nendesaamade toolisustajate poole sõnadega: „Teie arväärsed hallpead“, siis ma sattusin segadusse ja mõtlesin, et, näe, kõnelejad on enne büüinele lastud kui „vanad“ vidronaarid kohale on jõudnud. Ja minu moodu mõtlesid ka mõned büüinelgi istujad, sest nägin selgesti, et isegi meie kõige vanem naisbüüinekangelane Amalie Kõnsa, keda nüüd, 30 a. jubeleumi puhul, ülendati eesti näitelava vanaemaks, lõi nende sõnade puhul omale patsti käpaga pähe ja nurises: „Ega ta ometi mind sellega mõtle.“ Ja kuna meie vanem meesbüüinegrenadeer, keda teatri laiendam ringkonnad tunnevad onu Lea'i nime all, oli kah just kui saatuse kiuste selleks puhuks oma pea puhtaks püganud, mis läikles prožektoril valguses nagu noore jumala pale, ja seepärast ei saanud kõnelejad siit kah õiget otsa kätte, mis värvi juuksed tal kunagi olid, kas mustad või valged. Ning Paul Pinna tõmbas oma suu üsna krousi ja pilgutatas süüdlase näoga vahetpidamata silmadega, millest võis välja lugeda: „Tjah, mina omalt poolt olen küll terve elu aeg kõik teinud, et nad halliks läheksid, aga kas sa tjiate, ei lähel!“ Ning palju teisigi viiekümnendates eluaastates büüinetegelasi ei olnud vana ju-

mal hallide peadega austanud. Ülejäänud artistid olid neljakümneandates aastates inimesed ja kõik daamed oma aastatelt alles parajad kuninga pruudid. Ja kõiki eelpool mainitud segaseid asjaolusid arvesse võttes mõtlesin ma, et küll on ometi juhmid need näitlejate liidu poisid, et kui nad tõesti tahtsid midagi suurejoonelist seks puhuks korraldada, siis lavastanud ometi üks korralik etendus. And varem vidronaaridele teada, et vat pidulised tahavad teid tingimata näha nüisugustena ja nüisugustena, et igal ühel tuleb muretseda omale tingimata hall paruk pähe ja iga artist peab omale enne eesriide tõusmist „enneaegu“ vananenud näo ja eluraskustest maha murtud kuju võtma, nii nagu kõnelejad mainisid, ning istuda hallpeade tudisedes ning keppide ja karkude vidriseses igatüel oma aukohal. Säärane pilt oleks olnud palju liigutavam ja ühtlasi ka masendavam. Aga nii põld see kohe mitte midagi, sest mitte üht korralikku vananimest põld büüine peal. Otsustasin siis seisukorda sel teel päästa, et kukun otse saalist kõnelema ja pean nagu vastukihutiks umbes seokese kõne, et kuulge, teie kuramuse santlaagrid seal üleval, teie igavesed noorurid ja tuli-hinged, kelle rinnas leegitseb see igavene õitse- ja jaanituli läbisegamini. Ning ka väljaspooltki kiirgata te alalõpmata oma hea tuju ja humooriga, nagu jaaniussikesed, kes valgustavad sügise ööl oma salapärase valgusega teekäija rada, s. t. meie elu. Meie südames olete teie ikka noored — senikaua kui naerame teie naeru ja nutame teie nuttu. Ja kui meie teid ei näegi — mälestus püsib teist ikka, värsket ja noorena. Aga teie aastad ja vanadus ei lähe meie üldse korda. Olete vänged ja kanged mehed seal kõrgel: kes ära sureb, sureb ära, aga kes elama jääb, sellega annab surmalgi maa-delda. Umbes nõnnamoodi tahtsin nendele ütelda, tehtud töö eest, juubeli päeval, aga kõik kõnelejad pidid endid enne sisse mõeldama, ja seepärast ei lastud mind sedasi äkitse omapead kõnelda.

Aga ega ma saanudki kaua omas optimistlikus meeleolus olla, sest üks väga liigutav vahejuhtum lõi mind sellest välja. Selgus, et üks tõeline rauk oli siiski austatute seas; kui meie ühele väga populaarsele kapelmistrile igati kanti ära teenitud kuldteenerite märk välja hüüiti ja publik ning kolleegid sellepeale soojalt aplodeerisid, siis see vana muusikus, kes omal ajal kui tuntud tulise temperamendiga dirigent mitu frakki seljapealt löhki dirigeeris ning lugemata hulk taktikeppe puruks vehkis, ei suutnud aga nüüd enam oma istmelt — juhatuses puldilt — tõus-

tagi, vaid jäi istuma ja kongutas ainult vähemärgatavalt peaga, märgiks, et ta oma kõrge vanaduse peale vaatamata siiski asjast aru sai, et austusavaldused temale kuulusid. Mulle oli see aga selge ja klaar pilt, et vat missugune traagika: kark oli tal orkestrisse kukkunud. Ja nüüpea kui ta oleks katsunud seda sealt üles üpitama hakata, oleks ta kogu oma kaadelvärgiga orkestrisse lennanud ja sinna jäänudki.

See traagiline vahejuhtum lõikas mulle nii valusasti südamesse, et olin päris rõõmus, et see invaliididepäeva toimikond põld mind veel nende nimekirja sisse kannud, sest nüüd võin ma veel oma paarkümmend aastat eesti rahvale kõnet pidada, ilma et keegi mu peast enneaegu halle karvu otsima hakkaks.

Kõige suurema lahkusega

Joosep Toots.

Uusi raamatuid ja näidendeid

Eesti Haridusliidu kirjastusel on ilmunud:

Hella Vuolijoki (Juhani Tervapää): *Niskamäe naised*. Näidend. Proloog, kolm vaatust. Teises vaatuses kaks pilti. Tõlkinud Niina Murrik.

Nimelisi tegelasi näidendis on üle kahekiümne, ometi kaugelt suurem jagu täidab „mööbli“ osa — mänguliselt kõne alla tuleb 9—10 osa. Dekoratsioon on lihtne, seepärast ei tohiks see väikelavadelgi ettekandmiseks ülepääsmatuid raskusi teha. Proloog õigupoolest ei liitu näidendi sündmustikuga orgaaniliselt tervikuks. See on vaid olupilt, seepärast võiksid väikelavad selle ära jätta. Sellega oleks ka hulk statistite-tegelasi välja jäetud. Teose peavooruse on dramaatiline pinevus, nii et sündmustikku kogu aeg huviga jälgid. Pisut segavalt mõjuvad paigutised magusused väljendustes ja speitsüfilis-naiselik romantika hõng kõnedes. Teost tuleb meie näitekirjanduses eriti seepärast välja tõsta, et siin autor pole leppinud ainult elavate inimeste kujutamisega, vaid probleemi lahendamiseks on nad üksteisega dramaatilisse konflikti viidud. Teost on arvustuse poolt põhjalikult vaadeldud Vane muise ja Estonia etenduste puhul, seepärast pole tarvidust siin tema juures pike-malt peatuda.

Õitsev meri. Andres Särevi kolmevaatuseline dramatiseering Aug. Mälgu samanimelise romaani järgi.

Nimelisi tegelasi viisteistkümmend, kõik enam-vähem kandvad. Dekoratsioonidelt erilisi raskusi ei sünnita. Tüübid A. Mälgu vilunud käega joonistatult elulised, usutavad. Kuna see asi on dramatiseering, siis puudub tegevuse kontsentratsioon. Väärib tähelepanu peamiselt olupildina. Hannese võitmatu igatsus mere järele ei paista lavastuses just hästi välja, seepärast jääb probleemi käsitus kuidagi varju.

Sellegi teose kohta on arvustus oma sõna ütelnud Töölisteatri lavastuse puhul.

Mart Raud: *Kirves ja kuu*. Näidend 3 vaatuses, 6 pildis. Tegelasi arvult 12, neist kandvamaid ainult viis, seepärast väikelavadele üsna jõukohane. Ka dekoratsioon on kõigiks vaatusiks sama. Piltide vaheajad on vaid ajavahemiku markeerimiseks. Näidendis on autor „kirve ja kuu“ vastolu teravamalt välja toonud kui romaanis. Viimases vana Tiit ja ta poeg Vidrik tunduvad individidena, kuna näidendis neid vägisi kipud võtma argipäeva inimeste ja vaimuinimeste representantidena. Arutlused kunstist venivad paiguti pikale ning selle tõttu tüütavad. Töölisteatri lavastuse puhul võeti teos arvustuse poolt üsna külmalt vastu.

Felix Tuli (Hella Vuolijoki): *Hulkuri valss*. Ühevaatuseline näidend. (Auhinnatud ühe- ja kahevaatuseliste näidendite võistlusel „Satakunnan Kirjateollisuus O.-Y. Soomes, 1935“). Soome keelest Niina Murrik. Tegelasi 8; dekoratsioon: taluköök. See teos kannab üsna tõsist ilmet. Materjali oleks nagu pisut rohkemgi kui ühevaatuselise tarvis. Seepärast jääb Evelhine meile võõraks. Me hästi ei taipu ta ihnsuse motiive, ning kui ta neid hiljem seletabki, siis ei sauda me temaga enam hästi leppida. Head on vanaperenaine (kes, muide, pisut-pisut meenutab Niskamäe vanaperenaist) ja Antti.

Eduard Nukk: *Tulekandjad*. Noorsoonäidend 3 vaatuses. Tegelasi 11, nendest vaid kaks täiskasvanut. Lavapilt kogu näidendis sama. See teos oma positiivsete eesmärkide taotlemise aggressiivsusega tundub natuke propagandamülgisena. Liiga praktiline ja kasumomente hindav on autori ainekäsitus. Autor suhtub spordile ülearu eitavalt, sest spordi

tähtsust kasvatusabinõuna ei tohiks alahinnata. Kardan, et tiikil selle tõttu poiste silmis menu ei ole.

Arn. Tulik: Jõuluvõõras Moora maalt. Lastenäidend 2 vaatuses.

7 tegelast ja lihtne dekoratsioon, seetõttu maakoolides sobiv ettekandmiseks. Üsna hästi on tabatud lapsed omavahelises jutlemises. Muudugi kaob usutavus, kui lapsed järsku headeks muutuvad. Ent lastenäidendis peab moraal olema. Õnnelik mõte on neegripoissi näidendisse tuua, see kindlasti avaldab väikele publikule head muljet, tekitades nalja.

Taavet Mutsu kirjastusel on ilmunud:

H. Anto: Viikingite veri. Draama 4 vaatuses.

Tegelasi 10 ümber, dekoratsioon raskevõitu, seepärast väikelavadel kannis suuri pingutusi nõudev. Teose probleem on seatud üsna huvitavalt, ka tüüpidel pole viga, aga paiguti oleks nagu värvu pisut paksult peale tõmmatud. Nii piirivalvur Abaja kujutamisel. Huvitav — kõik rannaelu kirjeldajad suhtuvad piirivalvureile antipaatiaga. Ebaealune on Laose pihtimus Abajale, kui viimane teda teolt on tabanud. Sellega autor nähtavasti püüab Laost Abaja surma süüst veelgi rohkem puhtaks pesta, kuid see osutub ülearuks. Niikui ühe lugeja Laost ei süüdistata. Üldiselt teos tundub liialt „suuretundelisena“ — on tehtud väga kõva traagikat. Ent teosel on mõte, autoril on midagi ütelda olnud, ja see vabandab palju.

J. Metua: Maa ja meri (Mehed merelt). Komöödia 3 vaatuses.

Tegelasi 9, lavapilt ei tohiks raskusi sünnitada. Teosel puuduvad igasugused kirjanduslikud väärtused, nagu selle autori teoseil ikka. Peamine tähelepanu on suunatud naljategemisele ja teatav, küll võrdlemisi naiivne, situatsioonikoomika ongi saavutatud. Vääriline pendant Braksi „Võsavendadele“, ainult Metua naljategemise eeskujud tunduvad Saksast laenatuna, kuna Braks omamaiste eeskujudega läbi ajab.

R. Raunik: Õnnestunud maanõõver. Naljapäev 3 vaatuses.

Tegelasi 9, ka lavapilt võrdlemisi lihtne, seepärast väikelavadel ettekandmine kerge. Samuti välismaisi eeskujusid meenutav jant nagu Metuagi oma, selle juures ehk süiski rohkem koomilisi momente sisaldav — ka vähem naiivsest tundub. Uudne on asjaolu, et tegu on puhtakujulise sõdurite jandiga. Viimast on meil vähe viljeldud.

Paul Rummo: Lõunatuule eksirännak. Kolm vaatust jõuluseiklusi, tantse ja laule. Muusika: Magda Bachmann-Söödor.

Tegelasi üle viieteistkümnelt, ka lavapildiliselt mitte just lihtne, eriti mis puutub valgustusse, seepärast maalavad ei saa seda näidendit kasutada. Käsitusest on see näidend märksa kirevam ja temporeksem. Tavaline muinasjutt. Ebasobivus on ainult selles, et teises vaatuses esineb ehtne jõuluvana, kuna viimses vaatuses näeme jõuluvana hanejalgades. Kui on juba muinasjutt, milleks siis jõuluvana legendi eitada?

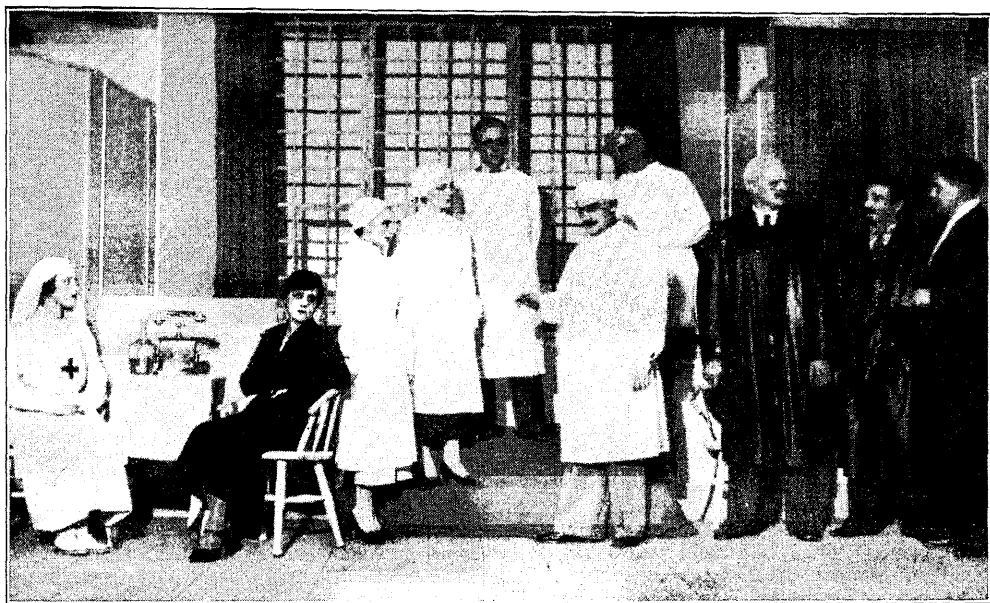
Elmo Ellor: Pärlporis. Komöödia 3 vaatuses.

Tegelasi 8, dekoratsioon lihtne. See teos evib mõningaid sarnaseid jooni J. Jaigi „Sinepi ja soolaga“, vähimalt mis puutub maamehest-kirjaniku tüüpi ja tema saatustesse. (Mõlemail on ka üliõpilasest vend!). Jaigi teos on vaid „kirjanduslikum“ peajasjaliselt sõnastuses. Mõningad tüübid on Elloril üsna õnnestunud — nii too küllapoet (uskumatu ainult, kuidas ta auhinna saab), Veeliks, Kodarik, ka Tiu teataval määral. Vana Mardi suhtumine Arnole on ehk pisut paksude värvidega antud. Lõpp on süiski usutavam kui „Sinepi ja soola“ oma. Igatahes Ellori parimaid näidendeid.

Elga Viljassaar: Tütred. Komöödia 3 vaatuses. Draamateatri Ühingu näidendite võistlusel omandanud kõrgeima ergutusauhinna.

Tegelasi 7, lava võrdlemisi lihtne. Kuigi teose pealkiri on „Tütred“, ometi autor väidab saatesõnas, et „suur osa käesolevast näidendist tahaks olla väikeseks aumärgiks kõigile tütarde emadele“. Tõepoolest, ema on selles näidendis moraalkõiksimumest üpris tolerantne. Sellaseid emasid leidub kindlasti vähe, kes oma tütrele vähimatki etteheidet ei tee, kui too „omal jõul“ lapse on suutnud soetada. Kuid see on ka väga praktiliselt mõtleb ema, sest kogu aeg ta püüab krapeldada oma vana ja inetut tütart majaperemehele naiseks, ning lõpuks: püsivus viib sihile. Psühholoogilist süvenemist on teoses vähe, seepärast jäävad üksikud tegelased skitsideks. Rohkem liha ja verd omab too praktiliselt häälestatud Virve, kes usub vaid mõistuse diktaati. Ent tegevus on ihtlane, „täitematerjal“ puudub täieliselt, ja see on algajale suur voores.

L. S.

A. Korneitsuki näidend „PLATON KRETŠET“ Kandle
Näitejuht — E. Pärgmäe, dekoraator — A. Lepik

Teatrite töömaist

ESTONIA

Hooaja esimest poolt lõpetab Estonia sõnalavastus hoogsalt — Hella Vuolijoe „Niskamäe naiste“ arvatavasti veel mõnd aega raugemata menuga. Küll on Estonia kui kutselise teatri juubelist saadik — s. o. 29. novembrist — mängukavasse lisaks tulnud kaks vana eesti rahvakomöödiat, millega ses teatris 30 aasta eest alustati meie oma algupärase repertuaari esitamist. Need näendid on August Kitzbergi „Pila-Peetri testamenti“ ja Juhan Kunderi „Kroonu onu“. Kuna W. Somersset Maugham'i „Peavõit“ taandus mängukavast õigupoolest põhjusega varavõitu, siis esitatakse seda oma väimukuselt tähelepanu köitvat näendit veel jõulu ajal. Ungarlase L. Zilahy komöödia „Päike paistab“, mis kujutab õige värvikalt madjareid-maaharitlasi, pääseb lavale 8. jaanuaril 1937. Nais-peaosas esineb ses komöödias külalisena Reet Aarma.

Mis puutub sõnalavastuse kavasse hooaja teisel poolel, siis see sõltub suurel määral Estonia näidendite võistluse veel saladuses olevaist tulemusist. Uueks aastaks igatahes avaneb tulevikupilt vähimalt lähima aja peale.

Ooperi ala uudiseist hooaja teisel poolel on juba räägitud käesoleva ajakirja eelmises numbris. Vahepeal on sündinud siiski üks muudatus: nimelt tuleb juba 2. jaanuaril 1937. a. lavale D'Albert'i ooper „Madalik“, mis oma huvitava realistliku laadiga on aastate eest saavutanud Estonias õige suure edu.

Operettidest on praegu jaanuariks ettevalmistusel P. Abrahami uudisteos pool-eksootiline ja pool-pariislik „Džainah“.

Balletti uudiseid iseseisvate etendustena valmib märtsiks, kus esitatakse L. Nielsen'i „Laksmi“ ja Drigo „Flora ärkamine“. Balletitrupi töökava kujunemine kahjuks on nõudnud seda edasilükkamist, kuigi nimetatud balletid taheti lavale tuua juba uueks aastaks. Esialgu aga võivad balletisõbrad end lohutada veel Tšaikovski „Pähklipureja“ püsimisega mängukavas.

TÖÖLISTEATER

Käesoleva hooaja silmapaistvaimaks saavutuseks Töölisteatris „Öitsva mere“ ja „Kirve ja kuu“ kõrval jääb kahtlemata W. Shakespeare'i „Othello“. A. Särev on „Othello“ lavastanud realistlikult, isegi peaaegu kaasaegselt, esile tõstes selle puhtinimlikke ja üldinimlikke elemente, mis kunagi ei vanane. Kuid „Othello“ seekordse lavastuse kunstilise õnnestumise peapõhjuseks on kindlasti A. Särevi Othello kuju. Oleme Tallinnaski võinud näha väga mitmesuguseid Othellosid, oleme võinud otse imetella näiteks kuulsa Papasjani jõulist, otse tuld purskavat Othellot, kuid ükski neist ei ole suutnud Othello kuju meile nii inimlikult lähedale tuua, nii mõistetavaks teha kui Särev. Särev ei piüa rõhutada Othello metsikust ja rassi, vaid seestmist õilsust, inimlikkust — ja annab nii hingestatud, kauaks meele jääva ja näidendi probleemile kõige lähemale tungiva kuju. See on uudne, värske ja loogilise lõpuni läbimõeldud Othello.

20. detsembril on H. Vuolijoe „Põleva maa“ esietendus. „Põleva maa“ dramaatilise sündmustiku tagapõhjaks on 1905. a. sündmused, millest autor annab õige värvirikka pildi. Kuid „Põlev maa“ on õigupoolest psühholoogiline draama, millele aga erilise põnevuse ja pinget annavad just revolutsioonilised sündmused. „Põlev maa“ on kahtlemata Hella Vuolijoe terviklikem, oma dramaatiliselt arengult ühtlasim ja ka ideoloogiliselt selgejoonelisim lavateos. Autor oskab juba esimeses stseenis tekitada põnevust ja võitluspinget, mis tõuseb iga järgneva stseeniga ja jõuab oma kõrguspunkti lõpptseenis. Peale hästi ja usutavalt joonistatud peategelaste elustab näidendi miljööd terve rida lopsakalt elulisi kõrvaltüüpe. Näidendi meile lähedane aine ja tugev dramaatiline pinget ning lopsakas tüübistlik peaksid sellele tagama vähimalt samasuguse menu kui see sai osaks „Niskamäe naistele“ nii meil kui ka Soomes.

„Põlevat maad“ mängiti esmakordselt 1936. a. veebruari algul Tampere töölisteatris. Näidend sai nii Tampere kui Helsingi lehtede poolt väga kiitvate arvustuste osaliseks ja sel oli Tampere töölisteatri laval suur menu.

„Põleva maa“ lavastab A. Särev.

Järgmise teosena valmib vististi jaanuaris A. Adsoni värske komöödia „Karu läheb mee lõksu“, mis neil päevil ilmus ka trükist. See on teataval määral „lluduskuningannat“ meenutav aktuaalse iseloomuga komöödia, kergelt ja sundimatult kirjutatud. Selles antakse heatahtliku huumoriga pihta kõigile, kuid eriti moodsaile naistest ja meestest „seltskonnategelasile“, kelle „tegevusest“ muidugi ühelgi hingelisel pole mingit tulu ja sellega õigupoolest rahuldatakse vaid mingit tõusiklikult snobistlikku laiskust. Komöödia lavastab P. Pöldroos.

Algupärasteist on peale J. Kunderi „Kroonu onu“ repertuaari võetud veel E. Tammlaane (Jänkimehe) „Valge legendik“. Kuigi see on noore autori esikteos, kuulub see ometi parimate ja küpseimate hulka meie viimaste aastate lavakirjanduses. Sel on mõningaid ühiseid meeleolusid A. Mälgu „Öitsva merega“, ka selles sünnib tegevus rannarahva keskel, ka selles rõhutatakse rannikuelanike ja sisemaa inimeste erinevat mentaliteeti, kuid ometi on „Valge legendiku“ miljöö hoopis teine, uudne ja värske. Näidendis käsitletakse Soome lahe põhjaranniku salapiiritusevedajate võitlust piirivalvega, nagu see oli mõni aasta tagasi. Autor näib olustikku tundvat põhjalikult ja tema antud pilt ei jäta erijoonte mahlakuselt midagi soovida. Ka draama ehitus on hästi õnnestunud, sündmustik on põnev ja koondatud, tüübistlik eluline.

Maailmakirjandusest tulevad kindlasti mängu P. Pogodini „Aristokraadid“, Brecht-Weilli „Kolme krossi ooper“ ja üks teos kas Soome või Läti näitekirjandusest.

Majanduslikult on Töölisteater seni hästi töötanud. Kuni 1. detsembrini on antud 95 etendust, publikut on olnud neil 34.114 ja piletite müügist on laekunud Kr. 17.637,48.

DRAAMASTUDIO

A. Särevilt uus dramatiseering: „Kõrboja peremees“.

A. H. Tammsaare esimene külaelu käsitlev psühholoogiline romaan „Kõrboja peremees“ ilmus 1922. aastal. Selles romaanis A. H. Tammsaare näitab oma sügavat kiindumust maasse. Ühtlasi saab ka romaan eelkäijaks „Tõe ja õiguse“ suurele maaepopõale.

Romaani intriig on väga haarav. Kõik kujud on psühholoogiliselt sügavalt põhjendatud, nõnda et seda romaanit tuleb pidada esimeseks puhtpsühholoogiliseks romaaniks maaelust. Peategelased Katku Villu, Kõrboja Anna, Katku Jüri, Sauna Eevi j. t. on joonistatud selgelt ja iseloomustatud tabavalt.

O. Lutsu — A. Särevi „TAGAHOOVIS“ Valga „Sädes“
Näitejuht — F. Pettai, dekoraator — K. Rooleid

Kirjandusloolane M. Kampmaa ütleb, et A. H. Tammsaare „Kõrboja peremehes“ on intriig läbi viidud antud karakterjoonte ja kirjeldatud olustiku tõttu nõnda järjekindlalt, sellase paratamatusega, et teist sõlmeheidet, peamiselt aga teissugust lahendust vaevalt saab välja mõelda.

Edasi resümeerib M. Kampmaa: „Vastavalt oma harjunud kombele avastab Tammsaare selles oma kunstikõpsemas teoses inimhinge sisimaid saladusi, käsitleb sügavat ja laialist huvi äratavat psühholoogilist probleemi, mis seekord sugeneb tegelaste südame uhkusest ja kinnisest endasse sulgenud iseloomust. Ta arendab siit romaani juhtiva idee, mille järele noored inimesed siis oma isikliku õnne käest ära mängivad, kui nad eelkujutatud karakterjoonte tõttu hilistuvad oma üheteekuuluvuse äratundmisega ning selle vastastikuse ülestunnistamisega.“ Teine väärtuslik psühholoogiline tunnetus, mis seatud selle romaani aluseks, on see, et ka näiliselt põhjavajunud ja moraalset defektset inimesi võib leida suuri ja külgetõmbavaid omadusi.

A. Särev selle dramatiseeringuga tõestab, et dramatiseering võib olla palju sügavam ja psühholoogiliselt põhjendatum lavateos kui n.-n. pärisnäidendid, mida toodetakse lavakitsiks tosinate viisi.

Draamastuudio teater selle dramatiseeringu mängukavasse võtmisega jätkab Tammsaare lavastamist, ühtlasi aga jätkab ta oma traditsiooni algupäraste näidendite lavastamises.

„Üks tuvi lendab merele“

on Artur Adsoni uue — järjekorras üheksanda — lavateose nimi. See on üle mõne aja tõsisema sisu ning ideega näidend, milles ei makseta lõivu päevakajalisusele, vaid käsitletakse üldisemat probleemi, mis inimesi alati on huvitanud ja tulevikuski huvi ei kaota.

Teose juhtmotiiviks on surma ja elu probleem. Selle näitamine piltlikult kuidas surm inimestega mängib ja kuidas ka inimene eluga võib mängida. On tugevasti esile tõstetud surma mõjud ning ilmutused, et siis lõpuks seda tugevamini rõhutada elu väärtust. Autori meetood on: varju kaudu valgusele, läbi masenduse optimismile, millele on pühendatud kolmas vaatus.

Vastavalt ainele sünnib teose keskne tegevus — teine vaatus — maailmasõja päevil. See on periood, mida meie laval ei ole veel valgustatud, kuid mis oma tüüpide, huvide ja ideede, üllatuste ja paratamatuste ristlemise ning külluse poolest on eriti tänuväärne aine taaskujutamiseks.

Idee ulatusele vastavalt on ka tegevuse aeg ulatuslik: algab seitse aastat enne maailmasõda ja lõpeb 10. a. pärast viimast. Sõltuvuses sellest näeme siin kolme põlve inimesi.

Ehkki näidendi tuum on tõsine, ei püüa autor kusagil vaatajat raskemeelsusega lämmatada, vaid elutervet huumorit, heatahtlikku muigamist, kuid ka krõbedamat ja teravamast torkamist (kus see on ära teenitud) on kasutatud ja laiali piserdatud sellaselt, et see vaatajale võimaldab tarvilist vaheldust ja teretulnud puhkust.

Näidendi lavastab Ruut Tarmo, mängides ühtlasi peaosa, oma tuntud süvenemisvõime ja elulise kujundustaibu ning kunstilise distsipliiniga.

VANEMUINE

Vanemuise käesoleva hooaja esimese poole töö on arenenud mitmeti huvi pakkuvalt ja lootusrikkalt. Kõigepealt möödus Vanemuisel kui esimesel eesti kutselisel teatril kutselise teatrina töötamise 30. a. tähtpäev, mida pühitseti pidulikult 21. novembril. Juubeli puhul valis Vanemuine ka oma esimesed teenelised tegelased. Teeneliseks dirigendiks valiti J. Simm, teeneliseks lavategelaseks pr. A. Pöder, teeneliseks näitekunstnikeks J. Pöder ja R. Ratasapp. Ühtlasi kinkis Riigivanem juubeli puhul Vanemuise tegelaskonnale 5000 krooni.

See oli teatri elus väljastpoolt vaadatuna kõige suurem sündmus. Teatri siseses elus ja tegevuses ei tähendanud aga seegi juubel muud kui pinevat tööd, mida siin kogu aeg on tehtud suure püsivusega.

Püsivat tõusu tendentsi näitab, võrreldes eelmise hooajaga, käesoleval hooajal nii teatri kassa kui ka publiku ja etenduskordade arv, kuigi juba möödunud hooaeg oli selle poolest rekordiline kogu Vanemuise ajaloos. Kui möödunud hooajal oli hooaja algusest kuni 1. detsembrini lavastusi 7, etendusi 60, publiku arv 13.645 ja kassa Kr. 7772,72, siis käesoleva hooaja sama ajavahemiku kohta on need andmed vastavalt: lavastusi 6, etendusi 76, publikut 13.981 ja kassa Kr. 9002,65. Võib julgesti arvata, et tagasiminekut nendes arvudes käesoleva aasta kahjuks ei anna ka detsembrikuu.

Tagasiminekut käesoleval hooajal on näidanud ainult uuslavastuste arv, mil on väga komplitseeritud põhjused. Käesoleva hooaja esimese poole töökavas ette nähtud 12 uuslavastusest on olnud tarvidust lavale tuua ainult 9 lavastust. Selle vastu on läbi löönud see seisukoht, et üks lavastus seisab kauem repertuaaris ja peab vastu rohkem etenduskordi kui varem.

Peapõhjus, millest nimetatud olukord on tingitud, seisab selles, et Vanemuise ruumid on Tartus peaaegu ainsad korralikud ja sobivad igasuguste asutuste, seltside ja koolide aastapäeva-koosolekuiks, juubeleiks, pidudeks jne. Nii kujunes olukord teatritele eriti halvaks käesoleva hooaja aktoobri- ja novembrikuu jooksul, millal neid pidustusi oli eriti palju ja ruumid Vanemuise seltsi kaudu väljäuiritult olid võõraste kasutada, kuna teatritele endale sageli jäi ainult paar-kolm etenduse võimalust nädalas. Et käesoleva aasta etenduste arv on siiski suurem, siis on see saavutatud osa etenduste Saksa teatri ruumidesse ülekandmisega ja enne kontserte kl. 16 ja 17 korraldatavate etendustega. Kuid see pole jätnud mõjutamata kassat ja vaatelejate arvu.

Katsetused etenduste korraldamisega Tartu teise teatri ruumides — Saksa teatris — ei anna tulemusi. Need ruumid on publikule võõrad, kuigi teatri otstarbeks paremad, ja näitlejad saavad anda hoopis teiselaadilist mängu. Nii andsidki seal katseviisil korraldatud etendused oktoobris-novembris defitsiidi ja vaevalt seal edaspidigi teater riskib veel etendusi anda.

Kõigist neist eelöeldud asjaoludest tingituna on teater sunnitud olnud suuremal määral käima ringreisil kui see oleks normaalne. Käesoleva hooaja tegevuskavas oli ringreiside ettevõtmine ette nähtud alles kevadel pärast hooaja lõppu ja ruumide ümberehituse algust, kuid seda tuli ülaloodud põhjusil teha juba enne jõule. Pikemate ringreiside korraldamine hooaja kestes omakorda takistab uute lavastuste ettevalmistust.

Käesoleva hooaja esimese poole lavastustest on hästi korda läinud ja õnnestunud nii arvustuse kui ka publiku otsuse järgi „Niskamäe naised“, „Madame Butterfly“ ja juubelitükk „Püve talus“. Kiiresti kadus repertuaarist hooaja avatükk „1905“, mis ei leidnud tarvilist hinnangut. Ülejäänud lavastustest on pooldamist leidnud operett „Nahkhiir“, seda eriti oma haruldaselt hea muusika tõttu, ja „Tütarlaps tänaval“ kergekoelise lavaefektiderikka rahvatükina. Kiitust on teeninud ka noorsootükk „Viuldaja Lulli“.

UGALA

Möödunud kuus toimus Ugalas teataval määral ajalooline sündmus: ühel ja samal päeval ning kellaajal andis teater kaks esietendust. Nimelt esietendus Viljandis Särev-Mälgu „Öitsev meri“ ja samal õhtul Kaarli-Rimmus Trigeri näidend „Õnnelik abielu“. Ugala ansambli oli jaotatud pooleks, kusjuures „Öitsvas meres“ mängisid kaasa ka lisa-jõud. „Öitsva mere“ lavastas K. Söödor, „Õnneliku abielu“ Ed. Tinn.

Arvustused võtsid mõlemad lavastused võrdlemisi hästi vastu, kusjuures korduvalt on rõhutatud seda, et Ugala abijõud, s. o. mitte-kindlapalgalsed, annavad juba täiesti rahuldava tasemega näitlejaid. „Öitsev meri“ näib niihästi Viljandis kui ka maal võõrusetendusi andes kujunevat isegi lavastuseks, mis kõige enam läheb publikule siidame lähedale — võrreldes teiste tänavuse hooaja lavastustega. Ka edaspidi tahab teater anda lavastusi kahe trupiga, et abijõududel oleks enam võimalusi arendada oma lavalisi võimeid.

Ugala andis käesoleva kuu algul võõrusetendusi ka Järvamaal, kandes seal neljas kohas ette „Platon Kretšeti“, ja ühes kohas Harjumaal — Raplas — andes seal „Tütarlaps tänaval“, mis muide seni Ugala tõlgitsemisel on saanud 27 etendust. Vastuvõtt oli kõikjal väga soe ning ka aineliselt olid võõrusetendused tasuvad.

Peale ülalmainitute andis Ugala möödunud kuus ka H. Visnapuu noorsooetenduse „Kuu venda“ Salme Tamme lavastusel.

Edaspidisest töökavast oleks mainida Bayard Veilleri „Mary Dugani protsessi“, mis nende ridade trükkis ilmudes juba kindlasti on saanud esietenduse. Arvatavasti vana-aasta õhtul tuleb esietendusele Anne Nicholshi „Kolm korda laulatatud“ („Iiri roos“). Jõuluks antakse lastele veel viljandlase P. Rummo laste jõulunäidend „Lõunatuule eksirännak“. Kaks esimest lavastab Ed. Tinn, viimase K. Söödor.

Mis puutub jaanuarikuu kavatsustesse, siis enam-vähem kindel on siin „Niskamäe naiste“ väljatoomine. Arvatavasti selle kuu lõpuks saab valmis ka Arnold Sepa üks näidendeid, mis autoril praegu on viimistlemisel. Uus näidend taotleb hoopis erilaadsemat miljööd kui senised tähendatud autori teosed. Ka on kavatsusel mõne kergema komöödia — vahest isegi jandi, kui sobivat peaks leiduma — repertuaari võt-

Operett „ORLOV“ Kuressaare teatris. Näitejuht — R. Kuljus.

mine, sest hooaja esimese poole repertuaar oli võrdlemisi tõsine ning publiku seast on tulnud korduvaid sooviavaldusi kergemate lavastuste kavasse võtmiseks.

Teater Ugala juhatas viimasel koosolekul alandada teatripiletite hindu, tehes mitmeid soodustusi. Sellega loodetakse teatrit teha kättesaadavaks kõigile. Eelmistel hooaegadel andis teater n.-n. „maksuta etendusi“ ainult riidehoitatusu — 10 senti — eest. Kuna aga see hakkas mõju avaldama etenduste üldkassale, siis jäeti tähendatud „maksuta etendused“ edaspidi kavast välja, kuid selle asemel alandati üldiste pääsmete hinnad sellaseks, et ka kehvemad teatrisõbrad pääsevad etendustele.

KANNEL

Pidev ja mõõnadeta töö Võru Kandle teatris jätkub, millest tingituna kujuneb Kandle teatritele tänavune hooaeg elavamaks kui kunagi varem. On kindel, et tuleva aasta kevadel Võru teater läheb suvevaheajale rekordsete töötagajärgedega — nii etenduste arvu kui ka küllastajate hulga suhtes. Üha tõusvat huvi ja tähelepanu on pälvinud Kandle teatri külastusetendused maakonnas. Külastusetendusi annab Kandle teater maal järjekindlalt igal nädalal ihe, külastades maakonna keskusi. Kui mõnigi suurem teater on pidanud leppima ringreisietendustel tihti pooltühjade kassadega, siis Kandle teatril seda küll seni pole olnud. Kõik saalid, kus toimuvad Võru teatri etendused, on alati viimse kohani välja müüdnud, paljud hilinenud on sunnitud isegi koju tagasi pöörama ning ettekandeid on võetud vastu kõige suurema soojuse ning poolehoiuga. Kandle teater on saanud hulga tänukirju külakosti eest seltsidelt valdades ja isegi üksikult teatrikülastisilt. See näitab, et oma maakonnalinna teater on kõigiti suutnud rahuldada Võrumaad ja ta teatrisõbralist rahvast. Viimasel ajal on antud külastusetendusena Emödi ja Töröki „Tütarlaps tänaval“ ja ka Arnoldi ja Bachi „Hooldaja“.

Viimase esietendusena tuli Kandle teatris lavale vene kirjaniku Aleksander Korneitšuki näidend „Platon Kretšet“. Esietendusel oli publikut rohkesti ning etendus võeti Võru teatripubliku poolt hästi vastu. „Platon Kretšeti“ läbilõovust esietendusel arvestades tuleb eeldada selle lavatüki pikemaajalist lavale jäämist Võrus.

Et viia teater Võrus kõigile lähemale ja teha kättesaadavamaks, selleks asus Kandle teater möödunud kuust alates korraldama odavahinnalisi rahvaetendusi. Rahvaetendustena toodi lavale „Öitsev meri“ ja „Hooldaja“. Kuigi mõlemad teosed on Võru laval käinud mitmed korrad rohkearvulise publiku ees, üllatasid omakorda rahvaetendused — Kandle saal täitus nii, et ei jatkunud kõigile istekohti.

Möödunud kuus andis ka Kandle teater noorsoo- ja õpilasteetendusena „Libahundi“. Praegu käivad proovid Hella Vuolijõe „Niskamäe naiste“ ja G. Berri „Proua advokaadi ja ta mehega“. Viimane valmib lavaküpeks detsembri lõpuks ja esimene jaanuari alguks.

KURESSAARE

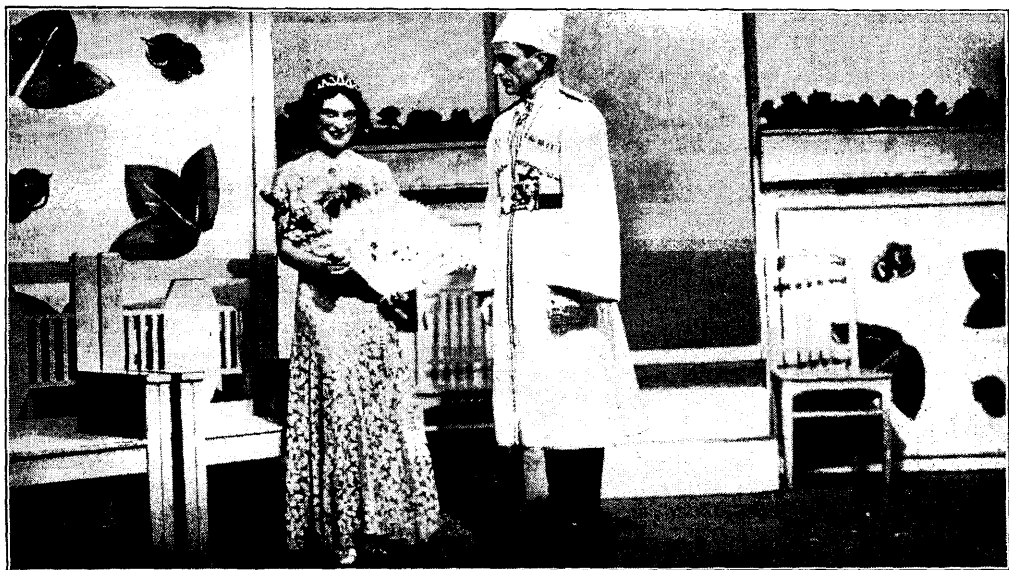
„Kauka Jumala“ esietendusega 21. nov. s. a. märkis ka Kuressaare teater pidulikult eesti kutselise teatri 30 a. juubelit.

Esietenduse eel andis kutselise teatri arengust ja A. Kitzbergi osast selles kokkuvõtliku ülevaate teatri dramaturg mag. B. Sööt.

Näitlejaskond oli teinud tubli töö ning esitas hoogsas ja tihedas mängus vana, aga ikka uue ja kaasakiskuva „Kauka Jumala“.

Käesoleva hooaja esimene pool on lõppemas. Praegu käib kibe töö kahe viimase lavastusega. Esimesega, opereti „Orlov'iga“, tehakse viimaseid proove, nii et hooaja esimene operett näeb rambivalgust 10. dets. Selle järele on veel 1½ nädalat tööd lastenäidendiga „Robinson ei tohi surra“ ja pühad võivad tulla. Pühade vaheajal asutakse uue lavastusega tööle ja valmistatakse vana-aasta õhtu jaoks segaeeskava.

Milliseks kujuneb uue aasta repertuaar, see pole veel lõplikult selgunud. Esimeses järjekorras tulevad lavastusele „Vabandamatu tund“, „Öitsev meri“ ja „Olly ja Polly“, Jaanuarikuus märgib oma 10-a. kutselist tegevust teatri tantsujuht Adja Kuljus — oma tantsustuudio õpilaste karaktertantsude õhtuga.

Operett „ORLOV“ Kuressaare teatris. Näitejuht — R. Kuljus

Loetut — nähtut — kuuldut

Novembris Vahhtangovi-nim. teater Moskvast pühitsetes oma viieteistkümnendat aastapäeva. Vahhtangovi-nim. teater on teatavasti võrsunud Moskva Kunstiteatrist ja tema esimeseks juhiks ja kunstilise ilme andjaks oli andekas E. Vahhtangov, kes aga varakult suri. Tema mälestuseks nimetatigi teater Vahhtangovi-nimeliseks. Ka eesti publikule on see teater tuntud küllaskäigust Tallinna 1921. a.

Juubeli puhul teater andis välja viis albumit, millest kolm on pühendatud teatri silmapaistvaimaile lavastusile: „Aristokraadid“, „Jegor Bulõtšev ja teised“ ja „Palju kõra ei mällestki“, kuna kaks albumit märgivad näitlejate B. Štsukini ja R. Simonovi loomingut.

Mis meid selle juubeli puhul eriti huvitab, on asjaolu, et Vahhtangovi-nim. teater 15 aasta jooksul (1921—1936) on lavastanud ainult 32 teost. Nimelt ainult 32 lavastust! Peame müdugi arvestama Venemaa olusid, kus üht õnnestunud näidendit võib mööda sadasiid kordi, kuid siiski annab lavastuste võrdlemisi väike arv tõendust Vahhtangovi teatri tugevast endakriitikast ja põhjalikust ettevalmistustööst, mille tulemusena teater on võinud anda rea õnnestunud ja läbilõõnud lavastusi ning mis on viinud selle teatri juhtivale kohale vene teatrielus.

Vahhtangovi teater sobib eeskujuks kõigile neile, kes oma töös seni puuduvat kvaliteeti püüavad asendada kvantiteediga ning töö keskendamise ja kunstilise süvenemise asemel harrastavad välispidist reklaamimaigulist laiatamist: paari aastaga antakse rohkem lavastusi kui Vahhtangovi-nim. teater suutis anda 15 aastaga, etenduste arv aetakse ka kahjusid kannatades võimalikult suureks, näiteseltskond kiillustatakse üldist taset nõrgendades mitmeks trupiks, rännatakse sealjuures veel mööda maad ringi — et aga hooaja lõpuks saaks numbritega näidata rekorde! Just nagu oleks töö rohkus mingi eriti hinnatav voores või nagu saaks sellega tõmmata publikut teatri juure. Kunstis hinnatakse kvaliteeti.

Meie lugejaile on ajakirjandusest teada, et A. Borodini ooper-farss „Sangarid“, millele uue teksti oli kirjutanud Demjan Bednoi ja mille lavastas A. Taiirov Moskva Kammerteatris, võeti repertuaarist maha ja lavastajale tehti avalik peapesu ajalooliste sündmuste viruldamise ja võltsi kujutamise eest.

On huvitav jälgida sel puhul vene ajakirjanduse kirjutusi. Ei lepita sellega, et Taiirov tunnistas avalikult „Sangarite“ lavastuse juhuslikuks eksituseks, vabandades, et eksida võib igalüks ning et kui eksitusest on aru saadud, olgu ka lool lõpp. Rõhutatakse, et „Sangarite“ lavastus ei ole juhus, et sellane esteetitsev, formalistlik tegulaad iseloomustab peaaegu kõiki kammerteatri lavastusi juba aastaid. Tuletatakse meele kunagist Vahhtangovi ütlust, et Taiirov „ei suuda tunda inimvaimu, ei suuda tunda sügavalt traagilist ja sügavalt koomilist“. Vahhtangov ennustas kurva lõpu: „Kammerteater saab kunagi vastikaks ja „üleslööduks“, võõbatud ja moe viimase karje järgi ehitud vanaks kokotiks“. Ja kui nüüd see ennustus on täide läinud, siis on selles süüdi nii Taiirov, kes sundis kollektiivile peale oma tahte, kui ka kollektiiv, kes vaiks ja varjas Taiirovit. Teatris käisid kõik kikkivarvul ja kellelgi ei olnud julgust avaldada oma arvamist. Magister dixit! Ja punkt!

Kuulame nüüd, mida ütlevad näitlejad p ä r a s t seda, kui Taiirov oli omad noomited kätte saanud. Teatrikollektiivi koosolekul ütles üks näitlejaist, et teatri kunstiline juhtkond oli eraldunud kollektiivist. Näitlejate igasugune katse kaasa rääkida teatri loominguks töös liiguti kategooriliselt tagasi. „Teie asi on mängida, küllap meie juba teie eest mõtleme (?!). Mina vastuotan lavastuse eest, mitte teie...“ nii olevat vastanud Taiirov. Teatrisse tekkis bürokraatlik režim, kus direktor eraldas end üldisest kollektiivist. Edasi märgiti, et teatris valitseb loominguks passiivsus ja puudub igasugune meetod näitleja loominguks kasvatuseks. See viis selleni, et üksikud näitlejad otsisid endale tööd väljaspool teatrit, et leida võimalusi oma loominguks tungide rakendamiseks. Üks teatrikooli õpilasi rääkis sellest, kuidas neid, õpilasi, oli „Sangarite“ esietenduseks vabastatud koolitööst ja laiali paigutatud mõnda saali käsuga energiliselt aplodeerida, et sellega tõendada lavastuse menu jne. Lavastaja sundis näitleja vastuvaidlematult painduma oma tahte alla, võttes talt seega isikliku algatusvõime ja loominguks. Lavastajale olid südamelehedasemad lavastuse dekoratiivne konstruktsioon, valgustuseffektid ja kostüümid kui elava inimese — näitleja — loominguks ja tunded.

✱

Pariisi lehed kirjutavad ühest huvitavast teatriuudisest. Kui prantsuse provintsielanik-teatrisõber tahtis külastada Pariisis teatrit, siis kulus ta küllaskäiguks Pariisi seni ilka 2—3 päeva. Muidugi kohutab see kokkuhoidliku prantslase teatrit eemale. Esietendusehuvilisele on nüüd Prantsuse Õhuühenduste Ühing vastu tulnud ja Pariisi ning provintsi linnade vahel sisse seadnud erilised teatri-lennukid. Teatrikülastajad viiakse näidend alguseks teatrisse ja pärast etendust kohe jälle tagasi. Piletihind on võrdne I kl. raudteepiletile.

Teatrilennukid leiavad väga elavat kasutamist ja nüüd kaalutakse juba tõsiselt säärase lennuühenduse sisseseadmist ka Londoni ja Pariisi vahel. See oleks väga mugav: istuda õhtul pidurüetuses Londonis lennukisse, nautida esietendust Pariisis ja umbes tund aega pärast etendust olla samal õhtul jälle kodu tagasi.

✱

Tänavusi Nobeli laureaate Eugene O'Neill elab praegu Ameerika kauges läänes. Alles nüüd kirjutavad Ameerika lehed, kuidas ta selle rõõmusõnumi vastu võttis. Algul ei tahtnud ta seda sugugi uskuda, siis aga tegi ta heastmeelest surmasõlme ja hüüdis: „Tunnen end sinise lindiga ehitud hobusena“.

On huvitav märkida, et O'Neill'il Ameerikas on palju vaenlasi ja et teda loetakse seal väga vähe, ehkki ta kolm korda järgemööda on saanud Pulitser'i auhinna.

Kuna O'Neill on nüüd Ameerikas kuulus, räägitakse imelugusid sellest, mis ta näidendid on seal enne lavale pääsmist „läbi elanud“.

Imelikem oli lugu ta näidendiga „Strange Interlude“, mis Väini lavadel saavutas võrratu edu. O'Neill pakkus seda 1929. a. Bostoni teatrile. Boston, olles vooruslik ja puritaanlik linn, kahtles, kas võib lavale lasta „seda hullu tüki, kus inimesed kõik välja ütlevad, mida mõtlevad“. Lõpptulemus — näidend liiguti tagasi.

Bostoni külje all on väike kitsi armastav linn Quincey. Seal on vaid üks väike teater, kuid see omab pöörase julguse ja algatusvõime. O'Neill'i tükk võeti seal rõõmuga vastu.

Nüüd elas Boston üle suure ime. Quincey on Bostoniga ühenduses trammi- ja

omnibuseliniiga ja auväärset Bostoni pürjerid, kes näidendit oma linnas ei sõandanud vaadata, jooksid kui üks mees Quincey'sse, et seal tasa-pisi näidendit vaadata. Suur oli aga nende üllatus, kui seal sõpru, tuttavaid ja sugulasi karjana ees leiti. Nii kestis terve aasta Bostoni ja Quincey vahel tõeline rahvasterändamine.

Kuuldavasti töötab kirjanik praegu näidendi kallal, mis käsitab Ameerika pioneerperekonna elu viie generatsiooni kestes. See draamaatiline saaga koosneb kaheksast iseseisvast näidendist, mida mängitakse 8 päeva järgemööda. Igatahes seik, mida teatriajaloos pole olnud pärast Greeka tri- ja tetralooge.

Bostoni teater on selle uue tüki peale juba varakult sooviavalduse sisse saatnud.

Viini Rahvusteatri direktor dr. Németh külastas hiljuti Varssavi teatreid, mille puhul ta kirjutab Viini lehtedes: Poola pealinna teatrikultuur on väga arenenud. Teatrikunstis on märgata kaht peavoolu: Narodni teatris harrastatakse deklamatsiooni ja traditsioonilist, stiilipuhast näidendit, kuna Polski teatris, mis mahutab üle 1000 vaatleja, pannakse rõhku moodsale, vabale voolule näitekirjanduses. Viimases lavastati hiljuti dramatiseering Dickens'i „Pikvick'ist“. Tükk on koreograafiliselt seadeldud ning väga huvitav näitlejate marionetliku, stiliseeritud mängu ja sobiva muusikaga. Tükist jookseb punase näidina läbi huumor. Publiku vastuvõtt oli tormiline; ka arvustus ei ole kitsi kiitusega.

Edasi oleks huvitav märkida, et poola teatris ei praktiseerita n.-n. „peaproove“, kuna teatri juhatus on veendunud, et näitlejad enne lõunat, tühjale saalile niikuinii täie andumusega mängida ei saa. Arvustajad vaatavad tükki alles 3.—4. etendusel, kui näitlejad on end juba sisse mänginud.

Viini Riigiooperis laulis Jan Kiepur „Rigoletto“, mille puhul arvustus lausub: „On tähelepanav, kui võrd üks hea näitleja oma tugeva isiksusega kogu lavateose niivõrd suudab tõsta. Iga viimnegi kooriliige tummeks end nagu kohustatud olevat andma oma parima. Nii saavutas „Rigoletto“ ettekanne, ehkki terve koosseis peale J. Kiepura oli endine, kõrgeima kunstilise taseme.“

Novembri lõpul saksa rahvavalgustamise ja propaganda riigiminister Goebbels ilmutas käskkirja, millega „lõplikult keeldakse kunstikriitika jätkamine senises vormis“. Tema, Goebbels, olevat võimuharamisest saadik saksa kunstiarvustusele annud neli aastat aega, et ta hakkaks suunduma natslike põhimõtete kohaselt. Kuna aga arvustus ikkagi veel ei olevat eeskujulikuks saanud, siis olevat see nende „kahjurite“ süü, kes ikka veel vanas vaimus püüdnud kultuuri teha.

Kui seni arvustajalt Saksamaal nõuti ainult tõuraamatu esitamist, siis peab tal nüüd ka ristimistunnistus kaasas olema: alla kolmekümneaastasil on keeldud arvustavalt sõna võtta.

Õigusega märgib sel puhul välismaa ajakirjandus, et arvustus Saksamaal faktiliselt juba neli aastat mulla all puhkab. Kriitika saksa ajalehis ja -kirjus on natsliku režiimi algusest saadik tasa lülitatud, allutatud partei programmile, arvustajad on aga riigi kultuurkoja liikmed. Iga vääratus võis neile tuua koha kaotuse ja ongi seda neile korduvalt toonud.

Helsingi Rahvateatri näitejuht-direktor E. Salmelainen, kelle lavastus andis Joh. Terrapää (Hella Vuolijoe) näidendile „Niskamäe naised“ Soomes menuka stardi, lavastas külalhsena sama näidendi ka Estonias. Direktor Salmelainen eesti keelt ei oska, samuti ei oska näitlejad soome keelt, aga läbi saadi. Iga mees rääkis oma keelt, aga üksteist taibati suurepäraselt, kuna on palju ühiseid sõnu. Ainult kord läks asi selle „hõimukeelega“ pisut viltu.

„Niskamäe naistes“ on stseen, kus lavasügavusest kõnnib esiplaanile üks kehakaid peremehi ja ütleb siis seal oma sõnad. Näitleja on juba paar korda osa läbi võtnud, siis aga tundub lavastajale, et oleks sobivam, kui talumees algaks oma juttu juba lavasügavusest tülles ja lõpetaks selle esiplaanile jõudes. Ütleb siis Salmelainen Ants Jõgile, kes mängib seda peremeest, et „kordame veel kord, aga kui nüüd tulete, siis „tulkaa sisään puhuen“. Ants vaatab Salmelaisele silma ja ütleb siis taibates „jah,“ pöörab tagasi, tõmbab kopsud õhku täis ja tuleb siis esiplaanile, ähkides ja pukkides kui väike vedur...

Ed. R.

Kroonika

● Moskvas kanti kontsertlavalt ette Beethoveni ainus ooper „Fidelio“, mis 1805. a. esietendusel Viinis põhjalikult läbi kukkus. Ooperit dirigeeris G. Sebastian.

● Moskva Realistlikus (Ohlopkovi) teatris tuleb käesoleva kuu lõpul esietendusele Lope-de-Vega näidend „Naistemäss“, mis aastate eest läks A. Särevi lavastusel suure menuga meie Tööliseteatris.

● Kui kiiresti kunstnikkond Nõukogude Venes reageerib püevusündmusile, näeb sellest, et nende nimekaimate näitekirjanikke Afinogenov on kirjutanud näidendi „Tervitus, Hispaania!“, mis novembri lõpul tuli ettekandele Moskvas.

● Vanadest klassikutest on Shakespeare ikkagi mängitavamaid autoreid Venes. Praegu läheb näiteks Moskvas kahes teatris korraga „Othello“, siis „Kuningas Lear“, „Palju kära ei millestki“, „Romeo ja Julietta“ ja „Egiptuse ööd“.

● Leedu ooperi looja näitleja K. Petrauskase 25-aastase kutsetöö juubelit pühitsetakse pidulikult 20. detsembril Kaunas, kuhu on palutud külalistena ka Eesti Näitlejate Lüdu esindajad. Ette kantakse Rimski-Korsakovi ooper „Grad-Kitež“.

● Austria kirjaniku Juliane Kay näidend „Charlotte Ackermann“, mida mitu teatrit soovisid oma mängukavasse, tuleb nüüd veebruari algul ettekandele Viini Burgtheateris. Nimiosa mängib tuntud Hilde Wagner.

● New Yorgi teatripubliku soovil katsetatakse seal praegu pimedas loetavate programmidega. Nimelt trükitakse need mustale paberile valgete tähtedega, kusjuures trükiavalgele on lisatud teatud osa „hülgeainet“.

● Hiljuti lavastati Pariisis kirjanik Raynal'i näidend „Napoleon unique“, mis sai sooja vastuvõtu osaliseks. Üldse näib, et Napoleoni-teema on armastatud näitekirjanike hulgas, sest ka Ferdinand Bruckner on kirjutanud näidendi Napoleoni nime all „Napoleon I“. Tegevus algab Napoleoni lahkuminekuga oma esimesest naisest Josephine'ist ja lõpeb ta tagasitulekuga Elbast. Esiplaanil näidendis seisavad kolm naist, kes N. elus mängisid tähtsat osa: Josephine, poolatar Anna Walewska ja Marie Louise. Lõppstseen kujutab traagilist momenti, kus Napoleon saab teada, et Marie Louise teda petab Neipper'iga. Näidend tuleb esilavastusele Prahas enne jõulu.

Senini on Bruckner oma näidendit näidanud vaid intiimseimatele sõpradele, kes kinnitavad, et see olevat Bruckner'i pa-

rim töö pärast näidendit „Elisabeth von England“.

● Daani kirjaniku Erik Soya näidend „Ki vagyok én“ („Kes ma olen?“) 11 pildis eel- ja järelmänguga tuli Praha Rahvusteatris esmaettekandele. See on sümbolne, satiiriline, peenelt väljatöötatud lavateos, mis oma kirjandusliku väärtuse kõrval omab tugeva lavalise väärtuse. Arvustus ennustab tükile püsivat menu.

● Ajalooste näidendite, resp. biograafiate dramatiseerimine on Pariisis ikka veel täies hoos. André Pascal kirjutas 4-vaat. draama Diane de Poitiers'ist, kes teatavasti oli favoriit Franz I valitsuse ajal. Tükk kantakse ette käesoleval hooajal.

● Hans Multerer, kes endale näitekirjaniku nime lõi näidendiga „Spiel vom Leben und Streben des Bauers“, tuli hiljuti välja uue näidendiga „Stimmen in und um uns“, mille esmalavastuse andis Praha Saksa teater. Arvustus märgib, et kirjanikul peaks olema niipalju endakriitikut, et ta ei laseks lavale nii nõrka näidendit, mille läbikukkumist juba näidendit lugedes võib ette ütelda. Teos on muidugi sellega märgitud „läbikukkumaks“.

● Praha Juudi teatris mängitakse juba pikemat aega teravmeelset ja tegevusrikkast Ameerikas elava kirjaniku A. Kalmanovitz'i komöödiat „Motel Pantoffel“.

Motel on tuhvlikangelane, kes, algul oma naisest pilgatud ja vastu seinu surutud, lõpuks süiski — lõbusate seikluste järele — tõendab oma üleolekut naisest. Kõigiti lõbus tükk, mida autor ise on täiendanud meloodilise, sobiva muusikaga.

● Max Reinhardt lavastab New Yorgis suurt piiblisuliselt Franz Werfel'i draamat „Töötatud tee“. Ameerika lehed toovad sagedasti sõnumeid lavastuse suurejoonelisusest. Terve teater ehitati ümber, ja nagu nüüd kuulda, asendatakse orkester, kes pidi ette kandma tüki saate-muusika, mehaanilise muusikariistaga. Muusika võetakse vastu ultravioletsete kiirte abil ja saadetakse kiirte abil edasi teatrisaali. Effekt olevat kirjeldamatu.

● Nagu Itaalia lehtedest näha, organiseeritakse Itaalias teatrit Itaalia-Aafrikasse. Algul saadetakse Abessiiniasse üks dopolavaso-ühingule kuuluv Trespisvanger, kus siis väiksemates linnades ja küldes antakse muusikalisi komöödiad, 1-vaatuselisi näidendeid ja revüüd. Hiljem ehitatakse Addis Abedas transporteeritav teater, mille abil antakse rändetendusi ka teistes linnades.

● Nagu Ungari lehed teatavad, on Ladislaus Bus-Fekete'l valminud uus komöödia „Tausend Meter über dem Meer“. Ka Stefan Békeffi (meile tuntud oma „Vabandamatu tunni“ kaudu) lõpetas uue lustmängu „Stubenmädchen, Zimmerkellner, Lohndiener“, mis käsitleb võõrastemaja-teenijaskonna askeldusi suures hotellis. Ladislaus Lakatos'elt on samuti uus näidend, mis kannab pealkirja „Testament“.

● Hiljuti surnud näitekirjaniku Luigi Pirandello viimne lavateos, „Mägismaailma röövlid“, tuleb esietendusele Firenzes.

● Budapesti ja Viini riigiooperid tahavad märtsis korraldada vahetusetendusi. Kumbki ooper kannaks ette kaks ooperit ja ühe balleti.

● Muusikaline naljamäng „Axel taeva-väraval“ läks Theater an der Wien'is hiljuti 125 korda, mis tuleb suuremalt jaolt panna peategelaste, rootslanna Zarah Leanderi ja Max Hanseni, arvele.

● 10. detsembril andis Stokholmis kuningas Gustaf üle Nobeli auhinna nende võitjatele. Puuduva Eugenie O'Neill'i asemel võttis kirjandusauhinna vastu Ameerika saadik.

● New Yorgis meeldib praegu kahe inglise näitleja „Hamlet“ — John Gielgudi ja Leslie Howardi oma. „Lavaukses“ meeldis publikule väga noor Margaret Sul-lavan.

● Aristophanese „Konnad“ kanti hiljuti Baseli üliõpilaste poolt kreeka keeles ja maskidega (näokatetega) ette. Menu oli suur. Arvustus kiidab üksmeelselt ka Max Breitschmiedi loodud maske.

● Jaanuaris tuleb Läti Rahvateatris ettekandele ungarlase Janor Bókay naljamäng „Megvédtem egy arszonyt“ („Kaitsetu naine“), mida Rahvateatri direktor käis Budapestis vaatamas.

● Berliinis sai Riigiteatris suur menu osaks „Maria Stuart'ile“. Nimiosas mängis Käthe Dorsel, Elisabethi Hermine Körver.

● O'Neill'i „Lein sobib Elektrale“, mis käesoleval hooajal on tulnud ettekandele Budapestis, lavastatakse varsti ka Viini Burgtheateris.

● 4. detsembril alustas New Yorgis „Tubaka-tee“ oma lavakarjääri neljandat aastat. Praegu „Tubaka-tee“ ühe ettevõtja lavastusena seisab etenduste arvu rekordilt teisel kohal pärast „Iiri roosi“ selle 2532-e ettekandega. „Tubaka-tee“ on nüüd läinud juba üle 1300 korra. Seni teisel kohal seisev „Lightnin“ oma 1291-e korraga on langenud kolmandale kohale.

● Novembri lõpul sai Edinburgh'is suure menu osaliseks sir James Barrie päbliväeline näidend „Poiss Taavet“ Elisabeth Bergneriga nimiosas. Bergneri mäng meeldis väga, vähem Barrie draama. Edinburgh'is oli ainult „katse“-esietendus „päris“-esietendus järgneb Londonis. Barrie Taavet ei ole noor tugev karjane, vaid vaevalt 12-aastane, ilus ja müstiliste jõududega varustatud poiss. Lavastus on Komissarževskilt.

● Viinis tuli detsembri esimesil päevil esietendusele Schnitzleri novelli „Preili Else“ E. Lothari poolt tehtud dramatiseering. Dramatiseering kiita ei saanud, ettekanne, millest m.-s. osa võtsid mõlemad Bassermannid ja Rose Stradner (nimiosas), kuna lavastajaks oli Hans Thimig, meeldis väga.

● Mussolini eelseisva külaskäigu puhul Liibüasse tuleva aasta veebruari lõpul korraldatakse 70 klm. Tripolisest eemal asuvas. bütsantsi linna Sabratha endises rooma teatris klassikalised etendused. Teater, mis ehitati 2. sajandil p. Kr., on uhkeimaid antüükseid rooma teatreid, mis senini säilinud.

Toimetuseft

1.

„TEATRI“ järgmine number ilmub 21. jaanuaril t. a. Kaastöö selle numbri jaoks tuleb saata toimetusele, Tallinn, postkast 357, hiljemalt 12. jaanuariks. Toimetus ei vastuta hiljem seda tähtpäeva kohale jõudnud kaastöö paigutamise eest jooksvasse numbrisse. Lähemais numbreis muuseas:

1. A. Üksip — Talendi probleemist.
2. A. Lauter — Mäng ja kunst.
3. M. Sillaots — Võltsusest teatris.
4. H. Uuli — Teatrikiri Moskvast.

5. K. Rutoff-Rajasaare — Mälestusi.
6. H. Lepamäe — Ettepanekuid maateatri töö korraldamiseks.
7. V. Peil — Muljeid teatri festivalilt Nõukogude Venes.

2.

Aastavahetuse puhul palub „TEATRI“ talitus kõiki lugupeetavaid seniseid tellijaid, kes ei soovi jätkata oma tellimist automaatselt edasi ka 1937. aastaks, teatada sellest hiljemalt 1. jaanuariks 1937. a. talitusele, et oleks võimalik õigeaegselt katkestada ajakirja väljasaatmist.

3.

On avatud uute tellimiste ja tellimisrahade vastuvõtt nii uutelt kui ka vanadelt tellijailt. Raha palume maksa meie posti jooksvale arvele nr. 434, saata meile kirjas postmarkides (võimalikult 10-sendistes) või tasuda meie usaldusmeeste kaudu kõigis teatris.

Ühtlasi palume veel kord lugupeetavaid tellijaid nime- ja elukohamuutmisest kohe teatada. Talitus ei vastuta aadressi muutmise tõttu kaotsiläänud numbrite eest, kui elukoha muutmisest ei ole õigeaegselt teatatud.

4.

Juhime meie ajakirja üksiknumbrite ostjate tähelepanu sellele, et alates 1. jaanuarist t. a. on kõrgendatud „TEATRI“ hinda üksikmüügil 25 sendilt 35 sendini, kuna tellimishind aastakäigule (9 numbrit) jääb endiseks, s. o. Kr. 2.—, välismaale Kr. 3.—, postiga koju kättesaatmisega. Seepärast on kasulikum üksiknumbrite ostmise asemel hakata „TEATRI“ aastatellijaks. Saate oma tellimine kohe ära! „TEATRIT“ trükitakse piiratud arvul ja üksiknumbrite saamine tagantjärele võib olla raskendatud.

5.

Sisu-register „TEATRI“ 1936. aastakäigu jaoks, mis ajakirja kokkukõitmisel tuleb ette paigutada, antakse kaasa ajakirja tuleva aasta jaanuarikuu-numbriga.

S I S U:

E. REINING — Austaagem töö ja töömehi! ● I. BERGMANN — Näeme kolme põlve oma peres . . . ● R. KANGRO-POOL — Kolmkümmend aastat eesji kutselisi teatri ● E. TÜRK — Sinilindu püüdmas . . . ● A. MURAKIN — Oige ja kauni keele poole ● V. METTUS — Näitleja näitejuhi materjalina ● J. PERT — Äärmärkusi Karl Menningi stiilist ● E. KULP — Operetiisi ja provintsi teatri orkestrantidesi ● Asutaagem Eesti teatrimuuseum! P. PINNA — Lehekülgi kutselise teatri ajaloost ● A. TRILLIÄRV — Kuidas minust sai näitleja ● R. KAMSEN — Mälestuskild Toomas Tondust ● S. KÕIVISTE — Hääl rõdult ● E. VISKEL — Vesilus näitlejaaga ühel vaikselt äraolemise tunnil ● Vesilus Väinó Solaga ● „Lava on põrgu, aga siiski armas!“ ● August Lääne juubel ● Eesti nukuteatri loomas ● Joosep Toots käis juubeliaktusel ● Uusi raamatuid ja näidendeid ● Teatrite töömailt ● Loetud — nähtud — kuuldu ● Kroonika ● Toimetuselt ●

Kaas — KARL TAEV

Materjalide kasutamine allikat nimetamata on keeldud.

Lavakunsti ja -kirjanduse ajakiri „T E A T E R“ — III aastakäik
TOIMETUS: O. Aloe, L. Kalmet, H. Kompus, V. Mettus, P. Põldroos, L. Soonberg
VÄLJAANDJA: Eesti Näitlejate Liit ● **VASTUTAV TOIMETAJA:** Ed. Reining
 Ilmub üks kord kuus, välja arvatud juuni, juuli ja august ● Üksiknumber 25 senti
 Toimetuse aadress: Tallinn, postkast 357 ● Aastakäik Kr. 2.—, välismaale kr. 3.—
 Tellimisi võtavad vastu kõik postiasutused (arve nr. 434) ja teatrite bürood

AKTSIA-SELTS
VENNAD KIMBERG

Traadi- ja naelatehased
T a l l i n n

KONTOR: Nunne 16
Telefon 448-17

TEHASED: Katusepapi 35
Telefon 304-34

MEIE VALMISTAME:

NAELU — lati-, katuse-, papi-, pleki-, vormi-,
side-, sadulsepa-, saapa- jne.

KABJANAELU.

OBADUSI — okastraadi jne.

TRAATI — haljast, põletatud, tsingitud, vase-
tatud, vedru-, telegraafi-, klaasi-
mise jne.

OKASTRAATI.

Hobuseraudu — I-a S. M. rauast.

Neede — rauast, vasest, alumiini-
umist.

RAUAVITRIOOLI

TARVITAGE

ainult kõrgeväärtuslikke

P. K., VÕIEKSPORDI“

KESKMEIEREI

PIIMASAADUSI:

lastepiima,
esimese valiku rasvarikast piima,
esimese valiku piima,
teise valiku piima,
kultuurhappepiima,
keefirit,
vahu-,
kohvi- ja hapukoort,
kohupiima,
juustu ja kõiki muid piimasaadusi.

Teatrisõbrad eelistavad ostusid tehes ettevõtteid, kes toetavad oma kuulutustega „TEATRIT“.

Tallinna Eesti Kirjastus-Ühisuse trükkkoda, Pikk tän. 2. 1936.